

Torsdagen den
26 maj 1977

Torsdagen den 26 maj

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 17 innevarande månad.

§ 2 Om planerna på ett statligt raffinaderi i Lysekil

Herr statsrådet JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Svartbergs (s) den 12 maj anmälda fråga, 1976/77:451, och anförde:

Herr talman! Herr Svartberg har frågat mig om eventuella förändringar i den norska oljepolitiken kommer att påverka planerna på ett statligt raffinaderi i Lysekil.

Regeringen har nyligen i propositionen 1976/77:125 anmält att Statsraffprojektet inte kommer att genomföras nu. Skälet härtill är främst det stora överskottet på raffinaderikapacitet i Västeuropa som väntas komma att medföra lönsamhetsproblem inom detta led i oljehanteringen under ett antal år framåt.

Statsraffprojektet skall emellertid enligt propositionen hållas aktuellt, så att arbetet med det kan återupptas, om en prövning av tillgängliga alternativ skulle ge ett negativt resultat. De alternativ regeringen syftar på är utbyggnad av befintliga raffinaderier i såväl Norge som Sverige.

Min bedömning är att valet mellan Statsraff och de angivna alternativen knappast skulle komma att påverkas av eventuella ändringar i den norska oljepolitiken.

Herr SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka energiministern för svaret.

Anledningen till min fråga är den utomordentligt svåra arbetssituationen i Bohuslän. Vi vill naturligtvis inte bygga ett statligt raffinaderi av sysselsättningsskäl, men sysselsättningsläget är sådant att vi griper efter varje halmstrå.

Industriministern har tidigare framhållit att förhandlingarna med Norge om leveranser av oljeprodukter kunde göra Statsraff överflödigt. Nu har ju den svensk-norska kommittén som arbetat med frågorna – vilket också framhålls i tilläggsbudgeten III, dvs. propositionen 125 – avlämnat en rapport, där man pekar på att det finns möjligheter att bygga ut befintliga raffinaderier i såväl Norge som Sverige. Kommittén konstaterar också att utbyggnader "där redan gjorda investeringar kan utnyttjas ger lägre investeringskostnader än etablering av motsvarande ny kapacitet". Det är detta som energiministern tar fasta på i sitt svar.

*Om planerna på ett
statligt raffinaderi i
Lysekil*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om planerna på ett
statligt raffinaderi i
Lysekil*

Men det finns ett annat uttalande i den här rapporten som lite grand går i annan riktning. Det heter:

”Beträffande de principiella riktlinjerna för norsk energipolitik väntas inga väsentliga ändringar. Emellertid har beräkningarna av oljeproduktionen på norsk kontinentalsockel justerats ned, samtidigt som det har skett en väsentlig kostnadshöjning och delvis också förseningar i utbyggnadsplanerna. Prognoserna över oljeproduktionen från norsk kontinentalsockel kommer t. v. att vara något osäkra. Kommittén vill därför peka på att det alltså finns vissa osäkra faktorer beträffande de frågor som kommittén har tagit upp och att en närmare kartläggning bör ske.”

Detta skrevs alltså före den s. k. Bravo-olyckan. I varje fall just nu kan man få den uppfattningen av norsk debatt att försiktigheten när det gäller den norska oljeutvinningen växer. Det var detta halmstrå som vi ville gripa tag i och frågade oss, om det kunde påverka Statsraff. Vi är naturligtvis glada över det som sägs i propositionen 125, nämligen att Statsraffprojektet skall hållas aktuellt. Men vi hade givetvis gärna sett att det hade kommit till stånd.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag har inte så många ytterligare kommentarer att ge i det här ärendet, utan jag vill bara ge uttryck för den principiella uppfattningen att det självfallet är Norges sak att avgöra i vilken takt man vill exploatera sina råoljetillgångar. De ekonomiska kalkylerna talar i nuläget klart och entydigt mot Statsraff – det är ett annat faktum som inte heller går att bestrida.

Man bör kanske vidare erinra sig att Statsraffprojektet inte var hårt knutet till olja enbart från Nordsjön. Till stor del skulle det ha kunnat köras med råolja från Mellersta Östern. I det sammanhanget har man talat om två tredjedelar av produktionen. Men vi är ju av andra skäl mindre intresserade av att försämrå vår försörjningstrygghet, och därför är det naturligtvis fördelaktigt om vi kan få råolja från närmare håll.

I avvaktan på de förhandlingar som nu inleds på grundval av den rapport som herr Svartberg berörde och det protokoll som undertecknades i Oslo i mars går det alltså inte att i dag med bestämdhet uttala sig om vilka möjligheter till samverkan som finns mellan Norge och Sverige. Jag har emellertid den uppfattningen att vi bör eftersträva en omfattande sådan samverkan som är till gagn för båda länderna.

Herr SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag är medveten om att Statsraffprojektet inte bygger på raffinering av enbart norsk olja – produkterna skulle i så fall förmodligen bli alltför dyra – utan att huvudparten av oljan skulle komma från Mellersta Östern. Jag delar också energiministerns uppfattning om fördelen med ett avtal med Norge så att vi kan sprida våra inköpskällor för oljeprodukter. Men ett av de problem som man kan komma att ställas inför är att det kan bli svårt att få tillräckliga mängder lågsavvlig olja.

Statsraff är ju projekterat för lågsvavlig olja, och vi måste också beakta de hänsyn som har tagits från miljösynpunkt.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om situationen för
ungdomar som ej
antas till gymna-
sieskoleutbildning*

§ 3 Om situationen för ungdomar som ej antas till gymnasieskoleutbildning

Fru statsrådet MOGÅRD erhöll ordet för att besvara fru Göthbergs (c) den 13 maj anmälda fråga, 1976/77:458, och anförde:

Herr talman! Fru Göthberg har frågat mig vilka åtgärder regeringen planerar vidta för att ge ungdomar som inte kommer in på sitt första handsval till gymnasieskolan möjlighet till utbildning eller arbete till hösten.

Uppgiften om de 11 000 ungdomarna som riskerar att inte komma in på de linjer till vilka de sökt i första hand torde ha framkommit efter en jämförelse av skolöverstyrelsens preliminära organisationsbeslut och aktuella uppgifter över förstahandssökande till gymnasieskolans direkt grundskoleanknutna del. Dessa uppgifter visar att antalet som sökt till någon av linjerna eller till linjerna hörande specialkurser ökat med 6 500 jämfört med föregående år till totalt ca 107 000 sökande. Det starkt ökade elevintresse för denna del av gymnasieskolan som framkommit i år kan bero bl. a. på att antalet elever som genomgår årskurs 9 i grundskolan innevarande läsår är drygt 2 000 större än föregående år. Årets sökandesiffror tyder emellertid även på att ungdomarnas intresse att påbörja studier i gymnasieskolan direkt efter grundskolan har ökat jämfört med tidigare. Detta ser jag som en mycket positiv utveckling.

SÖ:s preliminära organisationsbeslut för läsåret 1977/78 innebär att SÖ fördelat ca 96 000 intagningsplatser av den ram på totalt ca 103 000 platser som upptagits i årets budgetproposition. Arbetet med att lägga ut utbildningsplatser fortsätter inom SÖ. Jag räknar därför med att betydligt fler platser skall finnas tillgängliga för de studerande inför höstterminen 1977 än vad SÖ:s preliminära organisationsbeslut grundar sig på.

Några andra faktorer bör även nämnas i sammanhanget. En tidigare gjord undersökning inom SÖ visar att ca 10 % av dem som gått ut grundskolan sökte till och antogs i gymnasieskolan men påbörjade sedan inte utbildningen. Skälen härtill var olika. Samma undersökning visar även att ca 5 % av dem som gick ut grundskolan sökte till gymnasieskolan men inte blev antagna.

Mot bakgrund av vad jag redovisat bör man därför vara försiktig med att nu dra alltför långtgående slutsatser av föreliggande uppgifter rörande förhållandet mellan antalet förstahandssökande och antalet utlagda utbildningsplatser till den direkt grundskoleanknutna delen av gymnasieskolan.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om situationen för
ungdomar som ej
antas till gymna-
sieskoleutbildning*

Jag vill betona att regeringen och ansvariga myndigheter med stor uppmärksamhet följer det av fru Göthberg aktualiserade problemet och är beredda att göra de insatser som kan visa sig erforderliga för att bereda de ungdomar som inte kommit in i gymnasieskolan fortsatt utbildning eller arbete. Jag vill här nämna åtgärder som uppsökande studie- och yrkesorientering, korta yrkesinriktade kurser samt olika åtgärder inom arbetsmarknadsdepartementets område. Jag vill slutligen erinra om att regeringen har fått bemyndigande av riksdagen att utöka antalet utbildningsplatser inom gymnasieskolan, om t. ex. arbetsmarknadsskäl talar härför.

Fru GÖTHBERG (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Mogård för svaret på min fråga. Jag delar helt den syn som statsrådet har, nämligen att det är en mycket positiv utveckling att allt fler ungdomar har intresse för utbildning efter grundskolans slut. För tio år sedan sökte 90 % av eleverna utbildning efter grundskolan, och i dag är siffran uppe i närmare 95 %. Det innebär att allt fler blir medvetna om vikten av att skaffa sig en yrkesutbildning.

Tyvärr är situationen i dag sådan att många ungdomar i höst inte kan få den önskade yrkesutbildningen, och det är anledningen till min fråga. Enligt de preliminära siffror som nämns i svaret kommer ca 11 000 ungdomar inte att få sitt förstahandsval tillgodosett.

Hårdast drabbas naturligtvis de elever som söker till yrkesinriktade linjer. I mitt eget län, Västmanlands, går det enligt uppgift i genomsnitt 110 sökande på 100 platser. Naturligtvis varierar intresset för de olika linjerna. T. ex. på vårdlinjen har vi 184 sökande till 100 platser och på el-tekniska linjen 198. Ännu mer bekymmersamt är det för dem som har sökt till specialkurs för blivande frisörer, där 275 sökande slåss om 100 platser, eller jordbrukslinjen där motsvarande siffra är 223. Däremot kan man konstatera att intresset för de tvååriga teoretiska linjerna är ganska svagt.

Detta kan ju i och för sig innebära att eleverna kan få sitt andra- eller tredjehandsval tillgodosett. Men detta är, som jag ser det, ingen lösning på problemet. Målsättningen måste vara att ungdomarna ges möjlighet att välja utbildningsväg efter intresse, håg och fallenhet. Detta har också betonats i de skolpolitiska beslut som fattats de senaste åren.

Erfarenheten visar ju att de avhopp som förekommer inom gymnasieskolan ofta beror på att man kommit in på "fel" linje och upplever det föga meningsfullt med en utbildning som inte sammanfaller med intresse och fallenhet. Den här gruppen ingår ju i de 10 % av antagna elever som inte påbörjar gymnasieutbildning, som statsrådet nämner i sitt svar. Det innebär alltså att det kan finnas platser för andra elever. Men faktum kvarstår att de tio procenten ändå måste ha hjälp med utbildning eller arbete.

Till bilden hör också de senaste årens stora ungdomsarbetslöshet. De negativa konsekvenser det medför för en ung människa att få varken

utbildning eller arbete behöver jag väl inte närmare gå in på.

Målsättningen måste vara att det skall finnas en självklar rätt för varje ung människa till utbildning eller arbete efter skolans slut.

Med anledning av detta och mot bakgrund av det som jag anser positiva svaret skulle jag vilja fråga: Får jag tolka statsrådets svar så att regeringen har beredskap för att infria den här målsättningen?

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Redan vid ett flertal tillfällen har jag besvarat olika frågor som gett mig anledning att uttala vilken vikt jag fäster vid att alla ungdomar får tillfälle till utbildning eller arbete.

Sammanfattningsvis innehåller mitt svar följande. För det första är det i dag för tidigt att bedöma situationen, och för det andra har vi batterier av åtgärder att sätta in om det skulle uppkomma problem.

Jag skall naturligtvis inte förneka att det finns vissa svårigheter att anpassa utbildningsutbudet till ungdomars önskemål. Fru Göthberg nämnde vissa linjer, där sökandefrekvensen ligger högre än antalet tillgängliga platser. Det finns en hel del andra linjer där det förhåller sig tvärtom. Det är alltså en mycket växlande sökandefrekvens. Och det är svårt att snabbt anpassa platstillgången i gymnasieskolan till de förändringar i elevernas efterfrågan på utbildning som också kommer mycket snabbt. Och elevernas önskemål om utbildning rimmar inte alltid med de bedömningar som kan göras av arbetsmarknadens behov.

Vi observerar alltså problemet. Och vi är – det kan jag försäkra fru Göthberg – mycket engagerade i det. Jag tror att vi kan säga att vi har situationen under kontroll – i varje fall såvitt vi just nu kan bedöma – och annars sätter vi in de här åtgärderna.

Fru GÖTHBERG (c):

Herr talman! Jag vet att kommunerna verkligen känner sitt stora ansvar i det här sammanhanget. Och de är redan nu i färd med att försöka lösa många av de här problemen. Då skulle jag vilja fråga: Är statsrådet beredd att ge kommunerna både frihet och stöd när det gäller att med de lokala förutsättningar som finns lösa de här problemen på vad jag skulle vilja kalla okonventionella vägar?

Man skulle kanske kunna tänka sig skiftesläsning, en ökad inbyggd utbildning lokalt och någon form av lärlingssystem – bara för att ta några exempel på vad man kan göra för att lösa det här problemet.

Har kommunerna statsrådets stöd för att söka sig fram på de vägar som jag här har nämnt som exempel?

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Jag tycker kanske att fru Göthberg utvidgar frågan litet utöver hur den ursprungligen var tänkt. Och jag vill inte gå in på några detaljlösningar nu.

Men fru Göthberg känner ju till de åtgärder vi satte in i februari för

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om översyn av
villkoren för
tomträttsinstitutet*

att råda bot på ungdomsarbetslösheten, där vi åstadkom en hel rad korta, yrkesinriktade kurser med en betydande frihet för kommunerna att inom ramtimplaner fylla kurserna med innehåll och anpassa dem till det lokala näringslivet.

Jag tror att fru Göthberg får ta det som ett svar på vilken inställning jag har.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om översyn av villkoren för tomträttsinstitutet

Fru bostadsministern OLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Gillströms* (s) den 13 maj anmälda fråga, 1976/77:457, och anförde:

Herr talman! Herr Gillström har frågat mig vad orsakerna är till att den för många kommuner och enskilda tomträttshavare så viktiga utredningen om översyn av villkoren för tomträttsinstitutet inte kommer i gång.

Regeringen kommer inom den närmaste tiden att tillsätta en kommitté för översyn av bestämmelserna om tomträttsavgäld m. m. Anledningen till att kommittén inte redan har tillsatts är att frågan om utredningsuppdragets omfattning har övervägts inom regeringskansliet.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Det är beklämmande att en regering skall anse sig oförhindrad att så nonchalera i vedertagen ordning av en enhällig riksdag fattade beslut. Det kan inte vara nödvändigt att på detta sätt förhala tillkomsten av direktiv till en utredning som i det här fallet om tomträtten. Det är desto mera anmärkningsvärt som departementet under utskottsbehandlingen låtit meddela att man efter promemoieskrivande i departementet kommit fram till att tomträttsfrågan kräver en parlamentarisk utredning. Med den motiveringen lät sig emellertid den socialdemokratiska minoriteten i lagutskottet nöja, även om det är ett oskick att en borgerlig regering som reaktion på en socialdemokratisk motion ger upplysningen att motionens syfte redan är på väg att förverkligas genom planerad utredning och därmed ger den borgerliga majoriteten i utskottet argument för att avslå en motion. Det bör f. ö. tilläggas att en mängd remissinstanser anslutit sig till motionen. Lagutskottet blev på dessa grunder enigt om att avstyrka motionen men skrev avslutningsvis på tillskyndan av den socialdemokratiska minoriteten: "Utskottet förutsätter att de av utskottet i det föregående framförda synpunkterna kommer att beaktas vid utformningen av utredningsdirektiven samt att stor vikt läggs vid att arbetet sker skyndsamt."

I den synnerligen informativa tidskriften Från Riksdag och Departement nr 1976:41 har rubriken till detta beslut blivit "Snabbutredning

om tomträtter". Det är en rubrik som departementet inte tycks ha sett. Nu är det hög tid att direktiven kommer. Ute i kommunerna hopas ärenden om avgäldens storlek.

Eftersom Gävle kommuns svårigheter med dessa avgälder var orsak till motionen kan det kanske vara intressant för statsrådet, som just i dag skall åka upp till Gävle på regeringens och ECE:s seminarium om byggnadsforskning, att veta följande.

När riksdagen i december tog beslutet om utredning av tomträtsfrågorna fanns 80 oavgjorda ärenden i fastighetsdomstolen i Gävle gällande avgäldens storlek. Nu i maj har högen av oavgjorda mål växt till 137 och före nästa onsdag, 1 juni, lämnas ytterligare 48 ärenden och veckan därefter åtta till. Innan årets slut kommer antalet ärenden att vara 180. Man räknar med att hälften av alla nya prövningar om avgäld skrivs på av tomträttshavaren medan den andra halvan går till stämning och behandling i domstol. Samma förhållande gäller i en rad andra kommuner. Då kanske det är förståeligt om det uppstår irritation över en regering som inte kan klämma fram direktiven trots att riksdagen begärt en skyndsam utredning.

Regeringens nonchalans mot den folkvalda riksdagen är påfrestande och borde inte ta sig det här uttrycket, när ansvarigt statsråd själv i höstas förklarat en utredning nödvändig. Vad menar statsrådet med "inom närmaste tiden"?

Fru bostadsministern OLSSON:

Herr talman! Det råder inga delade meningar mellan mig och herr Gillström om angelägenheten av att vi får i gång en utredning. Det är mycket angeläget att både kommuner och tomträttsinnehavare får enkla och lättillämpade bestämmelser. Därför kommer en kommitté att tillsättas inom de allra närmaste veckorna.

Av mitt svar kanske det framgår att vi inte bara diskuterat frågan om en översyn av avgälderna; vi kan tänka oss en översyn också av institutet i övrigt. Syftet med införandet av tomträttsinstitutet 1907 var bostadssocialt. Det skulle för den enskilde finnas möjligheter att disponera mark till låg kostnad utan tvång att förvärva den. Sedan har det ju genomförts reformer på detta område, och då har markvärdestegringen betonats starkare.

Det är uppenbart att här finns två huvudsyften som står i visst motsatsförhållande till varandra. Därför har det ansetts nödvändigt att vi får så vida direktiv för denna utredning att den kan diskutera hela systemet och inte bara avgälderna. Men jag är verkligen angelägen om att utredningen kommer att arbeta snabbt.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar för det senaste beskedet – att fru statsrådet verkligen är intresserad av att denna utredning kommer att arbeta snabbt – och också för preciseringen av "inom den närmaste tiden" till "inom

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om genomförande
av åtgärdsprogram
för Vindelälvsom-
rådet*

de allra närmaste veckorna".

När det gäller utredningsuppdragets omfattning anser jag att det är alldeles tillräckligt om man hänvisar till det mycket omfattande betänkande som lagutskottet skrev med anledning av det här ärendet och där man också har alla remissyttranden från mycket betydelsefulla myndigheter att rätta sig efter. Då tycker jag inte att man behöver ifrågasätta hur stor omfattning uppdraget skall ha. För det kan väl möjligen inte vara så, att man i den borgerliga regeringen börjar tvivla på att man skall ha det här institutet kvar?

Kan direktiven möjligen gälla också frågan om man skall fortsätta med att ha ett tomträttsinstitut? Vill man från borgerligt håll helt avveckla det? Den sista frågan är inte minst intressant.

Fru bostadsministern OLSSON:

Herr talman! Som svar på herr Gillströms direkta fråga vill jag bara hänvisa till regeringsförklaringen, där det står att vi skall arbeta för att mark skall upplåtas både med äganderätt och med tomträtt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om genomförande av åtgärdsprogram för Vindelälvsområdet

Herr jordbruksministern DAHLGREN erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr Nilssons i Tvärålund (c) den 16 mars anmälda fråga, 1976/77:326, till herr industriministern, dels herr Anderssons i Lycksele (s) den 5 maj anmälda fråga, 1976/77:425, till herr arbetsmarknadsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat industriministern vilket tidsperspektiv den kommande interdepartementala arbetsgruppen för Vindelådalen kommer att få och vilka direktiv och bemyndiganden den kommer att erhålla. Herr Andersson i Lycksele har frågat arbetsmarknadsministern när den aviserade arbetsgruppen för Vindelälvsområdet kommer att tillsättas samt om arbetsmarknadsministern är beredd att redovisa några konkreta åtgärder som inom den närmaste tiden kan komma till utförande för att förverkliga Vindelälvsprogrammet.

Frågorna har överlämnats till mig för besvarande. Jag besvarar dem i ett sammanhang.

Arbetsmarknadsministerns besked om att en särskild interdepartemental arbetsgrupp skulle tillsättas för att samordna de insatser för att skapa sysselsättning i Vindelälvsområdet som kräver beslut av statsmakterna lämnades vid ett sammanträffande med representanter för kommunerna i området den 21 mars i år. Gruppen har nu tillsatts och påbörjat sitt arbete. Avsikten är att arbetsgruppen skall ta fram förslag till åtgärder för att främja sysselsättningen i det berörda området.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Svaret har dröjt, och den arbetsgrupp som tillsattes den 21 mars har ju fört en ganska tystlåten tillvaro. Jag hoppas att det gamla ordspråket gäller, att tomma tunnor bullrar mest och att denna grupp skall komma fram till förslag som ger resultat.

Den socialdemokratiska regeringen beslöt ju 1970 att Vindelälven inte skulle byggas ut. Projekteringen för utbyggnad var då färdig. Utbyggnaden skulle ha gett flera hundra arbetstillfällen, och den skulle ha betytt att vägnätet hade upprustats under – och t. o. m. före – byggnadstiden. Vi vet att byggnadsbeståndet upprustas i sådana sammanhang. Den industriella utvecklingen och turismnäringen får också en puff framåt. Vi har exempel på det från Vindelälven.

Den nya regeringen måste nu tillrättalägga den gamla regeringens försummelser även på det här området. Det har regeringspartierna lovat i valrörelsen. Folket i bygden – oavsett om man är socialdemokrat eller inte – väntar resultat av den nya regeringen.

Det är bra att en arbetsgrupp nu har tillsatts. Budgetpropositionen gav inga klara riktlinjer för hur arbetet i regeringen skulle läggas upp i den här frågan, eftersom många departement är inblandade. Kommunerna hade heller inte några klara riktlinjer för hur de skulle handlägga frågan. Det medelsbelopp som antyddes i budgetpropositionen är tillräckligt för att genomföra kompensationsåtgärder i nödvändig omfattning. Vindelälvs paketet innebär att framför allt vägbyggnadsarbeten kommer att tidigareläggas, men det behövs också andra insatser och betydligt större belopp för att genomföra förslaget.

Min fråga gällde tidsperspektivet för gruppens arbete och vilka direktiv och bemyndiganden gruppen skulle få för att genomföra sina intentioner. Jag skulle önska att statsrådet ytterligare ville kommentera detta, eftersom det inte ges klart besked på den punkten i svaret. Vidare har oppositionspolitikern i det berörda området beskyllt regeringen för att den inte ställt tillräckliga medel till förfogande. Jag tror att det vore välgörande om statsrådet också ytterligare ville utveckla den frågan.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Först ett tack för svaret!

Frågan om åtgärder i Vindelälvsområdet har sedan en tid bollats mellan olika departement. När jag senast här i kammaren diskuterade regeringens uteblivna satsningar i Vindelälvsområdet svarade industriministern Åsling. Sedan åkte arbetsmarknadsministern Ahlmark upp till Västerbotten och utlovade att en särskild arbetsgrupp för samordning av åtgärder i det här området skulle tillsättas. Det hände i mitten av mars. Efter ett par månader fann jag anledning att fråga arbetsmarknadsministern hur det var med den här arbetsgruppen, om den hade tillsatts och vad den skulle komma att göra. Då bollades frågan över till jordbruksministern. Jag frågar mig: Hur skall regeringen egentligen ha det? Vem är det som

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om genomförande
av åtgärdsprogram
för Vindelälvsom-
rådet*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om genomförande
av åtgärdsprogram
för Vindelälvsom-
rådet*

bär ansvaret för att utlovade insatser i Vindelälvsområdet blir av?

I december i fjol uttalade en enig riksdag att statliga åtgärder i Vindelälvsområdet var erforderliga. Arbetsmarknadsutskottets ordförande herr Wirtén lovade i en stort uppslagen intervju för Västerbottenspressen att staten skulle pumpa in 143 miljoner under en femårsperiod. Stora ting skulle alltså börja hända i Vindelälvsområdet, som hade gått miste om en vattenkraftsutbyggnad. Men de stolta löftena förvandlades i bitter besvikelse redan en månad senare. I budgetpropositionen fanns inga pengar för Vindelälvsområdet, och det bekräftades av industriministern Åsling i en debatt den 1 februari. Han hänvisade endast till gängse stödformer som tillämpats för att tillgodose önskemål i andra bygder. Det blev naturligtvis en stor besvikelse i Västerbotten över det beskedet. Då för arbetsmarknadsministern Ahlmark upp till Umeå och utlovade en särskild arbetsgrupp.

Jag vill klart säga att någon sådan grupp enligt min mening inte behövs. Vi har sett tillräckligt många arbetsgrupper i det här området. "Nu gäller det att handla", sade arbetsmarknadsutskottets ordförande i debatten den 16 december 1976, och jag instämmer till fullo.

Ett program finns för vad man vill göra i det här området. Det är alltså fel, som herr Nilsson i Tvärålund säger, att kommunerna inte har några klara riktlinjer. De har mycket klara önskemål. Länsstyrelsens arbetsgrupp tillsammans med kommunerna har utarbetat ett program och överlämnat det till regeringen. Förslag finns alltså. När det i svaret här sägs att den grupp som nu trots allt har tillsatts skall ta fram förslag till åtgärder är det en övning som inte är erforderlig. Det är pengar som fattas. Och pengar ankommer det på regeringen att ta fram.

Min konkreta fråga lyder: Kommer regeringen att anvisa några särskilda medel för Vindelälvsområdet och i så fall hur stora belopp?

Herr jordbruksministern DAHLGREN:

Herr talman! Jag vill säga till herr Nilsson i Tvärålund att jag naturligtvis beklagar att svaret har dröjt, men jag hoppas liksom han att resultatet från den tillsatta arbetsgruppen skall bli bra. Avsikten är att arbetsgruppen skall arbeta bl. a. med utgångspunkt i den av länsstyrelserna och kommunerna utarbetade förteckningen över åtgärder, det s. k. Vindelälvsprogrammet. Arbetsgruppens förslag kommer därefter att prövas i berörda departement utan onödig tidsutdräkt.

Av detta följer också att det statliga ekonomiska stöd som krävs för genomförande av projekt som prioriteras av denna arbetsgrupp kommer att prövas av regeringen i vanlig ordning. De medel som industriministern i årets budgetproposition anvisat för särskilda stödåtgärder i glesbygd – vilka delvis är avsedda för åtgärder inom Vindelälvsområdet – behöver inte nödvändigtvis beröras av de förslag arbetsgruppen kan komma att lägga fram.

Det är min förhoppning att arbetsgruppen skall arbeta snabbt och så snart som möjligt redovisa sina förslag.

Till herr Andersson i Lycksele kan jag inte säga annat när han nu kräver handlande än: Regeringen *har* handlat genom att tillsätta arbetsgruppen i fråga som värderar de olika förslag som kommer fram.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag anser att det är väldigt värdefullt att det nu har tillsatts en arbetsgrupp, så att man kan samordna dessa frågor i regeringen.

Vi har erfarenhet av hur den socialdemokratiska regeringen uppträdde. Den har ingenting gjort. Den har svikit folket i Vindelådalens trots ett klart och otvetydigt riksdagsuttalande när frågan var uppe i riksdagen: Om älven inte byggdes ut skulle kompensation ges till området. Det var nödvändigt med ett regeringsskifte för att arbetet skulle sättas i gång. Det finns en stor besvikelse i området för att den socialdemokratiska regeringen ingenting har gjort och över att t. o. m. socialdemokratiska riksdagsmän från området har röstat emot åtgärder.

Nu hoppas folket i det här området att någonting skall ske. Jag tolkar jordbruksministerns svar på det sättet att någonting nu kommer att hända. Jag vet att det finns konkreta objekt, som kommer att föreläggas regeringen – inom de närmaste dagarna – och då hoppas jag att regeringen tar sitt ansvar.

Jordbruksministern sade att när förslagen till projekt läggs fram skall man "i vanlig ordning" pröva dem. "I vanlig ordning" tycker jag var ett mindre lämpligt uttryck i detta sammanhang – därför att sådana här frågor aldrig tidigare har prövats. Man måste alltså "i speciell ordning" pröva dessa frågor.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Jag konstaterar än en gång att jag inte har fått svar på min andra fråga om de konkreta åtgärderna. Jag fick inte heller svar på frågan hur mycket pengar regeringen är beredd att satsa.

Man skall handla, säger jordbruksministern, och så har man tillsatt en arbetsgrupp. Men åk upp till Vindelådalens och fråga människorna om de tycker att detta är ett handlande. Fråga dem om de vill se ytterligare en arbetsgrupp. 101 % av befolkningen säger nej till ytterligare utredande och grupper när det gäller de här frågorna. De olika frågorna är utredda – det fattas bara pengar.

Här skall ju inte föras en debatt mellan herr Nilsson i Tvärålund och mig, men han angriper nu den socialdemokratiska regeringen, som han säger har svikit. Jag vill då bara citera vad herr Åsling sade i debatten den 1 februari: "Man skall komma ihåg att i lokaliseringsstöd har man i regionen fått 144 miljoner under de senaste åren. Man har alltså en bra grund att stå på när det gäller att vidareutveckla näringsliv och boende i denna bygd." – Det var hans bedömning av den socialdemokratiska regeringens åtgärder.

Men nu är det fråga om vilka åtgärder den nya regeringen är beredd att vidta. Herr Nilsson i Tvärålund säger att han vet att det finns konkreta

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om genomförande
av åtgärdsprogram
för Vindelälvsom-
rådet*

objekt. Det är en häpnadsväckande upplysning – det var ju det jag frågade jordbruksministern om. Nu får jag av herr Nilsson i Tvärålund veta att det finns sådana, men de förtigs av regeringens representant i den här debatten. Jag vill därför upprepa frågan till jordbruksministern: Vilka är de konkreta objekt som regeringen överväger att sätta i gång? Och ännu en gång: Var finns pengarna för dessa objekt?

Herr jordbruksministern DAHLGREN:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund reagerade mot formuleringen att förslagen skall prövas i vanlig ordning. Jag finner inget konstigt i det ordvalet. Detta är det arbetssätt vi har. Vi måste väga olika förslag mot varandra och ta slutlig ställning.

Herr Andersson i Lycksele reagerar negativt mot den nu tillsatta arbetsgruppen. Det är kanske ändå att döma ut den i förtid. Redan vid sitt första sammanträde kom den fram till konkreta förslag, som den har förelagt regeringen och som regeringen skall fatta beslut om: De föreslagna åtgärderna är dels satsning på turism, dels satsning på industrihus i vissa orter, på tillsammans mellan 15 och 20 milj. kr. Jag tycker att det är en bra början för arbetsgruppen. Jag tror att det skulle vara en styrka för arbetsgruppen om den kände att den hade förtroende från alla representanter från det berörda området. Då kanske gruppens arbetsresultat skulle kunna bli ännu bättre.

Jag tycker dessutom att herr Andersson i Lycksele begär väl mycket. Det riksdagsbeslut som återopas fattades 1967. Det har förflutit tio år sedan dess. Den här regeringen har befunnit sig i regeringsställning i drygt ett halvår. Under det halvåret, menar herr Andersson i Lycksele, borde det ha hänt mer än under tio år. Jag tackar naturligtvis för det visade förtroendet, men det är att ställa förväntningarna på oss alltför högt.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Enligt min mening är det utomordentligt viktigt att arbetsgruppen kommit till stånd. Den skall nämligen, om jag har förstått det rätt, genomföra de åtgärder som den socialdemokratiska regeringen har avstått från att genomföra under många år.

Förslag till konkreta åtgärder finns i kommunerna – det tror jag att också Georg Andersson känner till. Kommunerna skall presentera dem för arbetsgruppen och för regeringen.

Socialdemokraterna har svikit – jag tror att också Georg Andersson i sitt hjärta måste erkänna detta. Om han vill undersöka det närmare rekommenderar jag honom att fråga folk i Lycksele och Vindelådalens om de är nöjda med den socialdemokratiska regeringens handläggning av denna fråga.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om genomförande
av åtgärdsprogram
för Vindelälvsom-
rådet*

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Jag konstaterar att herr Nilsson i Tvärålund vrider sig som en mask för att komma ifrån en obehaglig situation, nämligen den att den borgerliga regeringen inte visat sig vara beredd att fullfölja det program som riksdagen ställde sig bakom i december 1976.

Jordbruksministern låter nu förstå att man i alla fall diskuterar och har vissa förslag som man skall ta ställning till. Det är beklagligt att det skall vara så knapphändigt med informationen att man måste pressa jordbruksministern för att få fram några små antydningar om de diskussioner som nu förs.

Det jordbruksministern sade i sitt senaste inlägg tyder på att man i alla fall diskuterar, och det är i och för sig bra. De belopp som nämndes var blygsamma, måste jag säga. Om det utlovade 143-miljonersprogrammet skall förverkligas på fem år vill det till att man sätter in betydande belopp nu.

Vi behöver inte dröja och se på arbetsgruppers resultat. Tillämpa litet närdemokrati nu! Kommunerna har varit med och utarbetat ett program. De står färdiga att förverkliga det om de får pengar från statsmakterna.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Georg Andersson anser tydligen att han redan nu kan säga att regeringen inte vill fullfölja det program som föreligger och som man har tillsatt en arbetsgrupp för att genomföra efter seriös prövning av varje fråga. Det är en underlig logik som Georg Andersson har. Jag vill gärna fråga honom: Känns det inte väldigt obehagligt att som socialdemokrat och boende i detta område konstatera att den socialdemokratiska regeringen har nonchalerat denna fråga i så många år?

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Nu övergår den här diskussionen till min förvåning i en debatt mellan herr Nilsson i Tvärålund och mig utan att jordbruksministern deltar.

Till herr Nilsson vill jag bara säga att herr Åsling i debatten i februari ansåg att det hade gjorts betydande insatser i detta område under den socialdemokratiska regeringens tid. Vad har skett därefter, herr Nilsson i Tvärålund?

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! De insatser som gjorts i Vindelådalens har kunnat göras i varje område som tillhör inre stödområdet. Vad socialdemokraterna har underlåtit att göra är att följa det riksdagsbeslut som innebar att när Vindelälven inte byggdes ut skulle särskild ersättning tillkomma området.

Att Anders Dahlgren inte gick upp nu kan väl närmast tydas som ett tyst besked om att regeringen är beredd att fullfölja det riksdagsbeslut som socialdemokraterna har nonchalerat.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om försvarets
rationaliseringsin-
stitut*

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Jag instämmer i herr Nilssons i Tvärålund bedömning att regeringen är tyst i denna fråga. Detta beklagar jag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om försvarets rationaliseringsinstitut

Herr försvarsministern KRÖNMARK erhöll ordet för att besvara herr Strindbergs (m) den 4 maj anmälda fråga, 1976/77:420, och anförde:

Herr talman! Herr Strindberg har frågat mig hur jag ser på FRI:s verksamhet och dess kostnader i relation till möjliga rationaliseringsvinster inom försvarsmakten.

I propositionen 1976/77:74 om totalförsvarets fortsatta utveckling är en av utgångspunkterna att det för de närmaste 5–10 åren krävs långtgående minskningar av kostnaderna för den centrala administrationen och förvaltningen inom försvarsmakten. Dessutom krävs förändringar i försvarsgrenarnas fredsorganisation. Dessa åtgärder är nödvändiga för att vi skall kunna avsätta tillräckliga resurser för utbildning och materielanskaffning inom den totala utgiftsramen. Kostnadsminskningar bör i första hand åstadkommas genom fortlöpande rationaliseringar. Detta kommer dock inte att vara tillräckligt. Ambitionssänkningar måste dessutom ske inom flera områden.

FRI:s anslag är för budgetåret 1977/78 beräknat till 17,5 milj. kr. Drygt hälften av det beloppet har avsatts för utveckling av informationssystem. Resten går främst till utveckling av rationaliseringsmetodik, utbildning m. m. samt till medverkan i och genomförande av utredningar.

De utredningsresurser som totalt avsatts för rationaliseringsarbetet inom det militära försvaret uppgår till närmare 50 milj. kr. årligen. Denna summa är mindre än 1/2 % av våra totala kostnader men inte desto mindre är det ett stort belopp. Herr Strindberg har rätt i att det finns anledning att ställa frågan om denna insats svarar mot de förväntade besparingseffekterna.

FRI:s uppgift i rationaliseringsverksamheten är främst att skapa överblick över de åtgärder som skall genomföras. Detta skall ske i form av en total plan, varvid institutet bl. a. skall bedöma om de insatta resurserna svarar mot förväntade besparingseffekter. FRI skall vidare verka för att bra metoder används i rationaliseringsarbetet samt biträda de myndigheter som skall genomföra rationaliseringsåtgärderna. Enligt allmänna verksamstadgan är varje myndighet ansvarig för att den egna verksamheten bedrivs rationellt.

Som jag har anmält i propositionen 1976/77:74 pågår arbete inom försvarsdepartementet beträffande formerna för rationaliseringsverksamheten och FRI:s roll i denna. Detta arbete är ännu inte klart. En utgångspunkt är emellertid att det krävs en fortsatt intensiv rationalisering inom

försvaret. Den sakkunskap som finns vid FRI behövs därför även i framtiden. Däremot räknar jag med att personal vid FRI i ökad utsträckning skall utnyttjas direkt av de myndigheter som ansvarar för rationaliseringsprojekten. Jag avser också att pröva om bättre förutsättningar kan skapas för en noggrann bedömning av olika rationaliseringsprojekts lönsamhet genom att myndigheterna i ökad utsträckning själva får bestrida kostnaderna och köpa tjänster från institutet.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga.

Det var utomordentligt värdefullt att få frågan om rationaliseringsverksamheten inom försvaret så utförligt belyst. Det är ju också en fråga som allmänt diskuteras. Låt mig bara göra en kommentar. Jag delar helt målsättningarna i övrigt i propositionen 1976/77:74 om totalförsvarets fortsatta utveckling och utgångspunkterna för rationaliseringsverksamheten. Jag fäste mig emellertid vid en formulering i svaret, som inte är så lyckad ur försvarets och samhällets synpunkt, nämligen att vi i så stor utsträckning är tvingade att acceptera ambitionssänkningar på olika områden. Det är inget tvivel om att Olliorganisationen har medfört konsekvenser härvidlag.

Vi måste helt naturligt ha en mycket stark fortsatt rationalisering inom försvaret. Det beslut som vi senare i dag skall ta i försvarsfrågan ger så pass snäva ramar att kostnadspressen blir väldigt hård. Det finns, som jag påpekat i min fråga, inget område i samhället som är utsatt för en så hård kostnadspress som försvaret. Frågan är emellertid om det i längden är försvarbart med ett särskilt verk för den här verksamheten. Jag vill erinra om att redan när FRI inrättades 1968 anmälades i en reservation från bl. a. moderata samlingspartiet i statsutskottet att detta verk inte borde inrättas. Då var det fråga om ett anslag på 5 milj. kr.

Sedan dess har det naturligtvis hänt mycket. Det som gjort att jag ställt denna fråga är att jag, efter det arbete som jag under några år har bedrivit inom försvarets fredsorganisationsutredning, blivit mer och mer tveksam. Där har vi genom att föreslå betydelsefulla ingrepp i fredsorganisationen ändå inte kunnat åstadkomma en årlig besparing på mer än 25 milj. kr. Mot det skall vägas de 17,5 milj. kr. som FRI har för nästa budgetår.

Jag delar den uppfattning som framfördes i 1974 års försvarsutredning – och den gick också igen i statsrådets svar – att ÖB, försvarsgrenscheferna och övriga myndigheter inom försvaret själva har huvudansvaret för rationaliseringen inom försvaret och att verksamheten vid FRI mot den bakgrunden bör få en något annan inriktning än f. n. Inte bara inom FRI utan inom all sådan här verksamhet tror jag, som också statsrådet säger, att det är värdefullt med en noggrann prövning. Det läget kan ju uppstå att man plötsligt finner att den kanske största och snabbaste

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om försvarets
rationaliseringsin-
stitut*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Om försvarets
rationaliseringsin-
stitut*

rationaliseringsvinsten inom försvaret uppnås genom att man lägger ned FRI. Då tycker jag att man fördomsfritt skall pröva även den utvägen.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Strindberg och jag är överens om nödvändigheten av rationaliseringar. Jag vill deklarera att en myndighet som FRI i och för sig inte är ett självändamål. Dess verksamhet har exempelvis bestått i att i samråd med ÖB under en femårsperiod ha rationaliserat bort ca 2 700 tjänster i försvaret, vilket innebär rationaliseringseffekter på ca 600 milj. kr.

Den fråga som vi skall behandla senare i dag går ut på att man skall fortsätta med rationaliseringar och indragningar i ungefär samma takt, även om vi också skall pröva andra möjligheter till besparingar. Också därigenom skulle effekten kunna bli 600 milj. kr.

Vi har i nuläget – det sade jag också i mitt svar – verklig användning för den sakkunskap som finns inom FRI. Jag ser det som ändamålsenligt att dessa experter, kanske i annan omfattning, ställs till myndigheternas förfogande. Ett sådant här institut skall inte bara verka för att få fram en så god organisation av försvaret som möjligt utan också se till att den egna verksamheten blir så effektiv som över huvud taget är tänkbart. Jag konstaterar att herr Strindberg och jag tycks ha samma grunduppfattning.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Bara en enda kommentar. Jag är helt övertygad om att vi måste ha rationaliseringsexperter inom försvaret. Vad jag ifrågasatte – jag är medveten om att försvarsministern är villig att pröva det framöver – är om verksamheten skall fortsätta just i sin nuvarande form. Här pågår ändå genom ÖB:s och olika försvarsgrenschefers försorg en omfattande vardagsrationalisering. Jag börjar tro – jag vill understryka detta – att vi har hamnat i ett läge, där ytterligt små rationaliseringsvinster kan uppnås.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Föredrogs men bordlades åter
konstitutionsutskottets betänkande 1976/77:45
finansutskottets betänkanden 1976/77:29 och 31
skatteutskottets betänkande 1976/77:50
justitieutskottets betänkanden 1976/77:37 och 38
utrikesutskottets betänkande 1976/77:21
socialutskottets betänkanden 1976/77:30, 32 och 36–39
jordbruksutskottets betänkande 1976/77:36
näringsutskottets betänkanden 1976/77:39, 45 och 46
civilutskottets betänkanden 1976/77:39 och 40

Torsdagen den
26 maj 1977

*Ändring i byggnads-
lagen, m. m.*

Fortsattes överläggningen om civilutskottets betänkande 1976/77:35.

Herr HÅKANSSON i Trelleborg (s):

Herr talman! Jag vill försöka knyta ihop den del av debatten som fördes sent i går med vad som följer i dag och göra det genom att påminna om vad utskottets ordförande Kjell Mattsson sade i sin sista replik till fru Landberg. Han refererade där vad några deltagare i den hearing som civilutskottet haft med olika företrädare sagt till honom i ett privat samtal om den aktuella propositionen och menade att de givit propositionen sitt stöd i detta samtal.

Jag skall avstå från att tala om för kammaren vad mina privatsamtal med hearingdeltagarna haft för innehåll, även om det i och för sig vore ytterst frestande att på det sättet balansera herr Mattssons uttalande. Jag håller mig till vad man bör hålla sig till, nämligen det som kom fram vid utskottssammanträdet. Det stöd som jag då har är förutom egna minnesanteckningar även annan dokumentation, som visar att av de åtta företrädare för olika organ som deltog gav sex företrädare på mig ett intryck av att de inte kan anses stödja propositionen. En var tveksam och bara en talade för innehållet, nämligen LRF:s företrädare.

Att detta sedan är en opinionsyttring, som jag tror stämmer väl med den eventuella större eller mindre fackkunskap som finns i och utanför detta hus, tar förmodligen herr Mattsson inte någon hänsyn till. I så fall hade fru Ahrlands motion kunnat vara ett intressant underlag för en diskussion i utskottet i konstruktiv anda, som vi också förklarade oss beredda att föra men som herr Mattsson och övriga regeringspartiföreträdare avstod från att ta upp.

Ett ofta hört påstående är att den byggnadslag och den byggnadsstadga som vi i dag har är krångliga. Man säger att de benämningar som finns i den har dålig anknytning till allmänt språkbruk. Även tidsenligheten har diskuterats. För den skull har bygglagutredningen sett på detta. Den är nu remissbehandlad och klar. Bostadsministern har i en frågedebatt givit alldeles klart besked om att ett lagförslag kommer att remitteras till församlingen. Något annat har vi inte fått höra.

Vad som nu behandlas ger oss därför anledning att i första hand ställa frågan: Varför bryter man ut denna lilla del, som måste få en mycket kortvarig levnad och som har ett i och för sig tveksamt och lika oklart innehåll som den nuvarande byggnadslagen och byggnadsstadgan?

Men åter till den påstådda krångligheten. I och för sig är det rimligt att fråga: Blir det då enklare och lättare med det som nu föreslås? Bostadsministern lanserar ett helt nytt begrepp, "tätbebyggelse av mindre omfattning". Det är, tycker jag, lika svårförståeligt som de regler och definitioner vi har i dag. Det är lika oklart till sitt innehåll och, vad värre är, det är tämligen odefinierat i propositionen. Man kan förmoda att detta ger anledning till många tolkningar med olika och helt mot-

Torsdagen den
26 maj 1977

*Ändring i byggnads-
lagen, m. m.*

stående slutsatser.

Jag skall anföra några citat ur propositionen som klart står mot varandra. Det finns många exempel på detta, men jag skall begränsa mig till två par.

På s. 17 sägs: "— vill jag stryka under vikten av att inte produktiv jordbruksmark tas i anspråk för bebyggelse." Mot det kan ställas vad som står på s. 10: "— tillåta uppförande i anslutning till befintlig jordbruksbebyggelse av enstaka ytterligare byggnad för permanent bostadsbehov eller av fritidshus i begränsad omfattning."

Det andra paret motstridiga uttalanden är följande. S. 12: "Sammanfattningsvis innebär reformen att bebyggelse, som bör vara ett både normalt och önskvärt inslag i samhällsutvecklingen, inte längre skall behöva behandlas som dispensfall, — — ." S. 11: "Nya regler får dock inte utformas så att de kan leda till att det uppstår en omfattande eller på annat sätt olämplig randbebyggelse utanför utbyggda planområden eller så att en hel tätort successivt kan byggas ut i en viss riktning — — ."

Det här är inte till mycken ledning för byggnadsnämndernas handlande, och försök att på det här stadiet klara ut vad de skall göra är tämligen omöjligt.

Man kan fortsätta att ta ut intressanta exemplifieringar ur propositionen men inte så många som säger hur reglerna skall tillämpas utan snarare var de inte kan tillämpas. Jag skall ge några exempel, alla hämtade ur kap. 3.5, där man försöker definiera begreppet "tätbebyggelse av mindre omfattning". Begreppet är inte användbart när det är fråga om komplement till annan bebyggelse av typ uthus, garage eller sjöbod, inte inom områden där översiktsplan anger att en framtida exploatering är möjlig, inte om det är fråga om utökning av ett planområde, inte inom ett tämligen orört område där önskemålen om exploatering kan väntas bli eller är betydande, inte inom områden som i den fysiska riksplaneringen utpekats som högexploaterade eller obrutna kuster, inte om en byggnad eller bebyggelsegrupp nu eller senare framkalla behov av gemensamma anordningar av mer betydande omfattning eller krav på allmänna va-anläggningar o. d. och inte i fråga om industrier eller liknande anläggningar med påtagliga effekter på arbetsmarknaden.

Kombineras detta med vad som sägs på annat håll i propositionen, t. ex. det jag tidigare citerat, och gällande generella bebyggelserestriktioner av typ strandskydd som finns i dag, så kvarstår som möjliga områden att använda begreppet "tätbebyggelse av mindre omfattning" bara i egentlig mening de s. k. skogslänen. Jag kommer osökt att tänka på H. C. Andersens berömda historia om fjädern som blev en höna.

Men hur skall då det här begreppet tillämpas? Det vore bra att få utrett vad som är lagmotiv och vad som är annat i det här sammanhanget. I propositionen sägs det att den skall ses mot bakgrund av riksdagens beställning att göra tidigare uttalanden till lagmotiv. Byggnadsnämnder och andra skall då vid sin behandling hämta ledning från uttalanden som det bl. a. redogörs för i en bilaga till propositionen.

Vad innehåller då denna bilaga för någonting? Här finns bl. a. en tidigare centermotion och citat från planverkets anvisningar, som ibland står emot uttalanden i propositionstexten. Då kan man ju fråga sig: Är allt detta lagmotiv?

För att visa en annan märklig del av förslaget kan man tänka sig ett fall där en byggnadslovssökande fått nej till behandling enligt begreppet tätbebyggelse av mindre omfattning. Byggnadsnämnden har sagt nej – avslagit ansökan eller valt att behandla den på annat sätt – trots att det i och för sig finns motiv som stämmer väl överens med sådana som propositionsförfattaren anser vara gångbara för ett beslut om bifall enligt begreppet tätbebyggelse av mindre omfattning.

Sökanden överklagar till högsta instans, regeringen. Vad händer då? Vem hör regeringen på, sig själv eller kommunen? Att kommunen tycker att bygget är olämpligt kan och måste få vika och ett byggnadslov ges på ett principiellt helt nytt sätt, om inte regeringen fattar motstridiga beslut.

Vad händer om förhållandet blir det omvända, nämligen om kommunerna blir för släpphänta och utnyttjar den föreslagna regeln friskt och frejdigt? Våra byggnadsnämnder kan tycka att det kanske är ett i många fall praktiskt sätt att kringgå länsstyrelsers bestämda synpunkter på lokalisering av bebyggelse. Då får man fråga sig: Ställer regeringen upp på det sättet att man aktualiserar 87 § byggnadslagen, som ännu inte behövt tillgripas? Det har vi inte kunnat få klarhet i.

Det vore fel, herr talman, att i det här sammanhanget inte säga något om kommunöversikterna.

Låt mig få uttrycka det så att jag tror att man missar mycket väsentliga ting om man skall revidera kommunöversikterna så att de även skall kunna utgöra underlag för beslut om byggnadslov. Smidigheten som ligger i det översiktliga planerandet måste gå förlorad om tanken att kommunöversikten skall få bli en detaljplan tillåts slå igenom.

Det sägs att riktlinjerna i kommunöversikten på ett enkelt sätt kan omformas till fastställd detaljplan. Detta får tolkas som att översikten skall bli en generalplan. Rimligtvis måste man här mena att det är fråga om en begränsad generalplan som inte kan lösa alla fall med tillkommande bebyggelse. Att detta med att få generalplan fastställd hitintills sällan förekommit visar att stora svårigheter ligger i en sådan process. Sedan 1947 har bara nio eller tio generalplaner totalt fastställts i riket.

Tyvärr kan det inte påstås att propositionen tillhör de välskrivna. För att vinna i klarhet borde man ha använt enhetliga benämningar rakt igenom, om man nu avser samma saker.

Det är bara ägnat att ställa till oro för den som läser och är litet förtrogen med vad olika saker normalt innebär, när man som nu sker på s. 15, 16 och 17 använder begreppen gemensamma anordningar och gemensamhetsanläggningar för troligen samma sak. Men säkra på detta kan vi ju inte vara.

Dess värre tror jag att när praxis så småningom skall utbildas kommer

Torsdagen den
26 maj 1977

*Ändring i byggnads-
lagen, m. m.*

detta aktstycke med sina många motstående åsikter och anvisningar att även fortsättningsvis ställa till bekymmer.

I tiden ligger, herr talman, att planering skall ske under insyn. Tyvärr drar propositionen åt ett annat håll. Ett exempel därpå är att om byggnadslov lämnas och grannarna inte kommer att få veta detta förrän huset byggs – vilket i och för sig är rätt normalt – kan de klaga först då. Dessutom är det grannen som skall visa att hans rätt kränkts – hur nu det skall gå till.

Det är beklagligt att bostadsministern i sin första planeringsproposition hamnat så här snett. Regeringsförklaringen talar om enklare regler för glesbebyggelse, men detta behandlas i och för sig inte i propositionen.

Kjell Mattsson påminde om detta, och bostadsministern höll en kort exegetisk föreläsning om denna del av regeringsförklaringen. Herr Mattssons resonemang om vår gemensamma syn på glesbebyggelse och karenstider och vad det nu var hör inte hemma i denna debatt, som gäller något helt annat. Och fru bostadsministerns inlägg på denna punkt kommenterar jag kanske minst smärtsamt genom att citera vad ett obegripligt svar i skolorna brukar ge för reaktion från lärarhåll, nämligen att det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta.

Till sist, herr talman, några ord om det sätt på vilket den här propositionen under en ganska lång tid har marknadsförts av bostadsministern.

Många pressreferat av olika framträdanden talar ett entydigt språk, nämligen att det nu skall bli lättare att bygga. Det är givet att byggnadslovssökande som i ett eller annat avseende fått avslag på en ansökan nu anar en bättre tingens ordning. Men så blir det ju inte, om inte regeringen systematiskt tänker börja att köra över kommunerna, som givetvis även fortsättningsvis skall fatta beslut. Det hade varit bättre och mer ändamålsenligt att ändra 67 § i byggnadsstadgan än att förespegla lösningar som knappast är möjliga att genomföra direkt. Kommunerna kommer väl även i fortsättningen att kräva en plan i de många fall där konflikten är som hetast. Då skall det bli ytterst intressant att följa utvecklingen och se om regeringen vid överklaganden vill ha planering eller om den mot kommunens önskan medger byggnadslov enligt modellen "tätbebyggelse av mindre omfattning".

Jag ber, herr talman, att få instämma i de av fru Landberg ställda yrkandena.

Herr MATTSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon lång diskussion, för det finns väl anledning att låta även representanter för andra utskott komma till tals. Bara ett par kommentarer till herr Håkanssons i Trelleborg inlägg, som bevisar vad jag sade i går, nämligen att man tycker illa om att det ges något bättre möjligheter till bebyggelse i glesbygd och mindre samhällen. Han sade att det finns motsägelser i propositionstexten och lämnade exempel på detta. Det ena exemplet gick ut på att man enligt

propositionen skulle ge möjligheter till bebyggelse i anslutning till befintlig jordbruksbebyggelse. Men samtidigt framhålls att detta inte betyder att man skall ta produktiv jordbruksmark i anspråk.

Herr Håkansson kan alltså inte tänka sig att det i stora delar av Sverige ändå ligger till så, att man kan ge byggnadslov för uppförande av hus i närheten av nuvarande jordbruksbebyggelse, utan att detta på minsta sätt inkräktar på åkermarken. I andra områden skulle en komplettering kanske inkräkta på åkermarken, men då är det hänsynen till åkermarken som blir avgörande. Det är alltså inte fritt fram överallt, utan de grundläggande principerna gäller fortfarande.

Sedan räknade herr Håkansson upp en mängd områden om vilka statsrådet i propositionen sagt att man inte skall kunna använda sig av de nya bestämmelserna. Bl. a. gäller detta högexploaterade kuster. Beträffande de av herr Håkansson uppräknade områdena tycker jag det är ganska självklart att det krävs detaljplanläggning, innan byggnadslov kan beviljas.

Vid kritik av propositionen måste man på socialdemokratiskt håll göra klart för sig på vilket ben man skall stå. Å ena sidan säger socialdemokraterna att propositionen är betydelslös, situationen förändras inte på något sätt. Å andra sidan säger de att det här är en metod för regeringen att möjliggöra en ohämmad bebyggelse i glesbygd. Det kan ju inte vara bäggedera, utan socialdemokraterna får bestämma sig för vilken linje de skall följa.

Sedan bara ett par ord om kommunöversiktarna och farhågorna för att dessa skulle behöva utvecklas till ganska utförliga generalplaner. Förslaget ändrar ju inte situationen ett dugg. Redan i dag försöker man i kommunöversikten göra gränsdragningar mellan de glesbygdsområden där det skall finnas möjligheter till byggnadslov och de områden där det skall krävas detaljplanläggning, innan byggnadslov kan komma i fråga. När det gäller de sistnämnda områdena kan det ges dispens från byggnadsförbudet. Vad som nu blir följden är att man får något bättre möjligheter att bevilja byggnadslov inom de områden där det i dag krävs dispens.

Herr HÅKANSSON i Trelleborg (s) kort genmäle:

Herr talman! En kort kommentar till herr Mattssons senaste inlägg. Vad jag tänker och tycker om det här är egentligen rätt ointressant. Det intressanta är: Vad är lagmotiv, och vilken tillämpning kan man tänka sig i framtiden? På den punkten tycker jag att vi fullt nöjaktigt har visat att det finns motstridiga lagmotiv. Därmed finns det också risk för att tillämpningen kan bli än så och än så, och det är enligt vår mening mycket olyckligt.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Den här markpolitiska debatten har det gemensamma med en annan markpolitisk debatt i kammaren för några veckor sedan att den belyser konflikten mellan samhällsintresse och enskilt mark-

*Ändring i byggnads-
lagen, m. m.*

ägarintresse. Socialdemokraterna behandlar denna avvägning nu liksom när de var i regeringsställning litet vårdslöst, medan vi försöker att jämte olika samhällsintressen ta hänsyn till också enskilda markägare och deras möjligheter att använda mark.

Propositionen 122 om ändringar i byggnadslagen syftar till att förenkla byggandet då det gäller "tätbebyggelse i mindre omfattning" eller, som man också skulle kunna säga, byggandet i sådan glesbebyggelse som myndigheterna hittills har betraktat som tätbebyggelse med allt vad det innebär av plankrav och allmänt tätbebyggelseförbud. Den inledande debatten i går kväll har belyst reformen, så jag kan inskränka mig till att bara säga att förslaget väl står i överensstämmelse med regeringsförklaringen och är ett steg i den riktning som vi moderater länge har tyckt att man borde gå. Naturligtvis uppfyller inte propositionen allt vad jag eftersträvar i fråga om att förenkla bygglagstiftningen, men den innebär onekligen en omprövning av tidigare förd markpolitik.

Det är också viktigt att understryka att de möjligheter som nu öppnas för alla kommuner att på ett snabbare och smidigare sätt pröva byggnadsföretag i glesbebyggelse förutsätter det hänsynstagande som våra tidigare beslut om hushållning med mark och vatten inneburit när det gäller andra konkurrerande markintressen som skydd för t. ex. åkermark, naturvård eller rörligt friluftsliv.

Att socialdemokraterna går emot förslaget är naturligt. I fem reservationer behandlar man frågan om sådan bebyggelse som propositionen avser. I den sista reservationen – och den är anledningen till att jag har begärt ordet – tar socialdemokraterna upp en av flera moderata motioner som behandlar olika fritidsfrågor.

Det här aktuella motionsförslaget föreslår ökade möjligheter att bygga fritidshus i glesbygd. Majoriteten i utskottet har förklarat att det förslaget får anses vara tillgodosett i och med propositionens innehåll. Men de socialdemokratiska reservanterna har gjort det besvärligare för sig. Man citerar fem år gamla uttalanden av tidigare departementschef och civilutskott. I dessa uttalanden understryks det ökade behovet av planmässighet i fritidsbebyggelsen. Socialdemokraterna säger också – hur det nu kan gå ihop – att valfriheten vid val av bostad skall finnas kvar som förut. Därefter skyller reservanterna en alltför koncentrerad fritidsbebyggelse på att kommunernas översiktsplanering släpat efter, och man hävdar att en sådan koncentrerad bebyggelse främst finns inom vissa områden nära större tätorter. Så enkelt är det nu inte. Det dyker ju upp allt fler stora fritidshusprojekt även på landsbygden, trots att vi vet att efterfrågan är inriktad på att just få en spridd fritidsbebyggelse.

Socialdemokraternas slutkläm över vår motion är att det inte finns någon grundad anledning att anta att det för den spridda fritidsbebyggelsen kommer att finnas obefogade hinder. Så uttrycker man saken, trots att man i de föregående raderna talat om just en del högst påtagliga hinder. Den avvisande attityden i den socialdemokratiska reservationen till ett spritt och efterfrågat fritidsboende innebär naturligtvis förslag om

ett rakt avslag på vår motion.

Herr talman! Det är, som jag sade inledningsvis, ett bra regeringsförslag som vi har att ta ställning till om en stund. Det är t. o. m. så bra att en socialdemokratisk riksdagsman har tillskrivit byggnadsnämndsledamöterna i en kommun och sagt: "Den här proppen är utan tvekan ett steg i rätt riktning." Efter att i brevet ha berört ett lokalt problem konstaterar han:

"Nu har politikerna angett målinriktningen som måste underlätta behandlingen av ev. inkomna ansökningar om byggnadslov i de mest känsliga områdena. Jag har alltid hävdats att varje bygggärende oavsett om det berör centralort, de s. k. subcentra eller landsbygd ska prövas i positiv anda och det finns alltid utrymme för tolerans och smidighet. Det är politikerna som ska utforma målangivelsen och sedan ankommer det på tjänstemännen att följa politikernas intentioner. Det är en orubblig regel. En omvänd ordning där politikerna är i händerna på tjänstemännen är en ur samhällsinnevånarnas syn mycket farlig utveckling. Det gäller såväl riksdag, landsting som primärkommun."

Så skriver alltså den socialdemokratiske riksdagsmannen.

Herr talman! Detta är kloka ord. Jag skall med intresse följa voteringen om en stund och se om dessa ord övergår i handling så att vi i majoriteten får ännu en röst för utskottets förslag. Synpunkterna delas av många oavsett partitillhörighet, det vet vi, men den socialistiska oppositionen säger nej som vanligt – denna gång mot förslag som syftar till att komma åt det onödiga trasslet vid glesbebyggelse av den art som det nu är fråga om.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess betänkande nr 35.

Herr HÅKANSSON i Trelleborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Danell fortsätter med att vända begreppen från tätbebyggelse av mindre omfattning till något som man kan uttrycka som glesbebyggelse i större omfattning. Det är samma teknik som fru bostadsministern använde i går – hon sade att det här är egentligen något annat än vad som texten ger sken av.

Men vi har ju att behandla ett propositionsförslag som avser tätbebyggelse av mindre omfattning. Då får vi hålla oss till det.

En av huvudfrågorna i propositionen är: Vilket bedömningsunderlag skall man ha för att kunna fatta beslut om byggnadslov? På den punkten tror jag, som många andra, att allt väsentligt av det klarar man genom de dispensregler som finns i dag. Fem sjättedelar av landets kommuner har ju sådana befogenheter. Man kanske skulle vidga dessa i stället.

Hur ser herr Danell, fru bostadsministern och majoriteten på denna fråga? På s. 9 i propositionen sägs att från centralt håll lämnade anvisningar om en mer generös dispensgivning inte har följts. Det kan ge anledning att fråga herr Danell om det är länsstyrelsetjänstemännen som man i propositionen anser vara vrånga och omänskliga. Vore det inte

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Ändring i byggnads-
lagen, m. m.*

*Ändring i byggnads-
lagen, m. m.*

i så fall bäst att klarlägga dispensföresättningsarna på det sätt som vi har antytt i utskottsbehandlingen eller som fru Ahrlund i sin motion har angivit?

Herr DANELL (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Håkansson kanske inte lyssnade riktigt på hur jag uttryckte mig. Jag talade om att den här propositionen går in för att förenkla reglerna när det gäller byggande i gles bebyggelse. Jag använde inte det uttryckssätt som man kanske i andra sammanhang använder när man allmänt talar om glesbebyggelse. Jag menar gles bebyggelse.

Men nu har vi ju en ordning i vårt land som gör att även gles bebyggelse många gånger hamnar under myndigheternas begrepp, nämligen tätbebyggelse, och det är detta som är roten till det onda. Propositionen går just in för att se till att man i fråga om det som vanligt sunt förnuft och vanligt folk anser vara gles bebyggelse inte skall ställa alla de krav som följer genom att myndigheterna kallar det för tätbebyggelse. I propositionen har man valt att använda sig av ett nytt begrepp – tätbebyggelse i mindre omfattning. Det är en bra och framkomlig väg för att vi skall kunna justera gällande byggnadslag innan vi längre fram har anledning att se över hela regelsystemet i bygglagen. Det är alltså ingalunda någon begreppsförvirring från vår sida, herr Håkansson. Möjligen har man inte lyssnat tillräckligt noga från oppositionens sida.

Denna reform är ett bra steg på vägen, sade jag. Jag vill i och för sig som moderat gå ännu längre på denna väg – det lär inte vara någon hemlighet – men reformen går i rätt riktning och det tycker jag är värt att understryka.

Det är fortfarande, av civilutskottets material att döma, 46 kommuner som inte har den dispensrätt som skulle göra det självklart för dem att kunna behandla en bebyggelse av den art som det nu gäller på ett vettigt sätt. Därför tycker jag det är riktigt – eftersom de här kommunerna många gånger är i ett speciellt läge och har en sådan omfattning att det just finns intresse av det – att söka ändra på reglerna och se till att utgångspunkten skall vara att man har viss rätt att på ett enkelt sätt kunna få byggnadslov och inte ha den krångliga ordning som annars gäller för tätbebyggelse.

Herr HÅKANSSON i Trelleborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Danell använder samma grepp som tidigare. Han säger att det är en viss skillnad i handläggningen av dispensfrågorna och det nu troligen kommande begreppet tätbebyggelse av mindre omfattning. Men det är ju samma organ som skall fatta beslut i första omgången, nämligen i de flesta fall byggnadsnämnderna ute i kommunerna. Varför skall de nu helt plötsligt bli så utomordentligt generösa med att ge byggnadslov när de tidigare enligt Danells och andras åsikt varit restriktiva?

Jag kan bara konstatera att vad de kan förväntas fatta beslut efter

i framtiden är en oklar proposition med oklara motiv och det är det jag känner en viss oro för.

Herr DANELL (m) kort genmäle:

Herr talman! Ja, det är samma beslutsfattare, herr Håkansson i Trelleborg, men det väsentliga är ju att riksdagen som lagstiftare gör en ändring i byggnadslagen i syfte att åstadkomma ett förenklat förfarande. Och det har naturligtvis sedan en inverkan på dem som lokalt skall använda sig av reglerna.

Framför allt tror jag att detta kan betyda väldigt mycket opinionsmässigt och bland beslutsfattare för hur man skall se på dessa frågor för att inte onödigtvis krångla till det hela – ett krångel som vi allihop är medvetna om, alla utom den socialistiska oppositionen här i kammaren, tydligen, och utom den socialdemokratiska riksdagsman som jag nyss citerade och som uttryckt att propositionen innebär ett steg i rätt riktning. Nu hade han oturen att skriva detta brev till sina byggnadsnämndsledamöter ett par veckor innan socialdemokraterna avlevererade sin motion, som till alla delar skar sönder propositionen eller i alla fall försökte göra det.

Herr talman! Herr Håkansson säger å ena sidan att det här är ett sätt att mycket drastiskt öka möjligheterna att få bebyggelse tillstånd i glesbygd. Å andra sidan säger han att reformen inte innebär någonting alls. Jag tror att det är någonting mitt emellan som kommer att gälla. Och i så fall är det ett steg i rätt riktning.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Håkansson i Trelleborg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Bygglagutredningen är klar och remissbehandlad, sade herr Håkansson i Trelleborg i inledningen till sitt anförande. Den är remissbehandlad – det är sant. Men att den är klar är helt felaktigt. Bygglagutredningens betänkande innehåller en hel sida där det räknas upp vad den inte blev färdig med. Jag skall inte försöka att repetera den katalogen ur minnet. Jag skall bara ta fram en enda sak som ingick i direktiven för bygglagutredningen. Det var ett uppdrag att utarbeta ett förslag till ny bygglag. Utredningen fick aldrig tillfälle till detta innan den blev entledigad av det statsråd som då var ansvarig för bygglagstiftningen. Detta är mer en parentes för att ett felaktigt påstående inte skall stå oemotsagt.

Men det jag ville fråga fru Landberg om efter hennes indignerade anförande i går är: Kommer fru Landberg ihåg vad som hände i kammaren natten till den 10 december 1971? Jag tror inte att fru Landberg gör det. Men det var den gången som riksdagen med ett penndrag avskaffade glesbebyggelserätten och i princip bestämde att någon ersättning inte

Torsdagen den
26 maj 1977

*Ändring i byggnads-
lagen, m. m.*

skulle utgå för den rätt som då avskaffades.

Det var ett förslag som dök upp i civilutskottet och som aldrig var remissbehandlat eller på något sätt berett mer än i civilutskottet. Det omfattades av en socialdemokratisk majoritet i civilutskottet. Samtliga borgerliga ledamöter reserverade sig emot det. Och här i riksdagen körde man också över bygglagutredningen, som hade som sitt uppdrag att utreda glesbebyggelserätten. Man körde över utredningen med socialdemokratisk majoritet.

Den gången kunde man besluta om avskaffande av en rättighet som var av ålder bestående. Man kunde besluta att ersättning till enskilda människor inte skulle utgå för att de miste den här rättigheten.

Jag tycker att detta är ett väsentligt värre maktövergrepp än det som fru Landberg nu påstår att den nuvarande regeringen gör sig skyldig till när den litet grand försöker mjuka upp en bestämmelse som blev vrång och galen genom det beslut som då fattades.

Fru LANDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! År 1971 var jag inte ledamot av kammaren och var följaktligen inte med om debatten, men jag vet att utskottet bl. a. yttrade att det inte såg någon nackdel i en delreglering under förutsättning att reformen i allt väsentligt byggde på riktlinjer som kan komma att gälla för den nya bygglagstiftningen. Utskottet tog därefter upp till särskild behandling det principiella synsätt propositionen grundades på. Man kom fram till slutsatsen att detta synsätt borde gälla även för det fortsatta arbetet med en genomgripande revision.

Poängen med detta är kanske inte att slutsatsen blev vad den blev. Det som i detta sammanhang är intressant är att utskottet resonerar på detta sätt. Vad jag angrep i går var att man inte i den proposition som vi nu behandlar på något sätt fick reda på vilka tankar och principer man hade inom den nya regeringen i fråga om en ny bygglagstiftning.

Herr HÅKANSSON i Trelleborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lidgard och jag var tydligen överens om att bygglagutredningens betänkande är remissbehandlat. Detta är antagligen så pass bra att det så småningom kan komma att leda till någonting, eftersom fru bostadsministern i en frågedebatt med herr Bergman sagt, att ett lagförslag kommer att remitteras till försommaren. Herr Lidgard ger mig anledning att fråga om han genom sitt inlägg vill flagga för att vi inte kommer att få uppleva någon remiss av ett lagförslag till försommaren.

Herr LIDGARD (m) kort genmäle:

Herr talman! Om vad som komma skall vet jag intet. Det blir bostadsministrarnas sak att svara på den frågan.

Herr Håkansson har uppenbarligen inte tagit del av de remissyttranden som avgavs med anledning av bygglagutredningens betänkande. Om så varit fallet skulle han inte ha påstått att det var en bra utredning eller

antytt att utredningen var fullständig. Det är mycket stora lakuner i den. Efter det att bygglagutredningen tillsattes hade jag tillfälle att ingå i en referensgrupp som skulle fortsätta med det arbetet. Vi kom aldrig någon vart i det ärendet under den socialdemokratiska ledningen.

Vad beträffar fru Landbergs inlägg vill jag fortfarande konstatera att man bör akta sig för att kasta sten när man sitter i glashus. Faktum är att när riksdagen i december 1971 beslöt avskaffa glesbebyggelserätten, fanns icke någon som helst utredning bakom beslutet.

Fru LANDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är litet förvånad över herr Lidgards inlägg. Här har vi att behandla en proposition som varken har remissbehandlats eller blivit föremål för lagrådsremiss. Om jag inte har missuppfattat herr Lidgard har han varit en av de främsta kämparna för att sådana här propositioner skall behandlas på ett riktigt sätt.

Herr HÅKANSSON i Trelleborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tagit del av remissvaren, herr Lidgard. Jag har också klart för mig att bygglagutredningen i sig innehåller lakuner, men i det här sammanhanget skall vi ändå konstatera att bostadsministern har sagt att vi får en remiss av förslag till ny bygglag till försommaren. Det är den stora allt överskuggande biten. En utomordentligt liten del i det här sammanhanget är tätortsbebyggelse av mindre omfattning, och det är grunden för att vi socialdemokrater menar att frågan borde behandlas i ett sammanhang.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag begärde ordet i anslutning till herr Danells anförande med anledning av vad han där sade. Det jag nu har att säga anknyter alltså direkt till detta.

Vi vet att moderata samlingspartiet hävdar att samhället har för stort inflytande över planläggning och byggande. Man pläderar från det hållet i olika sammanhang för att de s. k. fria marknadskrafterna skall ges större spelrum och att enskilda intressen skall ges större inflytande gentemot folkflertalets och samhällets gemensamma intressen. En sådan reaktionär och asocial syn, herr Danell, som präglar moderaternas markpolitik försöker man då draper i tal om valfrihet och konkurrens.

Moderaterna här i riksdagen har ju som uppgift att påverka planering och bygglagstiftning i enlighet med jordägarnas, bank- och fastighetskapitalets intressen. Kommunisterna är här för att hävda folkflertalets intressen och för att påverka planering och bygglagstiftning i dess intresse. Vi har alltså helt motsatta värderingar i den här som i så många andra frågor. Men i vår grundsyn utgår vi från att Sveriges markresurser inte är exploatörernas, spekulanternas och de s. k. marknadskrafternas leksak.

Jag har velat säga detta med anknytning till vad herr Danell anförde när han riktade kritik mot, som han sade, de socialistiska partierna för

Torsdagen den
26 maj 1977

*Ändring i byggnads-
lagen, m. m.*

deras syn på dessa frågor när det gäller å ena sidan samhällsintressena och å andra sidan de enskildas intressen.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Den här debatten förde vi som sagt för ett par veckor sedan, och det finns inte anledning för mig att fördjupa den ytterligare. Jag vill bara kort fastslå att det vi moderater hävdar är att skall vi kunna fullfölja valfriheten när det gäller efterfrågan på bostäder och fritidshus och efterfrågan på mycket annat som mark skall användas till, så skall vi, när vi planerar samhällets byggande, ta hänsyn till alla de olika intressena. Vi menar att den enskildes intresse – just hans möjlighet att utnyttja sin egen tomt, sin egen lilla markbit – har hamnat på undantag under 1970-talet. Man har enbart stärkt möjligheterna att skydda övriga i och för sig naturligtvis viktiga intressen – naturvård, kulturvård, det rörliga friluftslivet och allt vad det kan vara. Men varför man skulle glömma det enskilda intresset förstår vi inte, och det är det som vi gärna drar en lans för.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Vi vet vad ett tillmötesgående av moderaternas förslag då det gäller bostadspolitiska frågor och markfrågor skulle innebära. Det skulle nämligen för flertalet människor innebära betydligt högre boendekostnader, och det skulle innebära ökad spekulation i mark och bostäder. Det handlar i själva verket om valfrihet för markspekulanter, tomtjobbare, monopolföretag, spekulanter inom byggande och förvaltning och fortsatta möjligheter att tjäna pengar på att folk måste ha någonstans att bo.

Jag förstår moderaternas irritation när vi i dessa debatter påtalar detta och framhåller det faktiska förhållandet, det som i Aftonbladet häromdagen beskrevs så att nu råder djungelns lag på bostadsmarknaden. I det sammanhanget uttrycktes den förhoppningen att man skulle få en socialdemokratisk regering igen för att få rätsida på de här problemen. Jag vill nog säga att varken moderater, en borgerlig regering eller en socialdemokratisk regering i och för sig garanterar någon förbättring på dessa områden som gäller mark och bostäder. Vad som behövs är naturligtvis en ny, en annorlunda bostads- och markpolitik.

Överläggningen var härmed slutad.

M o m . 1

Herr TREDJE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande bifall till eller avslag på det i reservationen nr 1 framställda yrkandet om avslag på lagförslagen. Om detta yrkande avslås ställs därefter propositioner på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels det i reservationen nr 2 framställda yrkandet om uppskov med behandlingen av lagförslagen m. m. till nästa riksmöte

med godkännande av den i reservationen nr 3 föreslagna motiveringen. Om reservationen nr 1 bifalles kvarstår vid mom. 1 i övrigt endast yrkandet om godkännande av den i reservationen nr 3 föreslagna motiveringen.

Det i reservationen nr 1 av herr Bergman m. fl. framställda yrkandet om avslag på lagförslagen

Propositioner gavs på dels bifall till, dels avslag på yrkandet i nämnda reservation, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Landberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren avslår yrkandet i den vid civilutskottets betänkande nr 35 fogade reservationen nr 1 av herr Bergman m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Landberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160
Nej - 153

Mom. 1 i övrigt

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels det i reservationen nr 2 av herr Bergman m. fl. framställda yrkandet om uppskov med behandling av lagförslagen m. m. med godkännande av den i reservationen nr 3 av herr Bergman m. fl. föreslagna motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Landberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 1 i övrigt med godkännande av utskottets motivering röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit det i reservationen nr 2 av herr Bergman m. fl. framställda yrkandet om uppskov med behandling av lagförslagen m. m. med godkännande av den i reservationen nr 3 av herr Bergman m. fl. föreslagna motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Landberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröst-

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Ändring i byggnads-
lagen, m. m.*

Torsdagen den
26 maj 1977

ning gav följande resultat:

Ja - 160

Nej - 153

*Ändring i byggnads-
lagen, m. m.*

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Landberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Landberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160

Nej - 153

M o m . 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 5 av herr Bergman m. fl. föreslagna motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Landberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 3 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 5 av herr Bergman m. fl. föreslagna motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Landberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 160

Nej - 153

§ 9 Säkerhetspolitiken och totalförsvaret*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1976/77:13 med anledning av propositionen 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling samt propositionen 1976/77:100 jämte motioner.

I betänkandet behandlades förslag som regeringen – efter föredragning av herr statsministern samt av statsråden Krönmark, Burenstam Linder, Troedsson, Turesson, Wikström, Ahlmark och Gustavsson – hade förelagt riksdagen i propositionen 1976/77:74. Vidare behandlades vissa förslag i propositionen 1976/77:100 bilagorna 7 (försvarsdepartementet) och 14 (handelsdepartementet).

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen 1976/77:74 anfördes följande:

”På grundval av 1974 års försvarsutrednings betänkande (SOU 1976:5) Säkerhetspolitik och totalförsvaret och (SOU 1977:1) Totalförsvaret 1977–82 läggs i propositionen fram förslag om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling på längre sikt samt om inriktningen av planeringen för programplaneperioden 1977/78–1981/82. Inriktningen av säkerhetspolitiken beskrivs mot bakgrund av de internationella förhållandena och förändringar i dessa samt det svenska samhällets utveckling. Säkerhetspolitiken föreslås följa hittillsvarande inriktning. Den av statsmakterna år 1972 fastlagda målsättningen för vår säkerhetspolitik föreslås gälla allt framgent.

I propositionen läggs för första gången fram förslag om gemensamma grunder för hela totalförsvarets fortsatta utveckling. Den av statsmakterna år 1972 fastställda målsättningen för totalförsvaret föreslås fortfarande gälla. I särskilda avsnitt läggs sedan fram förslag till inriktning av de olika totalförsvarsgrenarnas fortsatta utveckling.

Det militära försvaret föreslås utvecklas så att försvaret alltså jämt skall kunna föras som ett djupförsvaret och att stridskrafterna skall kunna utnyttjas med tyngdpunkten i kust- och gränsområdena så att våra naturliga försvarsbetingelser tas till vara. Krav ställs på rationalisering av fredsorganisationen. Förslag läggs fram om förbättringar av de värnpliktigas förmåner under tjänstgöring. För perioden 1977/78–1981/82 föreslås en planeringsram för det militära försvaret om 51 875 milj. kr. I propositionen redovisas ramberäkningar för budgetåret 1977/78. För det militära försvaret innebär beräkningarna en utgiftsram för budgetåret 1977/78 om 10 385,7 milj. kr. Slutliga förslag läggs också fram beträffande vissa anslag som har tagits upp med beräknade belopp i prop. 1976/77:100 (bil. 7).

Civilförsvarets planering föreslås alltså vara inriktad på åtgärder som gör det möjligt att i krigstid skydda och hjälpa befolkningen mot verkningarna av stridshandlingar, främst verkningarna av konventionella stridsmedel. I propositionen föreslås att möjligheterna tas till vara att anordna skyddsrum i anslutning till den förtöpande byggnadsverksamheten i orter som bedöms vara särskilt utsatta för risk för skadegörelse. Efter hand bör väsentliga brister i bebyggelseområden som nu saknar skyddsrum kunna avhjälpas. Kommunernas skyddsrumspaner skall ligga till grund för åtgärdena. Vidare föreslås att utrymningsplanerna ses över, att förändringarna i civilförsvarets undsättningsorganisation fullföljs och att ett nytt utbildnings- och övningsystem införs. Förslag läggs fram om ändrad organisation för civilförsvarsstyrelsen. I propositionen föreslås att skyddsrumsverksamheten inriktas mot en volym på sikt som motsvarar en årlig planeringsram om ca 150 milj. kr. För övrig verksamhet i civilförsvaret föreslås för perioden 1977/78–1981/82 en planeringsram om 930 milj. kr. För budgetåret 1977/78 beräknas en utgiftsram om ca 42 milj. kr. för skyddsrum och ca 188 milj. kr. för övrig verksamhet.

För det ekonomiska försvaret föreslås en kraftig förstärkning av försörjningsberedskapen mot avspärning och krig innebärande såväl en utökad beredskapslagring av råvaror, halvfabrikat och färdigprodukter som en förstärkning av den administrativa beredskapen bl. a. inom transportområdet. Försörjningsberedskapen mot fredskriser föreslås bli förstärkt bl. a. genom utökad beredskapslagring av oljor. Förslag läggs fram om förändring av överstyrelsens för ekonomiskt försvar organisation. För det ekonomiska försvaret anges översiktligt för perioden 1977/78–1981/82 en planeringsram om ca 6 300 milj. kr. över statsbudgeten och oljelagringsfonden. Härav utgör ca 2 700 milj. kr. investeringar för fredskrislagring.

För perioden 1978–1984 föreslås ett nytt program för lagring av olja och kol. I anslutning härtill läggs förslag fram om följändringar i lagen (1957:343) om oljelagring m. m.

Planeringsramen för programmet Beklädnad omfattar enbart de utgifter som föreslås för budgetåret 1977/78.

För budgetåret 1977/78 innebär beräkningarna utgifter för det ekonomiska försvaret om ca 1 170 milj. kr. över statsbudgeten och oljelagringsfonden. Därtill kommer utgifter med ca 40 milj. kr. över affärsverkens driftbudgeter. Den sammanlagda utgiftsnivån beräknas således till ca 1 210 milj. kr. för budgetåret. Slutliga förslag läggs fram beträffande vissa anslag som tagits upp med beräknade belopp i prop. 1976/77:100, bil. 9, 13–15.

Övrigt totalförsvaret föreslås utvecklas efter samma grundläggande principer som har angetts för det militära försvaret, civilförsvaret och det ekonomiska försvaret. Av verksamheterna inom övrigt totalförsvaret anges att psykologiskt försvar intar en särställning på grund av försvarsviljans avgörande betydelse för vår motståndsförmåga.

Åtgärder föreslås för att förbättra ett otillfredsställande beredskapsläge inom sjukvårdssektorn. I propositionen framhålls betydelsen av att ett ansvar i fred följs av motsvarande ansvar i krig om verksamheten då skall fortgå. Lagen om kommunal beredskap föreslås ändrad så att även landstingskommunerna kan inordnas i den kommunala beredskapsplanläggningen. Förslag läggs fram om ny organisation för länsstyrelsernas försvarsenheter.”

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Herr TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 1 (Säkerhetspolitiken och totalförsvaret)

Regeringen hade i propositionen 1976/77:74 (s. 4–8) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad statsministern hade anfört om säkerhetspolitiken och totalförsvaret.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen 1976/77:74 väckta motionerna

1976/77:1452 av herrar Hagel (–) och Lövenborg (–), såvitt gällde yrkandet 1 att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla att garantier skulle erhållas från NATO och Warszawapakten i det syfte som avsågs i motionen och

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s), såvitt gällde yrkandet 1 att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om den svenska säkerhetspolitiken.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1452, yrkandet 1,
2. att riksdagen med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 1 i denna del, lämnade utan erinran vad statsministern hade anfört om säkerhetspolitiken och totalförsvaret.

Reservation hade avgivits av herrar Gustavsson i Eskilstuna, Holmqvist och Gustavsson i Ängelholm, fru Sundström samt herrar Brännström, Gustavsson i Nässjö och Hedberg (samtliga s)

1. beträffande säkerhetspolitiken och totalförsvaret, vari reservanterna ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 1 i denna del, som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen hade anförts om säkerhetspolitiken och totalförsvaret.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Punkten 2 (Den svenska säkerhetspolitiken)

Regeringen hade i propositionen 1976/77:74 (bil. I s. 9–41) berett riksdagen tillfälle att avge yttrande över vad föredragande statsrådet hade anfört om säkerhetspolitiken.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen 1976/77:74 väckta motionerna

1976/77:1452 av herrar Hagel (–) och Lövenborg (–), såvitt gällde yrkandet 2 att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om initiativ till samnordiska överläggningar i syfte att proklamera Norden som en kärnvapenfri zon,

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s), såvitt gällde yrkandet 1 att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om den svenska säkerhetspolitiken,

1976/77:1521 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s), såvitt gällde yrkandet att riksdagen beslutade avslå propositionen 1976/77:74 (yrkandet 1) samt andrahandsyrkandet att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts i motionen om säkerhetspolitikens mål och metoder (andrahandsyrkandet 3), samt

1976/77:1522 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s), såvitt gällde yrkandet 1 att riksdagen hos regeringen begärde tillsättande av en säkerhetspolitisk utredning – ej underordnad försvarsdepartementet – med förändrad studiemetodik och planeringsunderlag enligt vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1452, yrkandet 2, om vissa samnordiska överläggningar,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1522, yrkandet 1, om en säkerhetspolitisk utredning,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1521, yrkandet 1 och andrahandsyrkandet 3, om säkerhetspolitikens mål och metoder,
4. att riksdagen med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 1 i denna del, lämnade utan erinran vad föredragande statsrådet hade anfört om säkerhetspolitiken.

Reservation hade avgivits av herrar Gustavsson i Eskilstuna, Holmqvist och Gustavsson i Ängelholm, fru Sundström samt herrar Brännström, Gustavsson i Nässjö och Hedberg (samtliga s)

2. beträffande den svenska säkerhetspolitiken, vari reservanterna ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 1 i denna del, som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen hade anförts om säkerhetspolitiken.

Punkten 3 (Totalförsvarets fortsatta utveckling)

Regeringen hade i propositionen 1976/77:74 (bil. 1 s. 42–54) föreslagit riksdagen att godkänna de gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet hade angett.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionerna

1976/77:249 av herr Werner m. fl. (vpk), såvitt gällde yrkandet 1 att riksdagen skulle uttala sig för en ny försvarsordning enligt i motionen anförda principer,

1976/77:342 av herr Lindblad (fp), vari yrkats att riksdagen begärde en belysning av de folkrättsliga konsekvenserna vid ett ökat militärianspråktagande av civil personal för uppgifter inom krigsorganisationen,

dels de med anledning av propositionen 1976/77:74 väckta motionerna

1976/77:1453 av herrar Lövenborg (–) och Hagel (–), såvitt gällde yrkandena

1. att riksdagen uttalade sig för en ny försvarsordning byggd på neutralitetens och folkförsvarets principer,

2. att riksdagen i enlighet med yrkandet 1 begärde att regeringen skyndsamt skulle utreda och lägga fram förslag för en sådan nyorientering,

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s), såvitt gällde yrkandena

att riksdagen godkände de gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling som angetts i motionen (yrkandet 2),

att riksdagen hos regeringen begärde en utredning om olika former av motstånd, däribland civilmotstånd (yrkandet 3),

att riksdagen hos regeringen begärde en parlamentarisk försvarskommitté med de uppgifter som angetts i motionen (yrkandet 4),

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om deltagande från de anställdas organisationer i kommande försvarsutredning (yrkandet 5),

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om uthållighet i förvarningssystemet (yrkandet 7),

att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att totalförsvarets upplysningsnämnd fick i uppdrag att utreda i motionen angiven fråga om totalförsvaret i skolans läromedel (yrkandet 9),

att riksdagen hos regeringen begärde en utredning m. m. av i motionen angivna frågor om datasystem i krig m. m. (yrkandet 10),

1976/77:1520 av herr Lindblad (fp), såvitt gällde yrkandena

att riksdagen hos regeringen begärde snar belysning av frågan hur man skulle kunna ge ökad uthållighet i försvarets luftbevakning, i syfte att under längre tid kunna alarmera befolkningen då skyddsrumspplatser bor-

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

de intas (yrkandet 3).

att riksdagen hos regeringen begärde åtgärder för att inför 1982 års försvarsbeslut ge väsentligt längre tid för försvarsdebatt mellan eventuellt utredningsbetänkande och försvarsbeslut samt att regeringen även i övrigt skulle söka underlätta belysning av viktiga avvägningsfrågor inom totalförsvaret (yrkandet 5).

1976/77:1521 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s), såvitt nu var i fråga (yrkandena 2 och 3),

1976/77:1522 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s), såvitt gällde yrkandena

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att kommande utredningar om säkerhetspolitiken borde sändas på remiss till myndigheter och organisationer (yrkandet 2).

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att större delen av underlaget (angreppsfall m. m.) borde avhемligas i avsikt att få en öppnare och mer initierad försvarsdebatt (yrkandet 3) samt

1976/77:1523 av herr Werner m. fl. (vpk), såvitt gällde yrkandena

1. att riksdagen skulle avslå regeringens proposition 1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling,

2. att riksdagen hos regeringen hemställde att en nedrustningsutredning tillsattes med i motionen angivna målsättningar.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1976/77:342 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört om folkrättsliga aspekter,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1504, yrkandet 3, om utredning angående civilmotstånd m. m.,

3. att riksdagen med anledning av propositionen samt motionerna 1976/77:1504, yrkandet 7, och 1976/77:1520, yrkandet 3, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört om ökad uthållighet i systemet för förvarning vid flyganfall,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1504, yrkandet 10, om datasystem i krig m. m.,

5. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1976/77:1504, yrkandet 9, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört om översyn av försvarsinformationen,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1521, yrkandena 2 och 3, om en förlängning av gällande försvarsbeslut m. m.,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1523, yrkandena 1 och 2, om avslag på propositionen 1976/77:74, m. m.,

8. att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på mo-

tionerna 1976/77:249, yrkandet 1, 1976/77:1453, yrkandena 1 och 2, samt 1976/77:1504, yrkandet 2, godkände de gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet hade angett.

9. att riksdagen med anledning av motionerna 1976/77:1504, yrkandena 4 och 5, 1976/77:1520, yrkandet 5, samt 1976/77:1522, yrkandena 2 och 3, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört om arbetet med nästkommande försvarsbeslut.

Reservation hade avgivits av herrar Gustavsson i Eskilstuna, Holmqvist och Gustavsson i Ängelholm, fru Sundström samt herrar Brännström, Gustavsson i Nässjö och Hedberg (samtliga s)

3. beträffande totalförsvarets fortsatta utveckling, vari reservanterna ansett att utskottet under 2 och 8 bort hemställa

2. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1976/77:1504, yrkandet 3, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna hade anfört om utredning angående civilmotstånd m. m..

8. att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 2, samt med avslag på propositionen och motionerna 1976/77:249, yrkandet 1, och 1976/77:1453, yrkandena 1 och 2, godkände de gemensamma grunder för totalförsvarets fortsatta utveckling som angetts i motionen 1504.

Punkten 4 (Det militära försvarets fortsatta utveckling)

Regeringen hade i propositionen 1976/77:74 (bil. 1 s. 55–144) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för det militära försvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet hade angett.

2. godkänna vad föredragande statsrådet hade förordat beträffande förmåner åt värnpliktiga m. fl.,

3. anta ett till propositionen fogat förslag till lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99).

4. för budgetåret 1977/78 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 10 385 744 000 kr. i prisläge februari 1976.

5. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex.

6. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med den del av ökade kostnader för vissa förmåner åt värnpliktiga vilka översteg vad nettoprisindex gav,

7. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1976/77.

8. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1977/78 medge överskridande av utgiftsramen för det militära försvaret om det behövdes av konjunktur- eller beredskapsskäl.

Nr 140

**Torsdagen den
26 maj 1977**

***Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret***

De i propositionen framlagda förslagen till förbättrade värnpliktsförmåner innebar bl. a. att dagersättningen höjdes från 10 till 12 kr. samt att maximibeloppet per dag för familjepenning höjdes från 21 till 27 kr. för hustru m. fl. och från 9 till 12 kr. för barn.

I detta sammanhang hade behandlats
dels de under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionerna

1976/77:59 av herr Petersson i Röstånga (fp), vari yrkats att riksdagen uttalade att målsättningen för arbetstiden i vad gällde värnpliktiga i grundutbildning borde vara ett medeltal om 40 timmar per utbildningsvecka,

1976/77:60 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag syftande till

1. att de värnpliktiga tillerkändes laglig rätt att sammansluta sig i frivilliga intresseorganisationer med förhandlingsrätt,

2. att de värnpliktiga garanterades rätt att utan begränsningar uttrycka sig i tal och skrift samt att på fritid ordna politiska, fackliga och andra möten inom förläggningarna,

3. att politiska och fackliga organisationer på motsvarande sätt tillerkändes rätt att verka inom förläggningarna genom att ordna möten och sprida tryckt material utan begränsningar.

1976/77:92 av herr Petersson i Röstånga (fp),

1976/77:248 av herr Palme m. fl. (s), vari yrkats

1. att riksdagen skulle anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99), innebärande att maximibeloppet för familjepenningen för barn skulle höjas från 9 till 16 kr. per dag,

2. att riksdagen beslutade att dagersättningen höjdes från 10 kr. per dag till 11 kr. per dag, med verkan från den 1 juli 1977,

3. att riksdagen beslutade att uttryckningsbidraget höjdes från 1 000 kr. till 1 200 kr., med verkan från den 1 januari 1977,

4. att riksdagen beslutade godkänna den i motionen förordade ändringen i det s. k. Vpl 10-systemet,

5. att riksdagen hos regeringen begärde en parlamentarisk utredning om värnpliktsutbildningssystemet.

6. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts rörande utökat värnpliktsinflytande,

7. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts rörande försöksverksamhet i fråga om marinens och flygvapnets utbildning,

8. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts rörande samordning mellan värnpliktslag och föräldraförsäkring,

9. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts rörande vissa personalfrågor,

10. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts rörande ny befälsordning,

1976/77:249 av herr Werner m. fl. (vpk), såvitt gällde yrkandena att riksdagen beslutade att produktionen av flygplan 37 Viggen utvecklades snarast och att arbetet med utveckling av flygplan A 20 avbröts (yrkandet 2),

att riksdagen för budgetåret 1977/78 beslutade en sänkning av militärkostnaderna med den summa som motsvarades av anslaget under A 5, 2 030 123 000 kr., och som var avsedd för prisreglering för det militära försvaret (yrkandet 3),

1976/77:459 av herrar Söderqvist (vpk) och Måbrink (vpk), såvitt gällde yrkandet 1 att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag att den militära fredssjukvården ställdes under landstingens huvudmannaskap,

1976/77:1064 av herr Fransson m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen gav regeringen till känna vad som i motionen anförts angående målsättningen om en reglerad arbetstid för de värnpliktiga under grundutbildningen,

1976/77:1065 av herr Korpås m. fl. (c),

1976/77:1066 av herrar Persson i Heden (c) och Magnusson i Nennesholm (c),

1976/77:1067 av herr Svensson i Kungälv (s),

dels de med anledning av propositionen 1976/77:74 väckta motionerna 1976/77:1453 av herrar Lövenborg (-) och Hagel (-), såvitt gällde yrkandena

att riksdagen uttalade att försvarskostnaderna under perioden 1977/78–1981/82 borde minskas med 50 procent (yrkandet 3),

att riksdagen uttalade sig för att produktionen av Viggen borde avbrytas och att planerade nya flygplansprojekt i form av A 20 och B3LA inte borde komma till utförande (yrkandet 4),

att riksdagen uttalade sig för att övergång till civil produktion inom industrigrenar som drabbades av den nya försvarsinriktningen borde förberedas (yrkandet 5),

1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s), såvitt gällde yrkandena

att riksdagen godkände de riktlinjer för det militära försvarets utveckling som angetts i motionen (yrkandet 11),

att riksdagen hos regeringen begärde att arbetet inom beredningen för utvärdering m. m. av framtida flygplanssystem avbröts (yrkandet 12).

att riksdagen – därest yrkandet under 12 skulle avslås – hos regeringen begärde att beredningen för utvärdering m. m. av framtida flygplanssystem skulle sammansättas enligt de grunder som angetts i motionen (yrkandet 13),

att riksdagen hos regeringen begärde en studie av det militära försvarets framtida underhållsbehov och en häremot svarande verkstadskapacitet (yrkandet 14),

att riksdagen hos regeringen begärde att försvarsmaktens ledningsutredning fick i uppdrag att lägga fram förslag om indragning av staber m. m., i enlighet med vad som anförts i motionen (yrkandet 15),

att riksdagen beslutade fastställa utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 till 10 110 744 000 kr., i prisläge februari 1976 (yrkandet 16),

att riksdagen skulle avslå regeringens hemställan om bemyndigande att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med den del av ökade kostnader för förmåner åt värnpliktiga vilka översteg vad nettoprisindex gav (yrkandet 18),

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om förändringar av bemyndiganderamar och betalningsmedel för budgetåret 1977/78 (yrkandet 19),

att riksdagen hos regeringen begärde redovisning m. m. av konsekvenserna av ökade bemyndigandeskulder och -kvoter (yrkandet 20),

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om medel för arbetsmarknadspolitiskt betingade åtgärder (yrkandet 21),

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om sammansättningen och direktiven till utredningen om formerna för de värnpliktigas medinflytande m. m. (yrkandet 22),

1976/77:1520 av herr Lindblad (fp), såvitt här var i fråga (yrkandena 1 och 2),

1976/77:1521 av fru Theorin (s) och fröken Öhrsvik (s), såvitt gällde andrahandsyrkandena att riksdagen skulle

underkänna förslaget till riktlinjer för det militära försvarets fortsatta utveckling (andrahandsyrkandet 1),

godkänna de riktlinjer för det militära försvaret som angetts i motionen (andrahandsyrkandet 2),

som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om

a) att storinvasion som planeringsmodell skulle utgå.

b) att vidareutveckling av JA 37 – flygplan A 20 – ej skulle genomföras.

c) att beredningen om utvärdering av framtida flygplanssystem (B3LA) skulle avbrytas.

d) att inhemsk tyngre avancerad robotutveckling ej skulle förberedas (andrahandsyrkandet 4),

c) för budgetåret 1977/78 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 9 863 181 295 kr. i prisläge februari 1976, dvs. en förlängning av gällande beslut (andrahandsyrkandet 5) samt

1976/77:1523 av herr Werner m. fl. (vpk), såvitt gällde yrkandet 3 att riksdagen beslutade om nedskärningar av det militära försvaret under programplaneperioden 1977/78–1981/82, enligt i motionen angivna riktlinjer.

Utskottet hemställde

1. beträffande delprogrammet Infanteribrigad m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1520, yrkandena 1 och 2,

2. beträffande flygplanssystemet 37 Viggen att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på motionerna 1976/77:249, yrkandet 2 i denna del, och 1976/77:1453, yrkandet 4 i denna del, godkände vad föredragande statsrådet hade angett,

3. beträffande flygplanprojekt A 20 att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på motionerna 1976/77:249, yrkandet 2 i denna del, 1976/77:1453, yrkandet 4 i denna del, och 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 4 i denna del, godkände vad föredragande statsrådet hade angett,

4. beträffande projektförslaget B3LA att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1976/77:1453, yrkandet 4 i denna del, 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del och yrkandet 12, samt 1976/77:1521, andrahandsyrkandena 1 och 4 i denna del, godkände vad föredragande statsrådet hade angett,

5. beträffande B3LA-beredningens sammansättning att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1504, andrahandsyrkandet 13,

6. beträffande robotfrågor att riksdagen skulle

a. avslå motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, om anskaffningen av tunga pansarvärnsrobotar,

b. avslå motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, om val av sjörobot.

c. med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 4 i denna del, godkänna vad föredragande statsrådet hade angett om handlingsfrihet i fråga om robotutveckling.

7. beträffande direktiven till försvarsmaktens ledningsutredning att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1504, yrkandet 15.

8. beträffande försvarsmaktens fredssjukvård att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:459, yrkandet 1,

9. beträffande försvarsmaktens underhållsbehov och verkstadskapacitet att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1504, yrkandet 14,

10. beträffande ekonomisk planeringsram för perioden 1977/78–1981/82 att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på mo-

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

tionerna 1976/77:1453, yrkandena 3 och 5, samt 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, godkände vad föredragande statsrådet hade angett.

11. beträffande personalfrågor att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:248, yrkandena 9 och 10.

12. beträffande värnpliktsutbildningen att riksdagen skulle

a. med anledning av propositionen och motionen 1976/77:248, yrkandet 5, som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet hade anfört om en översyn.

b. avslå motionen 1976/77:248, yrkandet 7.

13. beträffande förhandlingsrätt för värnpliktiga, m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:60,

14. beträffande tjänstgöringstiden för värnpliktiga att riksdagen skulle avslå motionerna 1976/77:59 och 1976/77:1064,

15. beträffande de värnpliktigas medinflytande m. m. att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på motionerna 1976/77:248, yrkandet 6, 1976/77:1065, yrkandet 1, och 1976/77:1504, yrkandet 22, godkände vad föredragande statsrådet hade angett.

16. beträffande riktlinjer i övrigt för det militära försvarets fortsatta utveckling att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 1 i denna del, andrahandsyrkandet 2 och andrahandsyrkandet 4 i denna del, samt 1976/77:1523, yrkandet 3, godkände vad föredragande statsrådet hade angett.

17. beträffande inslag av samhälls- och socialkunskap under värnpliktsutbildningen att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1067,

18. beträffande samordning mellan värnpliktslag och föräldraförsäkring att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:248, yrkandet 8,

19. beträffande jordbrukares krigsplacering att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1066,

20. beträffande förmåner åt värnpliktiga m. fl. att riksdagen skulle

a. avslå motionen 1976/77:92 om indexreglering.

b. avslå motionen 1976/77:248, yrkandet 3, om höjning av uttryckningsbidraget,

c. avslå motionen 1976/77:1065, yrkandet 2, om tilläggsdirektiv till kommittén om formerna m. m. för de värnpliktigas medinflytande.

d. avslå motionen 1976/77:248, yrkandet 4, om de värnpliktigas förmåner i fråga om resor,

e. med bifall till propositionen samt med avslag på motionen 1976/77:248, yrkandet 2, godkänna vad föredragande statsrådet hade förordat.

f. med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:248, yrkandet 1, anta det av utskottet framlagda förslaget till lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99).

21. beträffande utgiftsram för nästa budgetår att riksdagen skulle

a. med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1976/77:249, yrkandet 3, 1976/77:1504, yrkandet 16, och 1976/77:1521.

andrahandsyrkandet 5, för budgetåret 1977/78 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 10 385 744 000 kr. i prisläge februari 1976,

b. med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 21. godkänna vad föredragande statsrådet hade anfört om medel för sysselsättningsstimulerande åtgärder utöver utgiftsramen,

c. med bifall till propositionen bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex,

d. med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 18. bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med den del av ökade kostnader för vissa förmåner åt värnpliktiga som översteg vad nettoprisindex gav,

e. med bifall till propositionen bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1976/77,

f. med bifall till propositionen bemyndiga regeringen att under budgetåret 1977/78 medge överskridande av utgiftsramen för det militära försvaret om det behövdes av konjunktur- eller beredskapsskäl.

22. beträffande förhållandet mellan beställningsbemyndiganden och betalningsmedel att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1504, yrkandena 19 och 20.

Reservation hade avgivits av herrar Gustavsson i Eskilstuna, Holmqvist och Gustavsson i Ängelholm, fru Sundström samt herrar Brännström, Gustavsson i Nässjö och Hedberg (samtliga s)

4. beträffande det militära försvarets fortsatta utveckling, vari reservanterna ansett att utskottet under 4, 5, 6 a och b, 7, 9, 10, 16, 20 b, d och f, 21 a och d samt 22 bort hemställa

4. beträffande projektförslaget B3LA att riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motionerna 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del och yrkandet 12, samt 1976/77:1521, andrahandsyrkandena 1 och 4 i denna del, samt med anledning av motionen 1976/77:1453, yrkandet 4 i denna del, hos regeringen begärde att arbetet inom beredningen för utvärdering m. m. av framtida flygplanssystem avbröts.

5. beträffande B3LA-beredningens sammansättning att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, andrahandsyrkandet 13, som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts i motionen,

6. beträffande robotfrågor att riksdagen skulle

a. med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om anskaffningen av tunga pansarvärnsrobotar.

b. med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, som sin mening ge regeringen

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

till känna vad som anförts i motionen om val av sjörobot,

7. beträffande direktiven till försvarsmaktens ledningsutredning att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 15, hos regeringen begärde att utredningen fick i uppdrag att utreda de frågor som angetts i motionen.

9. beträffande försvarsmaktens underhållsbehov och verkstadskapacitet att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 14, som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts i motionen.

10. beträffande ekonomisk planeringsram för perioden 1977/78–1981/82 att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, och med avslag på propositionen och motionen 1976/77:1453, yrkandena 3 och 5, godkände vad som angetts i motionen 1976/77:1504.

16. beträffande riktlinjer i övrigt för det militära försvarets fortsatta utveckling att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 11 i denna del, samt med avslag på propositionen och motionerna 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 1 i denna del, andrahandsyrkandet 2 och andrahandsyrkandet 4 i denna del, och 1976/77:1523, yrkandet 3, godkände vad som angetts i motionen 1976/77:1504.

20. beträffande förmåner åt värnpliktiga m. fl. att riksdagen skulle b. bifalla motionen 1976/77:248, yrkandet 3, om höjning av utryckningsbidraget.

d. bifalla motionen 1976/77:248, yrkandet 4, om de värnpliktigas förmåner i fråga om resor.

f. med bifall till motionen 1976/77:248, yrkandet 1, och med avslag på propositionen anta det av reservanterna framlagda förslaget till lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99).

21. beträffande utgiftsram för nästa budgetår att riksdagen skulle a. med anledning av propositionen, med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 16, samt med avslag på motionerna 1976/77:249, yrkandet 3, och 1976/77:1521, andrahandsyrkandet 5, för budgetåret 1977/78 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 10 110 744 000 kr. i prisläge februari 1976.

d. med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 18, avslå propositionen såvitt avsåg bemyndigande för regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 med den del av ökade kostnader för vissa förmåner åt värnpliktiga som översteg vad nettoprisindex gav.

22. beträffande förhållandet mellan beställningsbemyndiganden och betalningsmedel att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandena 19 och 20, som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts i motionen.

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande av herr Lindblad (fp).

Punkten 5 (Anslagsfrågor för det militära försvaret)

Regeringen hade i propositionen 1976/77:100 bilaga 7 och i propositionen 1976/77:74 bilaga I föreslagit riksdagen att för budgetåret 1977/78 anvisa medel och lämna beställningsbemyndiganden enligt i betänkandet angiven sammanställning.

Regeringen hade vidare (prop. 1976/77:74 bil. 1 s. 216) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet hade anfört om Vissa ersättningar m. m.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionen 1976/77:340 av herrar Brännström (s) och Hedberg (s), vari yrkats att riksdagen, i syfte att öka medlen till särskild hjälpverksamhet till förmån för värnpliktiga och deras anhöriga, till Vissa ersättningar m. m. (försvarsdepartementet) för budgetåret 1977/78 anvisade ett i förhållande till regeringens förslag med 200 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 34 454 000 kr.,

dels den med anledning av propositionen 1976/77:74 väckta motionen 1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s), såvitt gällde yrkandet 17 att riksdagen skulle avslå regeringens framställan om att 30 000 000 kr. anvisades för studier av attackflygsystem m. m.

Utskottet hemställde

i fråga om fjärde huvudtiteln

1. att riksdagen till Reglering av prisstegringar för det militära försvaret för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 1 510 000 000 kr.,

2. att riksdagen till Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 2 727 000 000 kr.,

3. att riksdagen beträffande Arméförband: Materielanskaffning skulle
a. bemyndiga regeringen att medge beställningar av materiel m. m. för arméförband fick läggas ut inom en kostnadsram av 1 550 000 000 kr.,

b. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 779 000 000 kr.,

4. att riksdagen till Arméförband: Istandsättning av befästningar och kaserner för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 75 000 000 kr.,

5. att riksdagen beträffande Arméförband: Forskning och utveckling skulle

a. bemyndiga regeringen att medge att utvecklingsarbete för arméförband fick beställas inom en kostnadsram av 200 000 000 kr.,

b. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 70 000 000 kr.,

6. att riksdagen till Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 882 800 000 kr.,

7. att riksdagen beträffande Marinförband: Materielanskaffning skulle
a. bemyndiga regeringen att medge att beställningar av materiel m. m.

Nr 140

**Torsdagen den
26 maj 1977**

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

- för marinförband fick läggas ut inom en kostnadsram av 1 297 000 000 kr.,
- b. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 000 kr.,
8. att riksdagen till Marinförband: Iståndsättning av befästningar och kaserner för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 26 000 000 kr.,
9. att riksdagen beträffande Marinförband: Forskning och utveckling skulle
- a. bemyndiga regeringen att medge att utvecklingsarbete för marinförband fick beställas inom en kostnadsram av 72 250 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 30 000 000 kr.,
10. att riksdagen till Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 1 462 000 000 kr.,
11. att riksdagen beträffande Flygvapenförband: Materielanskaffning skulle
- a. bemyndiga regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för flygvapenförband fick läggas ut inom en kostnadsram av 3 600 000 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 1 364 000 000 kr.,
12. att riksdagen till Flygvapenförband: Iståndsättning av befästningar och kaserner för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 32 000 000 kr.,
13. att riksdagen beträffande Flygvapenförband: Forskning och utveckling skulle
- a. med bifall till propositionen 1976/77:74 och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 17 i denna del, bemyndiga regeringen att medge att utvecklingsarbete för flygvapenförband fick beställas inom en kostnadsram av 1 350 000 000 kr.,
 - b. med bifall till propositionen 1976/77:74 och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 17 i denna del, för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 571 182 000 kr.,
14. att riksdagen till Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 9 550 000 kr.,
15. att riksdagen beträffande Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning m. m. skulle
- a. bemyndiga regeringen att medge att beställningar av materiel m. m. för vissa staber fick läggas ut inom en kostnadsram av 63 000 000 kr.,
 - b. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 32 200 000 kr.,
16. att riksdagen till Försvarets hundskola för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 2 500 000 kr.,
17. att riksdagen till Frivilliga försvarsorganisationer m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 33 200 000 kr.,
18. att riksdagen beträffande Viss gemensam verksamhet skulle

a. bemyndiga regeringen att medge att beställningar m. m. av krigskartor fick läggas ut inom en kostnadsram av 620 000 kr.,

b. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 11 350 000 kr.,

19. att riksdagen beträffande Vissa ersättningar m. m. skulle

a. med bifall till propositionen 1976/77:100 och med avslag på motionen 1976/77:340 för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 34 254 000 kr.,

b. lämna utan erinran vad föredragande statsrådet i propositionen 1976/77:74 hade anfört om överskridande av anslaget,

i fråga om försvarets fastighetsfond

20. att riksdagen till Arméförband: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 155 000 000 kr.,

21. att riksdagen till Marinförband: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 79 900 000 kr.,

22. att riksdagen till Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 131 600 000 kr.,

i fråga om statens datamaskinfond, försvarets delfond

23. att riksdagen beträffande Anskaffning av datamaskiner skulle

a. för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 34 000 000 kr.,

b. medge att datamaskinutrustning fick beställas till en kostnad av – utöver tidigare medgivet belopp – högst 45 000 000 kr.

Följande två reservationer beträffande anslagsfrågor för det militära försvaret hade avgivits av herrar Gustavsson i Eskilstuna, Holmqvist och Gustavsson i Ängelholm, fru Sundström samt herrar Brännström, Gustavsson i Nässjö och Hedberg (samtliga s):

5., vari reservanterna ansett – under förutsättning av bifall till reservationen nr 4 i punkten 4 – att utskottet under 13 bort hemställa

att riksdagen beträffande Flygvapenförband: Forskning och utveckling skulle

a. med anledning av propositionen 1976/77:74 och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 17 i denna del, bemyndiga regeringen att medge att utvecklingsarbete för flygvapenförband fick beställas inom en kostnadsram av 1 320 000 000 kr.,

b. med anledning av propositionen 1976/77:74 och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 17 i denna del, för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 541 182 000 kr.,

6., vari reservanterna ansett att utskottet under 19 a bort hemställa

att riksdagen beträffande Vissa ersättningar m. m. skulle med anledning av propositionen 1976/77:100 och med bifall till motionen 1976/77:340 för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 34 454 000 kr.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Punkten 9 (Det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling)

Regeringen hade i propositionen 1976/77:74 (bil. 2 s. 1–231) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet hade förordat,

2. godkänna de riktlinjer för ett nytt program för beredskapslagring av oljeprodukter m. m. för perioden 1978–1984 som föredragande statsrådet hade förordat,

3. anta förslag till

a) lag om ändring i lagen (1957:343) om oljelagring m. m.,

b) lag om ändring i förordningen (1958:575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.,

c) lag om ändring i lagen (1973:1216) om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionen 1976/77:91 av herr Nilsson i Agnäs (m),

dels de med anledning av propositionen 1976/77:74 väckta motionerna 1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s), såvitt gällde yrkandet 6 att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts i motionen om ett långsiktprogram för det ekonomiska försvaret och

1976/77:1520 av herr Lindblad (fp), såvitt nu var i fråga (yrkandet 4).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:91 angående gengasdrift,

2. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 6, godkände de riktlinjer för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling som föredragande statsrådet hade förordat,

3. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:1520, yrkandet 4, godkände de riktlinjer för ett nytt program för beredskapslagring av oljeprodukter m. m. för perioden 1978–1984 som föredragande statsrådet hade förordat,

4. att riksdagen skulle anta de vid propositionen fogade förslagen till

a. lag om ändring i lagen (1957:343) om oljelagring m. m.,

b. lag om ändring i förordningen (1958:575) om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.,

c. lag om ändring i lagen (1973:1216) om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter.

Reservation hade avgivits av herrar Gustavsson i Eskilstuna, Holmvist och Gustavsson i Ängelholm, fru Sundström samt herrar Bränn-

ström, Gustavsson i Nässjö och Hedberg (samtliga s)

7. beträffande det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling, vari reservanterna ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med avslag på propositionen i denna del och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 6, godkände de riktlinjer för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling som hade förordats i motionen.

Punkten 11 (Anslagsfrågor för det ekonomiska försvaret)

Regeringen hade i propositionen 1976/77:100 bilaga 14 och i propositionen 1976/77:74 bilagorna 2, 4, 6 och 7 föreslagit riksdagen att för budgetåret 1977/78 anvisa medel och lämna beställningsbemyndiganden enligt i betänkandet angiven sammanställning.

I detta sammanhang hade behandlats den med anledning av propositionen 1976/77:74 väckta motionen 1976/77:1504 av herr Palme m. fl. (s) såvitt gällde yrkandena

att riksdagen till Lagring för beredskapsändamål (VIII:1) för budgetåret 1977/78 anvisade ett i förhållande till regeringens förslag med 10 000 000 kr. minskat investeringsanslag av 11 000 000 kr. (yrkandet 23),

att riksdagen till Förrådsanläggningar (IX:8) för budgetåret 1977/78 anvisade ett i förhållande till regeringens förslag med 2 000 000 kr. minskat investeringsanslag av 33 000 000 kr. (yrkandet 24).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (TU 1976/77:11, rskr 1976/77:177) – under sjätte huvudtiteln till Färledsverksamhet, exkl. isbrytning för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 110 000 kr.,

2. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (TU 1976/77:11, rskr 1976/77:177) – under sjätte huvudtiteln till Transportnämnden för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 210 000 kr., varav tre fjärdedelar att avräknas mot automobilskattemedlen,

3. att riksdagen under sjätte huvudtiteln till Beredskap för civil luftfart för budgetåret 1977/78 anvisade ett reservationsanslag av 8 000 000 kr.,

4. att riksdagen under tionde huvudtiteln beträffande Statens jordbruksnämnd skulle

a. bemyndiga regeringen att vid jordbruksnämnden inrätta en tjänst för byråchef i Fe 23/24.

b. utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (JoU 1976/77:13, rskr 1976/77:182) för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 122 000 kr.,

5. att riksdagen under tionde huvudtiteln till Kostnader för beredskapslagring av jordbruksprodukter m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 60 041 000 kr.,

6. att riksdagen under elfte huvudtiteln beträffande Överstyrelsen för

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

ekonomiskt försvar skulle

a. medge att beställningar av petrokemiska varor fick läggas ut inom en ram av 100 200 000 kr.,

b. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 170 423 000 kr.,

7. att riksdagen under tolfte huvudtiteln till Totalförsvarsverksamhet för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 39 130 000 kr.,

8. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (TU 1976/77:12, rskr 1976/77:150) – under statens affärsverksfonder till Järnvägar m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 600 000 kr.,

9. att riksdagen – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (FöU 1976/77:11, rskr 1976/77:238) – under fonden för låneunderstöd till Lån till teko-, sko- och garveriindustrier för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 5 000 000 kr.,

10. att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:74 och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 23, under fonden för beredskapslagring, överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond, till Lagring för beredskapsändamål för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 21 000 000 kr.,

11. att riksdagen under fonden för beredskapslagring, statens jordbruksnämnds delfond, till Lagring av jordbruksprodukter m. m. för beredskapsändamål för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.,

12. att riksdagen beträffande diverse kapitalfonder, förrådsfonden för ekonomiskt försvar skulle

a. bemyndiga regeringen att besluta om byggnadsarbeten för förrådsanläggningar inom de kostnadsramar som hade förordats i propositionen 1976/77:74,

b. med bifall till propositionen 1976/77:74 och med avslag på motionen 1976/77:1504, yrkandet 24, till Förrådsanläggningar m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 35 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar Gustavsson i Eskilstuna, Holmqvist och Gustavsson i Ängelholm, fru Sundström samt herrar Brännström, Gustavsson i Nässjö och Hedberg (samtliga s)

8. beträffande anslagsfrågor för det ekonomiska försvaret, vari reservanterna ansett – under förutsättning av bifall till reservationen nr 7 i punkten 9 – att utskottet under 10 och 12 b bort hemställa

10. att riksdagen med anledning av propositionen 1976/77:74 och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 23, under fonden för beredskapslagring, överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond, till Lagring för beredskapsändamål för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 11 000 000 kr.,

12 b. att riksdagen beträffande diverse kapitalfonder, förrådsfonden för ekonomiskt försvar, skulle med anledning av propositionen 1976/77:74 och med bifall till motionen 1976/77:1504, yrkandet 24, till Förråds-

anläggningar m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 33 000 000 kr.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Arbetet bakom det beslut som riksdagen går att fatta har siktat fram mot ett övergripande långsiktigt beslut för hela totalförsvaret, som omfattar militärt försvar, civilförsvaret, ekonomiskt försvar, psykologiskt försvar och övrigt totalförsvaret. Med ett sådant beslut har samtliga komponenter i det vi kallar totalförsvaret infogats i dettas planeringssystem. Beslutet avser en programplaneperiod som går fram till 1982. De perspektivstudier som också ingått i förberedelserna sträcker sig ett femtontal år fram i tiden.

Detta planeringssystem är bra. Det ger stadga åt försvarsplaneringen och motverkar oekonomiska improvisationer som tillfälliga förändringar i det utrikespolitiska läget annars kunde förleda till. Även om det inte nog kraftigt kan understrykas att totalförsvarets syfte är att fylla ett behov av yttre trygghet, ger fastheten i planeringen också ett betydande mått av trygghet för dem som arbetar i eller för försvaret. Signaler till förändringar kan ges i tid.

Ett problem med planeringssystemet har varit att man ännu inte funnit ett riktigt bra sätt att förena planeringssystemet med och att underordna det den politiska behandlingsgången, debatten och beslutsprocessen. Tiden för en utrednings slutliga och avgörande behandling av de av myndigheterna presenterade programplanerna har också varit för kort. Det har varit omöjligt för politiker som haft flera frågor att bevaka att under ett par månader fullödigt tränga in i och utvärdera ett material som stora staber av skickliga fackmän under lång tid arbetat fram. Tiden mellan en utrednings och propositions framläggande har också varit så kort att en allmän remissbehandling varit en omöjlighet. Dessa brister kan bortfalla genom en riktig uppföljning av det förslag om tidiga försvarsutredningar, remissförfarande, medverkan från de anställdas organisationer och ökat utrymme för offentlig debatt som framförts i den socialdemokratiska partimotionen och som försvarsutskottet anslutit sig till.

Om just det beslut som riksdagen nu går att fatta verkligen kan betecknas som det stora totalförsvarsbeslut som det varit avsett att bli är tvivelaktigt. På grund av svag beslutskraft i regeringsläget har nämligen ett av de allra tyngsta avsnitten i det militära försvar som de borgerliga eljest så starkt prioriterar undandragits riksdagens prövning vid detta beslutstillfälle.

När 1974 års totalförsvarsutredning hade arbetat ett par år ändrades som bekant de parlamentariska styrkeförhållandena. Som en följd härav gick majoriteten i försvarsutredningen över till de borgerliga inför utredningens slutliga ställningstagande. I sitt första, under socialdemokratisk ledning utarbetade, avsnitt om säkerhetspolitiken hade utredningen varit enig.

Det hade inte alls varit anmärkningsvärt om den nya majoritet som

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

hade blivit ett faktum, just när de praktiska slutsatserna skulle dras av grundläggande studier och beslut, hade behövt mera tid för detta och önskat flytta fram ställningstagandet i dess helhet. Vi socialdemokrater lät under hand förstå att vi för vår del var redo till ett ställningstagande. De som i fortsättningen skulle arbeta efter uppdragna riktlinjer önskade ett beslut.

Den nya majoriteten har valt en dålig mellanform.

Flygplansfrågan, som var en av försvarsutredningens största frågor, har för fortsatt beredning flyttats in i regeringskansliets slutna rum. I en annan fråga, där försvarsutredningens moderate ledamot hade ett säryttrande i det utredningsbetänkande som framlades innan mittenpartiernas och moderaternas framtoning i försvarsfrågan hade blivit helt identisk, nämligen priskompensationsfrågan, har man hamnat i en principvidrig kompromiss.

Nu är det dock som det är med detta, och vårt land är värt att försvara även om det för tillfället har drabbats av en obeslutsam regering. Därför har riksdagen att i dag diskutera ett om inte heltäckande så dock långsiktigt beslut om planering för och medelstilldelning till totalförsvaret.

Vad är det som måste vara styrande för ett svenskt totalförsvär? Det är, som vi ser det, ett säkerhetspolitiskt behov och det är tillgång till, efter vägning mot andra behov, tillgängliga resurser. Med tillgängliga resurser menar vi inte bara ett ekonomiskt utrymme. Här som i andra samhällsfunktioner är människan den främsta resursen. Jämte folkets försvarsvilja är de värnpliktiga och totalförsvarspliktiga och de fast anställda folkförsvarets största tillgång. De är själva grunden för ett försvar.

Ett försvar för vad? Enligt den säkerhetspolitiska målsättning som vi är överens om är det för att "i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling".

För att nå dessa säkerhetspolitiska mål behövs fortfarande ett efter våra förhållanden starkt och balanserat totalförsvär. Detta "efter våra förhållanden" intill orden "ett starkt försvar" faller bort i regeringslägrets beskrivningar, från regeringsdeklarationen och framåt. Ställt i förhållande till de beskrivningar av ondsinta militära styrkeuppställningar i våra omgivningar som vi är vana att höra från borgerliga talare och som vi säkert får höra åtskilligt om också i dagens debatt kan verkligen dessa tre utslutna ord få komma att ses som uttryck för en värdering som, om de borgerliga får bestämma, i längden kan komma att peka hän mot större skillnader mellan bedömda behov än de ca 2 miljarder kronor med vilka de borgerliga vill höja de militära försvarskostnaderna utöver den nuvarande planeringsnivån, som vi socialdemokrater i stort vill hålla fast vid.

Nu är inte heller den ekonomiska skillnad som föreligger så liten sett i förhållande till praktiska förutsättningar som kritiker ibland vill hävda.

Betänker man att mellan 60 och 65 % av kostnaderna för det militära försvaret är att direkt härleda till direkta kostnader för de värnpliktigas utbildning och utrustning, framstår inte skillnaden som så liten som den kan se ut då man ser den i relation till hela försvarskostnaden. Och ett folkförsvar, med värnplikten som en av de principiellt sett fastaste grundvalarna för svenskt försvar, är nästan alla överens om. Eller är man det inte?

Vid justeringen av försvarsutskottets betänkande hände en sak som väckte vår förvåning. Lite till mans vet vi hur det ibland kan bli när man tycker sig simma omkring i bokstäver och ord. Man kan bli liksom ordblind och släppa fram formuleringar som man efteråt vill ha annorlunda. Vi trodde att det var något sådant som försvarsutskottet höll på att råka ut för vid beskrivningen av värnpliktsförsvaret. I den då föreliggande skrivningen anmälde helt riktigt att Sveriges stora yta och geografiska läge med långa gränser och kuster ställer krav på att vi kan mobilisera ett förhållandevis stort antal förband och att detta, i förening med vår lilla befolkning, medför att det militära försvaret måste vila på den allmänna värnpliktens grund. Vidare framhölls, fortfarande matematiskt oantastligt, att krigsorganisationen endast genom den allmänna värnplikten kan ges en bredd som svarar mot de uppgifter som vi ställer på vårt försvar. Men sedan kommer som en restpost i majoritetsbeskrivningen att därutöver har värnplikten, liksom frivilligverksamheten, avgörande betydelse för försvarets samhällsförankring.

Vi socialdemokrater ser värnpliktssystemet som grunden för försvarsförmågan. Tillsammans med totalförsvarspunkt och frivilligverksamhet har värnplikten avgörande betydelse för försvarets förankring i samhället och hos hela folket. Detta ville vi låta komma till gemensamt uttryck som något som gick vida över det krassare resonemanget om att värnplikt måste till för att fylla kadrarna. I såväl vår partimotion som i reservationen 4 till utskottets betänkande har vi uttryckt detta så här:

”När det demokratiska samhället finner sina grundläggande värden satta på spel på grund av yttre hot måste det träda upp till försvar. Detta kan bara utövas av folket självt. En stark och levande demokrati kan inte överlåta till andra att utöva försvaret mot yttre angrepp. Värnpliktsförsvaret är också en viktig garanti för att försvarsmakten blir föremål för folkets insyn, kontroll och påverkan.”

Att vi socialdemokrater skulle få framföra detta synsätt reservationsvägen väntade vi oss inte. I varje fall var jag blåögd nog att tro att den borgerliga restpostbeskrivningen av värnpliktsförsvaret var en oavsiktlig felprioritering, som tacksamt skulle rättas till när den uppmärksammades. Men så var inte fallet. Graderingen stod fast. Detta i förening med regeringens insynsfria handläggning av ett enormt kostsamt materiellprojekt, som Olle Göransson senare kommer att ta upp, inger oneligen vissa farhågor. Värnpliktsfrågorna kommer att ytterligare belysas från socialdemokratisk synpunkt av Åke Gustavsson.

Av ideologiska och förnuftsmässiga skäl har vi valt att söka den yttre

tryggheten på alliansfrihetens väg. Det innebär att vi i lägen med krig i omvärlden med egen kraft måste kunna stå emot påtryckningar och militära hot. Förutom att hålla Sverige utanför krig har vi också en ambition att bidra till fred i världen. De båda målen är inte oförenliga. Det går att arbeta för det senare och samtidigt hålla en beredskap för det förra.

Det är en fråga om utjämning av motsättningar och undanröjande av orättvisor mellan folken, och det är för vår egen del ett bidrag till att maktblockens intressen att dra in vårt land i eventuella konflikter minskas.

Vi vill verkligen understryka att svensk säkerhetspolitik måste bygga på en samverkan mellan utrikes-, handels-, bistånds- och totalförsvarspolitik och på vår politik i internationella nedrustningsfrågor.

Jag har redan berört och skall också i det följande beröra försvarets roll i denna helhet. Den är inte dominerande till den grad som de borgerliga tycks anse, men att ett efter våra förhållanden starkt och balanserat totalförsvär är nödvändigt för att nå de mål vi ställer skriver vi socialdemokrater under på. Däremot anser vi inte att det föreligger skäl för den väsentliga kostnadsökning som regeringens och utskottsmajoritetens förslag innebär.

Det kan inte vara bra för trovärdigheten i de aktiva insatser på nedrustningens område, som den socialdemokratiska regeringen inledde och som den borgerliga regeringen glädjande nog fortsätter att stödja, om vi jämsides med dessa ökar våra egna reella satsningar på ett militärt försvar. Detta säger jag inte minst med tanke på att vi som en grundläggande tanke i svenskt agerande i nedrustningssammanhang sett en omfördelning från just militära satsningar till insatser för social och ekonomisk utveckling i de fattiga länderna.

Om detta nedrustningsarbete, om den s. k. nord-syd-problematiken och om Sveriges intresse av att söka bidra till en annan och rättvisare ekonomisk ordning har inte regeringen i detta sammanhang haft något att säga. Anna Lisa Lewén-Eliasson kommer i sitt inlägg att belysa dessa frågor ur socialdemokratisk synvinkel.

Det är inte minst genom utelämnanden av nämnda slag och genom ekonomiska prioriteringar som den nya majoriteten styr in mot en tyngdpunktsförskjutning mot de militära elementens roll för säkerhetspolitiken. Från socialdemokratiskt håll betonar vi att totalförsvarsplaneringen under de närmaste åren bör riktas in mot en ökad satsning på civilförsvär och ekonomiskt försvar samt på sjukvården i krig. Vi anser det däremot som fullt möjligt att tillgodose behovet av militärt försvar inom ramen för i stort sett oförändrade kostnader.

Med folkförsvaret som ideologisk grund och med tillvaratagande av den moderna teknikens möjligheter kan ett försvar av en storlek och styrka, som en i bestående penningvärde oförändrad medelstilldelning medger, även inför framtiden bidra till upprätthållande av en fast och konsekvent neutralitetspolitik.

Inledningsvis angav jag det säkerhetspolitiska behovet och tillgången till resurser som utgångspunkter för försvarspolitiken. Vi anser att med den inriktning vi föreslår balans kan skapas mellan uppgifter och resurser.

Den allmänna värnplikten förblir grunden. För värnpliktsförsvaret anpassad materiel kan anskaffas. Det innebär bl. a. tonvikt på vapensystem, som är lätthanterliga och som kan skötas effektivt av de värnpliktiga.

Ett svenskt folkförsvaret bör vara så utformat att det i huvudsak är stridsdugligt efter en snabbt genomförd mobilisering. Detta bör vara vägledande för den långsiktiga planeringen, för utbildningen av de värnpliktiga och för tillvaratagande av den fast anställda personalens intresse och kunskande.

Liksom hittills bör det militära försvaret inriktas på att vara ett djupförsvaret med kraftsamling vid gräns och kust.

Försvarsmakten skall även i fortsättningen kunna sätta av resurser för medverkan av Sverige i FN:s fredsbevarande verksamhet.

Genom klok hushållning med befintlig materiel och med erforderlig nyanskaffning bör det vara möjligt att behålla tolv infanteribrigader.

I det marina försvaret ser vi främst ett kustnära försvaret och anser inte att särskilda flottiljledare bör anskaffas.

Eftersom flygplansfrågan senare kommer att behandlas mera utförligt skall nu bara sägas att socialdemokraterna, som tagit avstånd från tanken på utvecklande av ett nytt attack- och skolflygplan, det s. k. B 3 LA, som ersättning för det nuvarande skol- och attackflygplanet Sk 60, anser att det särskilda inomdepartementala arbetet med detta projekt bör avbrytas och, om detta avvisas, utredningsarbetet ses som en fortsättning på försvarsutredningen med den inverkan detta skulle ha för beslutsgången i hela försvarsfrågan.

Försvarsutskottets socialdemokrater ställer sig bakom förslaget att modifiera Jaktviggen till ett kommande attackplan. Motiveringen för detta är enkel. Så länge vi inte avskrivit möjligheten av större invasionsföretag eller kränkningar behöver vårt försvar någon komponent, som kan möta en angripare i djupförsvarets allra främsta delar. I detta avseende fyller det medeltunga attackplanet A 20 en uppgift. Denna modifiering, som kan begränsas, innebär vidare det slutliga utnyttjandet av Viggensystemet och låser oss inte vid något nytt, som inte kan överblickas.

På robotområdet bejakar vi framtagandet av de lätta robotar som passar in i vårt värnpliktsförsvaret men anser det möjligt att reducera anskaffningen av tunga pansarvärnsrobotar. När det gäller frågan om utveckling av kvalificerade robotar finns det över huvud taget anledning till försiktighet. Det är nödvändigt att mycket noga följa utvecklingen av det s. k. 72/12-projektet, så att inte kostnaderna löper i väg och så att man får fram en tekniskt fullgod produkt.

Det är angeläget att beslut om anskaffning av sjörobot till ytattackförbanden tas snarast. En lämplig lösning är därvid att välja samma sjörobot som är avsedd att ingå i patrullfartygsdivisionerna.

Socialdemokraterna betonade i försvarsutredningen behovet av per-

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

sonalvinnande rationalisering i den centrala och regionala administrationen. Vi har också framhållit att sådant måste ske med förnuft och med beaktande av personalens intresse och lagfästa rätt. I reservationen i utskottet har vi understrukit att personalminskningar inom det militära försvaret inte får leda till bestående kostnadsökningar. Detta skulle kunna tänkas bli fallet, om långsiktiga underhållsbehov planeras bli tillgodosedda utom försvarets egna verkstäder.

På den värnpliktssociala sidan anser vi att förbättringar bör koncentreras på familjer med barn. Dagersättning och uttryckningsbidrag bör räknas upp. Reseförmånerna bör förbättras och den enskilde få sovplats på tåg utan särskild avgift.

Att den borgerliga regeringen anslutit sig till prisreglering för det militära försvaret enligt NPI-systemet välkomnar vi, men vi kan inte ansluta oss till propositionens förslag att särbehandling skall ske av värnpliktsförmånerna. De värnpliktiga utgör – tillsammans med försvarets anställda – den mest betydande tillgången i vårt folkförsvaret. Att se på förbättringar av deras levnadsstandard på annat sätt än man ser på t. ex. höjda kostnader utöver nettopris för vapen bör inte komma i fråga. Förslaget är inget annat än en avspiegling av uppfattningen att det militära försvaret skall slippa stå för sina sociala kostnader. Inom ramen för givna anslag bör det enligt vår uppfattning vara riksdagens och regeringens sak att bestämma även om förmånerna till värnpliktiga.

I den mån väsentliga rubbningar skulle ske för försvarsplaneringen får man, som nu har skett, möta detta genom ändringar av utgifts- och planeringsramar.

I ett par frågor är jag särskilt besviken över att den borgerliga utskottsmajoriteten inte velat gå oss socialdemokrater till mötes. Den ena har jag redan nämnt. Det var att de inte ville dela vår ideella syn på värnplikten. Det andra är att de inte ville biträda vårt önskemål om utredning av civilmotstånd. Vi ser det som både möjligt och lämpligt att påbörja ett konkret inriktat utredningsarbete parallellt med att de folkrättsliga förutsättningarna för civilmotstånd provas i internationella organ. Gudrun Sundström kommer senare att beröra dessa frågor.

Nu har vi socialdemokrater inte bara anledning att vara besvikna. Redan i försvarsutredningen fick vi, trots den omkastade majoriteten, gehör för våra förslag om ökad satsning på civilförsvaret och på det ekonomiska försvaret.

För det ekonomiska försvaret, som ju också har stor betydelse som instrument mot s. k. fredskriser, har vi fått reservera oss i vad gäller fredskrislagring. Vi anser att inte bara sådana varor som har oljan som grundämne bör kunna finansieras över oljelagringsfonden. Vidare hävdar vi att det ekonomiska försvaret bör utvecklas enligt samma långsiktiga planering som tillämpas för det militära försvaret och civilförsvaret. Roland Brännström kommer att beröra dessa frågor senare under debatten.

Ting som vi är tillfreds med är naturligtvis att utskottet anslutit sig till flera av våra motionsvis framförda förslag. En kommande försvars-

utredning skall tillsättas på ett tidigt stadium, vilket kommer att medge remissbehandling och öka utrymmet för en debatt som kan påverka försvarspolitiken och att ytterligare förankra det försvar som medborgarna vill ha i folket. Värnpliktsfrågorna kommer att ses över. Frågan om kommunanknutet civilförsvar skall utredas. Högre utbildning skall anordnas för civilförsvarets personal.

Vad vi inte är nöjda med är högervridningen av säkerhetspolitiken och den onödigt stora satsningen på militärkostnaderna.

Som ett parti vars främsta kännetecken torde vara en strävan till ett tryggt folkhem ser vi totalförsvaret som ett bland andra trygghetsinstrument. Det får inte dimensioneras på bekostnad av andra trygghetsfunktioner. Den som har läst sin historia är klar över sambandet mellan välståndsutveckling och försvarsvilja. De som minns den djupa fattigdomen i det svenska 30-talets början och som sedan upplevde den kraft i viljan att försvara landet som sprang fram ur de djupa leden vid decenniets slut kan aldrig upphöra att se välståndsutveckling som en mycket stark försvarskraft.

Efter 44 år av socialdemokratisk politik för inre och yttre trygghet har nu en borgerlig regering lagt fram en budget. Största ökningsposten tillfaller det militära försvaret. Samtidigt lyfter regeringspolitiken över bördor från dem som har mera till dem som har mindre. Genom den borgerliga regeringens politik kommer stora löntagargrupper att få vidkännas en reallönesenkning i år. Löntagarorganisationerna har t. o. m. tagit steget att ställa frågan till de politiska partierna om deras syn på löntagarnas rätt att med fackliga medel försvara sina medlemmars intressen.

De klyftor i samhället, som under den socialdemokratiska regeringen sakta men säkert höll på att bryggas över, fördjupas nu i stället. Vi socialdemokrater protesterar mot denna politik. Den leder till en utveckling som är negativ också för folkförsvaret.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som vi har fogat till försvarsutskottets betänkande.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Regeringens proposition 1976/77:74 angående inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling innebär en fortsatt satsning på en dyrbar och alltmera ineffektiv militärapparat. Den borgerliga regeringen har dessutom brutit med den mera återhållsamma linje som, trots allt, inleddes av socialdemokraterna 1968 och påbörjar nu en regelrätt upprustning.

Vänsterpartiet kommunisterna har, som enda parti, under hela efterkrigstiden förespråkade en minskning av försvarskostnaderna och framför allt en omläggning av hela försvarsstrukturen. Det nuvarande totalförsvaret domineras helt av den militära sektorn, som dessutom inriktas mot en olycklig satsning på dyrbara och sårbara tekniska system i ett krampaktigt försök att efterapa och följa med i den internationella kapp-

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

rustningen. Vpk har kritiserat denna utveckling, och verkligheten visar att den kritiken har varit riktig. Vem vill nu, med något krav på trovärdighet, påstå att de miljarder som under 1950- och 1960-talen lagts ner på försvaret på något avgörande sätt påverkat vår ställning som nation? Det är andra faktorer – politiska, diplomatiska, bistånds- och handelspolitiska – som bestämt vår position, och det skulle ha skett på samma sätt oavsett hur vårt försvar sett ut. Dessa fakta, som gällde under perioder med större motsättningar och spänningar i världen än vad som nu är fallet, är ännu tydligare i dag. Det är således hög tid att Sverige omprövar sin försvarspolitik.

Statsministern anför, i en inledning till propositionen, att Sveriges säkerhetspolitik syftar till att bevara landets oberoende och till alliansfrihet i fred och neutralitet i krig. Det är också vänsterpartiet kommunisternas uppfattning att detta skall vara inriktningen. De överväganden och slutsatser som statsministern därefter gör om vilka medel som skall användas och vilken politik som skall föras för att nå detta mål kan vpk däremot inte acceptera. Det gäller främst följande fyra påståenden av statsministern:

1. Sveriges internationella engagemang i fredsarbetet står inte i motsats till de höga svenska rustningskostnaderna.

Vpk anser att det är politisk dubbelmoral att tala om och kräva nedrustning samtidigt som vi själva håller en rustningsnivå som, räknat per invånare, ger oss en fjärdeplats i världen.

2. Den styrka som en stormakt, den enda tänkbara angriparen, kan sätta in mot oss begränsas av att huvuddelen av hans resurser måste avdelas mot huvudmotståndaren.

Detta är enligt vpk:s åsikt ett önsketänkande och tillsammans med teorin om "skalförsvaret" vår mest omhuldade militära myt! Om en stormakt går in för att anfälla oss, så satsar den också vad som behövs för att nå framgång.

3. Anskaffning av väsentlig försvarsmateriel får inte försätta Sverige i beroendeställning till andra länder.

Enligt vpk:s mening har anskaffningen av materiel till det svenska försvaret redan satt oss i beroendeställning till västalliansen och dess militärorganisation, NATO. Det gäller redan anskaffad materiel och det gäller framför allt ersättning av vapen och reservdelar i ett krigsfall. Hur har man tänkt ordna underhållssäkerheten?

4. Totalförsvaret är hela folkets angelägenhet och har en bred folklig förankring, rotad i en grundläggande värdegemenskap.

De värderingar som dominerar det militära tänkandet i Sverige, som i andra kapitalistiska länder, är reaktionära. Någon värdegemenskap med den svenska arbetarklassen har aldrig uttryckts från det hållet. Det är därför felaktigt och farligt att det militära tänkandet har fått styra totalförsvarets utveckling.

Vi lever i en tid av ständigt ökande kapprustningar. De ökar inte bara i kvantitet utan också i kvalitet. De vapen och vapensystem som fram-

ställs blir alltmera tekniskt fulländade, alltmer djävulska. Det har blivit en ond cirkel av rustningskarusellen, och den driver på sig själv i allt snabbare takt. Man kan inta två positioner inför den här utvecklingen. Antingen kan man säga att det gäller att försöka hålla sig i nivå med alla övriga för att på det sättet garantera någon slags säkerhet. Eller också kan man säga att den säkerheten är fiktiv, den är inte verklig.

Tyvärr har vi här i Sverige valt den första positionen. Vi har försökt att hänga med i kapprustningen. Vi har inte allvarligt prövat någon annan metod. Jag menar då inte att vi skulle försöka skaffa oss något slags internationella garantier för vår neutralitet. Sådana garantier är bräckliga och håller bara så länge de inte allvarligt går garanternas intressen för nära. Men vi borde nu gå in för en nedtrappning av vårt militära försvar och satsa mer på andra faktorer som jag nämnde inledningsvis. Det är inte vårt militära försvar som har spelat den största rollen för oss internationellt under de gångna decennierna, och det finns ingenting som säger att det kommer att göra det i fortsättningen heller.

Man talar om stora stående styrkor i Europa. Det är sant att de inte har minskat. Men ingen torde kunna förneka att spänningarna i det här området har minskat sedan 1950- och 1960-talen. Spänningarna mellan stormakterna har också minskat. Det finns alltså starka skäl för oss att titta litet mera kritiskt på den försvarsapparat vi har byggt upp.

Det svenska försvaret har under hela efterkrigstiden hållits på en hög nivå, både tekniskt och personellt. Det har varit och är fortfarande – både i absoluta tal, dvs. verkligt antal flygplan, stridsvagnar och andra komponenter, och i relativa tal, dvs. antalet sådana vapensystem jämfört med vår storlek som nation – ett av de starkaste i Västeuropa. Det kan vara lämpligt att i det här sammanhanget, när vi nu står inför ett nytt beslut om försvaret och säkerhetspolitikens fortsatta inriktning vilket kommer att ha återverkningar ända fram emot 1990-talet, se något tillbaka och tänka efter vad och vem det är som har gett oss den här organisationen.

Det har alltid framhållits, och så görs det även i de utredningar, regeringsförslag och utskottsbetänkanden som skall ligga till grund för det här beslutet, att vår ställning som alliansfri nation med sikte på att vara neutral i händelse av krig fordrar ett allsidigt totalförsvär med tyngdpunkt hos det militära försvaret. Den målsättningen har det inte varit någon större oenighet om. Oenigheten uppstår när man skall bestämma vad som menas med ett allsidigt totalförsvär och framför allt vad det får kosta. I det fallet har det varit små skillnader mellan de borgerliga partierna och socialdemokraterna under de gångna decennierna.

En period, under 1950- och 1960-talen, var man t. o. m. rörande eniga om att försvarsbesluten och försvarsöverenskommelserna skulle hållas utanför den politiska, öppna debatten. De ansågs så viktiga att de upphöjdes till något som inte borde bli föremål för partipolitik utan arbetas fram och presenteras i full enighet. Det förfaringssättet var gynnsamt för den extremt försvarsvänliga borgerligheten, dvs. högern, och för det militära ledarskiktet. Det var naturligtvis också gynnsamt för de delar

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

av den svenska industrin som producerade krigsmateriel och blev det alltmera efter hand som vapenutvecklingen gick mot komplicerade och dyra system. Vi fick vårt eget lilla militärindustriella komplex i det här landet, och samarbetet blev så småningom mycket intimt, framför allt på flygplanssidan.

Nu ligger det ingenting märkvärdigt i att borgerliga partier, framför allt på högerkanten, stöttar upp militärapparaten och driver på rustningarna. Det är naturligt i ett kapitalistiskt samhälle. I det fallet har den svenska högern, numera representerad av moderata samlingspartiet, inte varit något undantag utan har visat en berömvärd konsekvens. Det ligger annorlunda till när det gäller socialdemokraterna, som är ett arbetarklassens parti vars representanter således bör slå vakt om den klassens intressen.

Jag anser att socialdemokratin, när det gäller försvaret och försvarsfrågan, på ett mycket farligt sätt har låtit konservativa och reaktionära krafter dominera utvecklingen. Man har inte under den långa tiden i regeringsställning ingripit och försökt påverka det militära systemet till en utveckling i demokratisk riktning i takt med utvecklingen i samhället i övrigt. Man har låtit årsklass efter årsklass av svenska värnpliktiga bli utsatta för en massiv konservativ indoktrinering under soldatundervisning och annan utbildning. Det har även gällt på det utrikespolitiska planet.

Under hela 1950-talet och en god bit in på 1960-talet framhölls det alltid vid genomgångar och föredragningar att Sverige visserligen var neutralt men att samarbetet med den västliga försvarsalliansen, NATO, var naturligt och grundläggande för vår säkerhet. Det borde inte ha legat i socialdemokratins intresse att sådana värderingar och en sådan propaganda fritt fick föras fram av militära chefer. Det har också varit en politisk dubbelmoral från socialdemokratins sida i det att man i vissa sammanhang, t. ex. i förstamajtal och vid andra högtidliga tillfällen, framhållit att militären och generalerna, som det har hetat, minsann skulle hållas kort, medan man sedan i verkligheten varit med om att bygga upp den stora militära apparat som vi nu har, utan att skaffa sig tillräcklig insyn och kontroll över utbildningens innehåll och systemet i övrigt.

Även när det gäller det här försvarsbeslutet är skillnaden mellan borgare och socialdemokrater marginell. Bägge vill fortfarande hålla fast vid den struktur som har byggts upp med stora kostnader och som kommer att kosta ännu mer i framtiden. Ingendera är beredd att biträda en omprövning av försvarets utformning och utveckling som skulle passa oss bättre som liten, neutral nation. Vi skall fortfarande dras med en dyr kopia av stormakternas försvarsorganisationer som på intet sätt, som jag tidigare har framhållit, garanterar eller ökar vår säkerhet.

Vänsterpartiet kommunisterna har i ett par motioner skisserat en försvarsorganisation som på ett avgörande sätt skulle förändra och förbilliga vårt försvar. Vi är väl medvetna om att detta måste ske under en längre avvecklingsperiod. Vi har därför föreslagit att en nedrustningsutredning

skall tillsättas för att arbeta fram underlag för en sådan avveckling. I avvaktan på det vill vi skära ner militärutgifterna för nästa budgetår med drygt 2 miljarder kronor. Det skulle betyda en kostnad för budgetåret 1977/78 på ca 10 miljarder i stället för föreslagna 12 miljarder.

I utskottets skrivning har man sagt att vpk:s förslag skulle skapa stora luckor i försvarsorganisationen. De luckorna finns i stället i de två huvudalternativen. Man har ingenstans, varken i regeringens eller i socialdemokraternas förslag, visat hur man tänker vidmakthålla den stora och dyrbara krigsmaskin som man förespråkar – jag menar då i händelse av ett krig. Hur mycket kommer att finnas kvar av flygplan, stridsvagnar och andra svårersättliga komponenter efter t. ex. en veckas strider? Efter två veckor? Efter en månad? Hur har man tänkt sig att ersättningen skall ske, och hur skall underhållssäkerheten ordnas? De luckorna blir svårare att fylla än i en organisation av det slag som vpk förespråkar. Vi vill kraftigt minska flygvapnet och andra dyrbara och lätt utslagna vapensystem. Vi vill ha en större satsning på defensiva vapen, t. ex. robotar av olika slag. Ett sådant försvar blir billigare, och detta är absolut nödvändigt. Vi kan inte fortsätta som förut med stigande kostnader, som regeringen nu ytterligare vill öka.

För programplanepериоден 1977–1982 begärs för det militära försvaret 51,8 miljarder kronor. Detta är då räknat i prisläget februari 1976. Som vi redan har sett för det första budgetåret stiger kostnaderna snabbt. För femårsperioden kommer således kostnaderna för enbart det militära försvaret att uppgå till 5 gånger 12 eller ungefär 60 miljarder kronor i dagens penningvärde. Detta är som tidigare framhållits en helt oacceptabel utveckling. Efter budgetåret 1977/78 måste en fortsatt nedtrappning ske.

I jämförelse med övriga neutrala stater i Europa, t. ex. Österrike eller Schweiz, har Sverige en mer än dubbelt så hög försvarskostnad per invånare. F. n. tar de militära utgifterna ca 10 % av statsutgifterna. En nedtrappning till 5 % är en realistisk målsättning.

Herr talman! Jag skall fortsättningsvis något närmare utveckla vpk:s syn på hur försvaret skulle kunna utformas, men jag vill redan nu yrka bifall till partiets motioner 1976/77:249 och 1523.

Vänsterpartiet kommunisterna har aldrig godkänt det tänkande som ligger bakom besluten för vårt nuvarande försvar. Det är ett försvar som till sin uppbyggnad är ett försök att kopiera stormakternas krigsorganisationer. Den främsta kritiken måste inriktas mot satsningen på vad man kallar skalförsvar. Grundtanken i denna satsning är att man skall bygga upp ett kraftigt skal kring landet, som dels och framför allt skall avskräcka en angripare, dels, i händelse av angrepp, kunna möta detta långt utanför våra kuster och gränser. Där skall angriparen tillfogas så svåra förluster och bli så försvagad att vi kan hindra honom att tränga in i landet eller åtminstone i det längsta förhindra att han får fast fot på svensk mark, som det heter i den allmänna beskrivningen av vårt totalförsvar. Om man då tar i beaktande att alla större invasionsföretag

sedan andra världskriget och framåt alltid har lyckats, även när det gällt jämbördiga motståndare och mot väl förberedda kuster och gränser, framstår skalförsvarsprincipen i all sin ihållighet.

Vi kommer aldrig att kunna hindra en angripare att få fast fot på svensk mark, helt enkelt därför att om en stormakt, och någon annan angripare räknar vi väl inte med, planerar ett angrepp mot oss, så räknar den med de förluster som kan uppstå och tar till de resurser som behövs för att lyckas. Och vi kan aldrig, observera det, ställa upp med några motsvarande resurser. Vi har våra ca 600 stridsflygplan, och det antalet kommer att minska snabbt, som jag sagt tidigare. Vad händer sedan? Det är ett cyniskt bedrägeri mot svenska folket att påstå att det är möjligt att genom en satsning på 3 miljarder per år på flygvapnet förhindra att kriget förs in på svenskt territorium. Det kommer vi aldrig att kunna förhindra. Om vi skall fortsätta att försvara oss, måste det ske överallt inne i landet och då i ett mycket sämre utgångsläge, eftersom så stor del av resurserna lagts ner på det då utslagna skalförsvaret.

Men avskräckningseffekten blir större om man har ett starkt flygvapen och i övrigt högutvecklad teknisk utrustning, säger man. Som jag har påpekat tidigare finns det inte fog för påståendet att Sverige någonsin kan bygga upp ett försvar som på ett avgörande sätt kan avskräcka en stormakt. Frågan är vad vi kan åstadkomma med de resurser som står oss till buds. Vi kan inte hänga med i kapprustningen och den tekniska utvecklingen på alla plan. Vi måste inskränka oss och organisera vårt försvar på ett sätt som bättre passar oss och våra möjligheter. Ett gräns- och djupförsvar med moderna vapen för försvarsstrid och organiserat för att snabbt kunna förflytta sina förband är vad vi kan orka med. Det kommer inte att garantera oss någon säkerhet, men det gör inte heller det nuvarande försvaret.

Herr talman! Vpk har i sina motioner naturligtvis inte kunnat redovisa hur det försvar som vi tänker oss skall se ut i detalj. Det har vi inte haft några möjligheter till, och de möjligheter vi skulle kunna ha haft har förvägrats oss genom att vi alltid konsekvent hållits utanför arbetet i försvarsutredningar och i försvarsutskottet. Vi har här fått nöja oss med att peka på ett par exempel som framstår som särskilt angelägna att ta itu med.

Det gäller framför allt satsningen på vårt stora och dyrbara flygvapen. Vi har sagt att Viggenprojektet är den största felinvesteringen någonsin av våra försvarsanslag, och vi vidhåller det påståendet. En annan talare för vpk kommer att närmare ta upp flygplansfrågan, varför jag inte uppehåller mig vid den.

Men även inom övriga vapenslag måste förändringar ske. Vi är positiva till den utveckling mot mindre och billigare enheter som skett inom marinen, och vi vill se en liknande utveckling inom armén. Det talas mycket om våra brigader i det sammanhanget, och det låter som om arméns styrka och användning skulle vara beroende av antalet brigader. Men vad är en brigad? Det är en organisation på 5 000–6 000 man, som

är sammansatt av olika förbandstyper under gemensam ledning. Men det är inte alls säkert att det är den bästa organisationen för våra förhållanden. Det går att samla mindre enheter till större förband efter behov. I verkligheten kommer det också att bli så, eftersom brigaderna genom förluster och andra förhållanden inte kommer att bestå ograverade. Brigaderna är inga heliga enheter, vilket man kan tro när man läser vissa uttalanden i den frågan. Det sägs i utskottsbetänkandet att försvarsstrid också fordrar offensiva vapen och enheter. Det är självklart, och det har vi aldrig förnekat. Men det är långt ifrån självklart att t. ex. pansarbrigaderna är den bästa lösningen på våra problem och i vår armé.

Herr talman! Jag utelämnar övriga delar av totalförsvaret i den här genomgången. Vi har i våra motioner sagt att vi är positiva till en ökad satsning på civilförsvaret och ekonomiskt försvar. Det tycks råda enighet om det, och vi välkomnar en fortsatt utveckling i den riktningen.

Avslutningsvis vill jag beröra de värnpliktigas situation. Det har under senare år blivit en ökad medvetenhet och en vilja bland de värnpliktiga att påverka sina egna villkor. Det har naturligtvis motarbetats av den militära ledningen på många olika sätt. Man behöver bara nämna skandalen från i höstas med den ökända promemorian Höstöversikt 76. Det viktigaste kravet för soldaterna i dag är att få bilda egna organisationer för att kunna ta till vara sina intressen. Vänsterpartiet kommunisterna stöder det kravet och har i en motion lagt fram förslag om det. Jag vill, herr talman, yrka bifall till den motionen, 1976/77:60.

Ekonomiskt är värnpliktstjänstgöringen betungande för den enskilde. Det förutsätts fortfarande att tjänstgöringen skall ske med personliga uppföringar. Det kan inte vara riktigt. Den enskilde måste garanteras ersättning så att han och hans familj inte blir ekonomiskt lidande. Den höjning av de ekonomiska förmånerna som föreslås är med tanke på prisstegringarna alldeles för liten. Vpk har inte nu något förslag i den här frågan men avser att återkomma med ett genomarbetat sådant vid ett senare tillfälle.

Vpk har också väckt en motion i fråga om den militära sjukvården, där vi föreslår att denna skall överföras till landstingets huvudmannaskap. Det är en viktig reform som bör genomföras. Den enskildes rätt till social service skall inte vara beroende av på vilken plats eller på vilket sätt han verkar i samhället. Formerna för förbandssjukvården har alltför länge fått styras av de reaktionära värderingar som finns i det militära systemet och som jag tidigare talat om.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen 1976/77:459.

Det finns ytterligare ett par motioner, som inte är inlämnade av vpk utan av enskilda riksdagsledamöter från centerpartiet och folkpartiet och där man tar upp tjänstgöringstiderna och arbetstidens längd för de värnpliktiga. Det är bra och riktiga krav som där framförs, och jag vill yrka bifall till även dessa motioner, nr 59 och 1064.

Herr talman! Jag har här mycket summariskt redovisat vpk:s uppfattning i försvarsfrågan. Vi vet att vi inte har några möjligheter att

få gehör för den uppfattningen här i den svenska riksdagen. Men antingen övriga partier vill det eller inte, antingen de gillar det eller inte, så kommer vi här i Sverige att inom en mycket snar framtid bli tvungna till att ompröva inriktningen och omfattningen av våra försvarsansträngningar. Vi kommer att bli tvingade till det av i första hand ekonomiska skäl. Vi kommer inte att ha råd att uppehålla en krigsmaskin som försöker följa med i kapprustningen. Det militära tänkandet måste vika när det gäller den fortsatta försvarsdebatten. Den allmänna opinionen i landet kommer också att fordra en omprövning. Redan nu finns det en stark kritik mot att så stora resurser får användas för militära ändamål. Den kritiken kommer att öka. Vi borde således redan nu påbörja en omprövning, eftersom det, som jag tidigare sagt, ju tar tid att genomföra förändringar av den här storleken. Vi måste komma fram till en avvägning av resurserna och erkänna det felaktiga i den nuvarande försvarsorganisationen. Då kan vi få ett försvar som vi orkar med och som ger oss, inte något säkert skydd, men ett slags försäkring mot att någon utan vidare kan marschera in och ta kontroll över oss.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! De förslag om inriktningen av säkerhetspolitiken och om totalförsvarets fortsatta utveckling som vi nu debatterar med anledning av försvarsutskottets betänkande nr 13 har haft en mångsidig förbehandling.

I den proposition vi behandlar har statsministern och försvarsministern samt ytterligare sex statsråd varit föredragande. Vid beredningen inför riksdagsbeslutet har sex riksdagsutskott lämnat yttranden till försvarsutskottet.

Riksdagen har aldrig tidigare haft att ta ställning till ett så mångsidigt och väl genomarbetat totalförsvarsförslag.

Regeringens totalförsvarsproposition bygger till allra största delen på de förslag som avlämnats av 1974 års försvarsutredning. Denna utredning grundade sina förslag på bl. a. femåriga programplaner från totalförsvarets myndigheter: ÖB, civillförsvarsstyrelsen, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar samt socialstyrelsen, televerket, Sveriges Radio, riksnämnden för kommunal beredskap m. fl.

Arbetet i försvarsutskottet har skett i stor samstämmighet. Vi har enhälligt föreslagit att regeringen för nästa försvarsbeslut tillsätter en parlamentarisk utredning tidigare under planeringsgången än man förut har gjort. Detta har vi moderater länge yrkat på, men först i år har socialdemokraterna instämt i det kravet. Vi har också i utskottet i stor enighet yrkat avslag på motioner från vpk, från herr Hagel, från fru Theorin m. fl.

Alla i utskottet har varit överens om en ökad satsning på civillförsvaret, på det ekonomiska försvaret och på det som kallas övrigt totalförsvar. Den enda meningsskiljaktighet av betydelse som finns mellan utskotts-

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

majoriteten och reservanterna i dessa delar av totalförsvaret gäller delfinansieringen av fredskrigslagring av metaller, där socialdemokraterna vill ta 12 milj. kr. från oljelagringsfonden, under det att utskottsmajoriteten vill ta ut de 12 miljonerna över statsbudgeten. Vi tycker att oljelagringsfondens pengar skall användas för avsett ändamål, nämligen till oljelagringskostnader.

I fråga om försvarsinformation gör utskottet ett uttalande om det angelägna i en allsidig information om läget i vår omvärld och om vår säkerhetspolitik samt om den svenska säkerhetspolitikens mål, medel och möjligheter. Utskottet anser det önskvärt med en översyn av mål och medel beträffande informationen om vår säkerhets- och försvarspolitik.

Erfarenheten har lärt oss att när vårt land utsätts för direkta hot vill alla svenskar ha ett mycket starkt försvar för landets frihet och oberoende, men få är medvetna om att det fordras 10 à 20 år med uthållig och välplanerad totalförsvarsutveckling för att vi i Sverige skall ha ett starkt krigsavhållande försvar, om vi plötsligt skulle utsättas för ett allvarligt hot.

De som är säkerhetspolitiskt kunniga vet att vi trots allt tal om avspänning och trots alla människors önskan om en evig fred lever i en värld präglad av konflikter och spänningar. Vi vet också att modern teknik och stormaktsbindningar kan medföra att en konflikt i en fjärran del av världen snabbt sprider sig till vårt lands närområden. Sverige har valt att vara ett alliansfritt land. Detta medför högre försvarskostnader än om vi skulle vara med i någon stormaktsdominerad försvarspakt.

Samtidigt är ett alliansfritt Sverige med ett respektingivande försvar en stabiliserande faktor i Norden redan i fred. Det är ett faktum att Sverige alltjämt svarar för jämvikten i det säkerhetspolitiska system som kallas den nordiska balansen.

Å ena sidan har vi de NATO-anslutna grannländerna Danmark och Norge, å andra sidan har vi det neutrala Finland med sitt biståndsavtal med Sovjet. Mitt emellan dem ligger det helt alliansfria Sverige. Vi är politiskt eniga om att i rådande militärpolitiska läge har Sverige i och för sig inte något avgörande värde för vare sig öst eller väst. Men vid en stormaktskonflikt kan ett svagt Sverige vara ett lockande genommarschområde för öst, som snabbt vill komma ut till Atlantkusten, eller för väst, som vill stärka sin blockad över Östersjöutloppen och säkra eget innehav av den norska Atlantkusten. Alla säkerhetspolitiska experter är eniga om att med de växande militära baserna på Kolahalvön har Nordkalottens strategiska betydelse för såväl öst som väst ökat. Den bedömningen måste också utskottets värderade vice ordförande herr Bengt Gustavsson vara medveten om och leva med.

Herr talman! Vårt totalförsvars viktigaste uppgift är att vara krigsavhållande, dvs. för oss svenskar att vara fredsbevarande. Det skall icke av någon tänkbar angripare anses vara vårt priset att anfälla oss. Låt mig med skarpa fastslå att ett i sann mening fredsbevarande försvar

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

måste kunna effektivt motstå militära angrepp. Ett militärt angrepp är det allvarligaste hotet mot vårt nationella oberoende och ställer de största omedelbara kraven på totalförsvaret. Försvar mot militära angrepp utgör därför fortfarande den viktigaste utgångspunkten för försvarsplaneringen.

Hela landet skall kunna försvaras. Vi skall genom en väl planerad folkförsörjning kunna uthärda avspärning, och vi skall med ett väl förberett befolkningsskydd som hjälp kunna motstå hot.

Ett starkt krigsavhållande totalförsvar kräver välutbildad och intresserad personal i stort antal med tillgång till modern försvarsmateriel. De frivilliga organisationerna inom totalförsvaret gör en utomordentligt god insats i fråga om försvarsutbildning och försvarsupplysning.

Ett väl balanserat försvar ger oss svenskar tillit och försvarsvilja samt – vilket är lika viktigt – avskräcker en eventuell fiende från anfall mot oss.

I försvarsutskottet har vi haft de största meningsskiljaktigheterna i fråga om det militära försvaret. Den borgerliga majoriteten vill att det militära försvaret nu skall tilldelas en medelsram av 51 875 milj. kr. för den kommande femårsperioden, medan socialdemokraterna anser att ramen skall vara 50 500 milj. kr. eller 1 375 milj. kr. lägre än under femårsperioden. Skillnaden är mindre än 3 %.

En annan skillnad, som torde ge en betydande effektskillnad, är att regeringens förslag, som också är vårt majoritetsförslag inom utskottet, bygger på en väl genomplanerad anslagsnivå. Nivå B i överbefälhavarens femåriga programplanering. Jag håller helt med landshövding Hans Hagnell i Gävle när han i en tidningsartikel säger att det är ansvarslöst av socialdemokraterna att tala om den nya regeringens förslag som en upprustning. Alla försvarskunniga vet att talet om upprustning är helt sanningslöst. Genom att nettoprisindex inte ger full kostnadskompensation måste vi göra ramhöjningen för att försvarsanslagens realvärdesköpkraft skall kunna bibehållas. Det vet bl. a. alla i försvarsutredningen, där vi efter många och långa utredningar klarade att nettoprisindex inte ger försvaret full kostnadskompensation. Den årsramhöjning om ca 500 milj. kr. som ingår i regeringens förslag innebär ingen upprustning, utan den är endast en nödvändig anpassning för att försvarsbeslutet skall ge samma betalningsförmåga under den kommande femårsperioden som under den nuvarande. Under de senaste åren har vi också höjt värnpliktsförmånerna snabbare än den kompensation som nettoprisindex givit. När detta räknas med i kostnadsramen nödgas jag konstatera att det nu föreliggande förslaget för det militära försvaret troligen ger något mindre betalningsförmåga till löner och materielinköp än vad 1972 års försvarsbeslut gjorde.

Att kunniga socialdemokratiska försvarspolitiker i det läget talar om upprustning beklagar jag. Det är att försöka vilseleda svenska folket, som av naturliga skäl har svårt att se hela sanningen bakom försvarsanslag och försvarskostnadsindex.

Jag konstaterar också att det socialdemokratiska yrkandet om medel till det militära försvaret inte anknyter till någon utredd femårsplanering

och att det är svårt att i detalj veta hur mycket socialdemokraternas förslag minskar försvarets styrka. Jag lade märke till att vice ordföranden i sitt inledningsanförande här betonade vikten av planeringssystemet och den stadga det gav åt medelsanvändningen i försvaret – men det är klart att då måste också de medel som man anvisar anknyta till utredda femårsplaner. Helt naturligt minskar effekten av tilldelade medel när en genomtänkt långtidsplanering saknas för de medel som man yrkar på. Det socialdemokratiska förslaget innebär ca 300 milj. kr. mindre per år än majoritetsförslaget, vilket betyder att ytterligare minst 3 000 årsanställda måste bort från det militära försvaret eller att motsvarande personal blir utan arbete i svensk försvarsindustri.

Herr talman! Till sist några ord om svensk flygindustris framtid. Socialdemokraterna har i reservationen 4 redan tagit ställning och sagt att B3LA-projektet inte bör utvecklas vidare. Utskottets vice ordförande sade också i sitt inledningsanförande att han särskilt ville trycka på den saken. Härmed har också socialdemokraterna i realiteten tagit ställning för att svensk flygindustri på sikt skall läggas ned. Att fatta beslut med innebörden att den svenska flygindustrin skall läggas ned medför vittgående konsekvenser för vårt land från säkerhetspolitisk synpunkt och också från teknisk och ekonomisk synpunkt. Vi överlåter åt en kommande generation att betala ett mycket högre pris för flygplansanskaffningen samtidigt som vi avstår från tillgången till en effektiv och livskraftig industri med trots allt goda exportmöjligheter.

Jag vill uttrycka förhoppningen att den arbetande beredningen och regeringen skall finna vägar att tillföra det svenska försvaret ett nytt lätt attackplan, som vårt försvar behöver, och därmed också bereda möjligheter för svensk flygindustri att fortleva.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga punkter i försvarsutskottets betänkande nr 13.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag övervägde in i det sista, om jag skulle begära replik på herr Peterssons i Gäddvik anförande. Det innehöll ju många synpunkter som i varje fall från militärteknisk synpunkt är helt riktiga. Men när herr Petersson på slutet kom in på frågan om sysselsättningen och sade att ett genomförande av det socialdemokratiska förslaget endera skulle innebära att personal inom försvaret skulle bli utan arbete eller att det skulle bli motsvarande följder på krigsmaterielsidan, måste jag faktiskt fråga herr Petersson, om det här resonemanget innebär att man t. ex. har bundit sig för utvecklandet av B3LA-projektet. Varför kan man inte i så fall klämma fram förslaget redan nu? Om det inte förhölle sig på det sättet, skulle inte herr Peterssons resonemang gå ihop.

Eftersom jag ändå har ordet, finns det kanske också tid att säga något om påståendet att det skulle vara mindre honnett av oss, om vi någon gång använde ordet upprustning om det borgerliga förslaget. Penningmässigt innebär det ju ett betydande påslag, hur nu utvecklingen än

går i framtiden, jämfört med det socialdemokratiska förslaget. I övrigt kanske idén till användandet av ordet kommer just från herr Peterssons eget härläger. Vi har många gånger med förvåning höjt ögonbrynen, när ni med hög röst anklagat oss för nedrustning. Då vi, enligt vår åsikt, rätt modest ansträngt oss att begränsa höjningen av försvarskostnaderna i det här landet, har det talats om den fruktansvärda socialdemokratiska nedrustningen. Då bör ni kanske inte vara så förvånade över att ni i ett omvänt läge får tillbaka ert eget språkbruk.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av det sista som vice ordföranden yttrade kan jag säga att om man i nuläget vill minska anslaget till det militära försvaret med ytterligare 300 milj. kr. per år, då innebär det en sådan minskning av försvarsanslaget att man med fog kan tala om en nedrustning. Men när jag diskuterar dessa 300 milj. kr. som socialdemokraterna vill sänka anslaget med i förhållande till de borgerliga partierna, så utgår jag ifrån att en anställd inom försvaret kostar i storleksordningen 100 000 kr. totalt per år eller kanske något mindre, och då innebär en sänkning med 300 miljoner att man inte kommer att få pengar till att avlöna 3 000 människor. Ni vill ju ha samma värnpliktsutbildning som vi, men med ert förslag kommer de här pengarna inte att räcka till att avlöna folk i försvaret och att köpa materiel. Resultatet blir då det jag sade tidigare, nämligen att ytterligare 3 000 människor måste bort från det militära försvaret eller att motsvarande antal personer inom svensk försvarsindustri blir utan arbete.

Jag vill gärna i det här sammanhanget också passa på att ta upp frågan om värnplikten som vice ordföranden också var inne på. Jag tycker att den socialdemokratiska inställningen här är litet grälsjuk. I vårt majoritetsförslag säger vi:

”Sveriges stora yta och geografiska läge med långa gränser och kuster ställer krav på att vi kan mobilisera ett förhållandevis stort antal förband. Detta i förening med vår lilla befolkning medför att det militära försvaret måste vila på den allmänna värnpliktens grund. Endast därigenom kan krigsorganisationen ges den bredd som svarar mot de uppgifter som vi ställer på vårt försvar. Allmänna värnplikten har därutöver, liksom frivilligverksamheten, avgörande betydelse för försvarets förankring i samhället och hos hela folket.”

Jag tycker att man har väldigt stora krav på nyansering om man inte kan se det jag nu citerade som ett mycket klart uttalande om värnpliktens betydelse både för försvaret och för dess förankring i samhället.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bestrida att vårt påpekande när det gäller de borgerligas sätt att hantera värnpliktsfrågan är ett uttryck för grälsjuka. Jag redovisade ju mycket ordentligt i mitt anförande att vi inte blev så förvånade när vi tog del av skrivningen – det ni säger där är mate-

matiskt alldeles riktigt – men vår förvåning inträdde när vi påpekade att vi ville se värnpliktens ideella värde som något som var viktigare än kaderfyllnadsmatematiken och ni då inte beaktade detta som vi tyckte vänliga påpekande. Vi hade helt enkelt räknat med det, och det var då vi blev förvånade.

Det är ett faktum att ni väldigt och matematiskt riktigt skriver om värnplikten som det enda sättet att fylla kadrarna, och att värnplikten därutöver har ett ideellt värde. Vi vill se det precis tvärtom: vad som går före i våra värderingar, det är att folket av egen kraft skall försvara landet och att det måste ske genom värnplikten och totalförsvarsplikten. Det ni säger om att ett land som vårt matematiskt måste tillgodose försvarets personalbehov är riktigt, det är dignitetsordningen som vi ser annorlunda på än ni tydligen gör.

Sedan är det rätt betecknande att herr Petersson i Gäddvik tar upp den här frågan samtidigt som han tar upp resonemanget om materiel. Det är ostridigt att man får mindre för litet pengar än man får för mycket. Jag har aldrig påstått något annat. När man slår vakt om värnpliktsförsvaret på det sätt vi gör säger det sig självt att de stora reduceringarna inte kan göras enbart inom försvarets personalorganisation, utan då måste man också se på materielsidan. Det är alldeles riktigt att om vi köper mindre materiel som framställts inom svensk verkstadsindustri, innebär det att man tar bort de sysselsättningstillfällena. Man måste planera för annan sysselsättning i stället. Men vill verkligen den borgerliga sidan här i försvarspolitikerna hävda att vi skall ha ett försvar för sysselsättningens skull? Skall vi inte ha försvar för att försvara landet?

Herr PETERSSON i Gäddvik (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att försvarets uppgift är att försvara landet. Det är ju därför som vi gör satsningar på försvaret. Men eftersom det har varit väldigt svårt att få socialdemokraterna att precisera var deras egentliga besparingar ligger, måste jag fastslå att om man av några skäl anser att man skall satsa 300 milj. kr. mindre till ett försvar som vårt land behöver, så medför det också att det blir personalreduceringar i ökad omfattning på det ena eller andra stället. Jag tycker att socialdemokraterna skulle vara mer angelägna än de har varit att tala om vad det är för personal och materiel försvaret får mindre av när man vill spara pengar. Det har varit mycket svårt att få fram de uppgifterna.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Alla folks frihet, hela världens fred – det är en uppfordrande maning som den svenska arbetarrörelsen burit fram sedan mycket länge. Och den finns i dagens handlingsprogram.

Socialdemokraterna har vid genomförandet av politiken i vårt land alltid strävat mot en värld i fred. I regeringsställning arbetade partiet för att förverkliga det målet.

Världen har blivit mindre. Jordens länder blir alltmer beroende av

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

varandra. Sverige är ett litet land med en befolkning som representerar två tusendelar av världsbefolkningen. Men de problem som vi har att ta ställning till är världsvida. Konflikter och kriser som förr inte berörde oss skulle göra det i dag – och gör det. Dagens massmedia ser till att vi hålls informerade om internationella kriser, och vi kan själva registrera hur sådana inverkar på vårt dagliga liv. Kriget i Indokina, oljekrisen 1973/74 och konfliktsituationen i södra Afrika just nu kan tjäna som exempel på sådana förhållanden som påverkar oss känslomässigt och materiellt. Vi blir alltmer sårbara för internationella militära och ekonomiska konflikter. Det ligger därför i vårt eget intresse att arbeta för att undanröja orsakerna till olika motsättningar i världen. Det kan vi göra på många sätt.

För att minska riskerna för krig och konflikter i världen och trygga vårt lands självständighet har Sverige en säkerhetspolitik. Den innebär en samverkan mellan utrikespolitiken, den ekonomiska politiken, handels-, bistånds- och försvarspolitiken.

Man kan också säga att ur den välfärdspolitik som vi arbetat med inom vårt land har utvecklats en vidare solidaritet. Ty ur solidariteten med de svaga och eftersatta i vårt eget land växer också fram förmågan till inlevelse och solidaritet med förtryckta och fattiga utanför våra gränser. Sverige betraktas på de flesta håll i världen som ett alliansfritt industriland, som i en värld dominerad av stormakter och multinationella giganter delar och stöder huvudlinjerna i utvecklingsländernas krav på social rättvisa, nationellt oberoende och ekonomisk frigörelse.

Socialdemokraterna valde denna handlingslinje för vårt land väl medvetna om att de växande klyftorna – ekonomiska, politiska, kulturella, teknologiska – utgör det främsta hotet mot fredlig utveckling i alla länder. De rika staterna kan inte, får inte fortsätta att existera som öar av överflöd i ett hav av fattigdom. En mer förnuftig och rättvis fördelning av jordens samlade resurser måste till.

Sverige har utlovat sitt stöd åt en ny ekonomisk världsordning. Det innebär för vår del förpliktelser till en mångfald åtgärder på bl. a. de handels-, finans- och biståndspolitiska områdena. Och så är vi därmed tillbaka vid den övergripande säkerhetspolitiken, som den i dag ter sig.

Den traditionella svenska säkerhetspolitiken hade ursprungligen utformats efter motsättningarna mellan öst och väst. Dessa har alltsedan andra världskriget varit det allt överskuggande hotet mot vår säkerhet. Hotet kvarstår, men flera faror har kommit till och fördjupas allt snabbare. Det är motsättningarna mellan den rika delen av världen, som vi tillhör, och den fattiga delen, mellan industriländer och utvecklingsländer.

Öst-västkonflikten förskjuts därmed mot en nord-sydkonflikt.

Givetvis måste detta förhållande påverka vår syn på säkerhetspolitikens inriktning. Försvaret som en del av säkerhetspolitiken måste sättas in i det övergripande sammanhanget och vad gäller omfattningen och utformningen påverkas av den allmänna utvecklingen.

Vårt land har valt att föra en alliansfri utrikespolitik i fred som syftar

till neutralitet i krig. Den har varit framgångsrik i över 160 år. Men denna politik får aldrig innebära isolering och inte heller att vi är beredda att acceptera något krav på åsiktsneutralitet. Den valda politiken måste vara trovärdig och inge respekt i omvärlden.

Vår utrikespolitik och vårt totalförsvår påverkar stabiliteten i det nordiska området. Sveriges alliansfria ställning förhindrar att blocken ställs emot varandra, och den svenska neutralitetspolitikens stabilitet har stor betydelse för våra grannländer. Vår politik får inte skapa misstro eller förväntningar hos någon av supermakterna. En fast och konsekvent neutralitetspolitik främjar därför freden i norra Europa.

Det har för Sverige alltid varit självklart att med all kraft stödja arbetet för fred och avspänning i Europa, och vi vill alltför ge vårt bidrag till att fördjupa samarbetet mellan Europas folk.

Sverige har således valt att stå utanför de militära allianserna. Om detta råder numera inga delade meningar i vårt land. Vår alliansfria ställning ger oss särskilda möjligheter att medverka i arbetet för avspänning och nedrustning i världen.

Kapprustningen i världen beskriver en brant uppåtgående kurva och slukar varje år ofattbart stora belopp. Bland särskilt påträngande problem finns den uppenbara risken för spridning av kärnvapen till allt fler stater och vidare den dramatiskt ökade vapenhandel som äger rum från de rika länderna i centrum av det världsekonomiska systemet till u-länder i dess fattiga periferi.

Tredje världens andel av de totala rustningskostnaderna ökar påtagligt och visar att det finns ett utbud och en efterfrågan på vapen och vapensystem. Det är legitimt att länderna i tredje världen önskar ha resurser för sitt eget försvar, men man kan inte bortse ifrån att upprustningen även tjänar prestigebehov och inte sällan har till syfte att konsolidera den egna regimen inåt.

Det djupt tragiska är självfallet att upprustningen stjäl resurser som kunde nyttjas för ekonomisk och social utveckling.

Merparten av rustningskostnaderna faller på stormakterna. Natoblocket och Warszawapaktsländerna svarade sålunda år 1974 för 80 % av det hela och USA och Sovjet ensamma för 60 %. En betydande del av världens mest kvalificerade vetenskapsmän och tekniker tas i anspråk för forskning och utveckling på vapenområdet. Det är ett känt förhållande.

Vi måste naturligtvis själva i Sverige vara ytterst vaksamma när det gäller utvecklingen av det militära försvaret och kostnadsnivån för det samma. Vi socialdemokrater anser inte att det finns skäl för den väsentliga kostnadsökning som regeringens förslag i propositionen innebär. Trovärdigheten för vårt lands handlande på t. ex. nedrustningsområdet påverkas negativt vid bifall till regeringens förslag. Säkerhetspolitiken och totalförsvaret bör ha den inriktning som anges i vår motion 1504 och i reservationen 1.

Sverige måste oförtrutet arbeta vidare på nedrustning. Olika initiativ har tagits från svensk sida. Att nå en internationell insyn i de militära

budgetarna har sedan länge varit ett svenskt krav. Det togs upp redan 1958 av Östen Undén och har sedan framförts av Alva Myrdal ett flertal gånger, bl. a. vid nedrustningskonferensen i Genève.

I 1972 års försvarsbeslut fanns ett inslag med syfte att trappa ned den teknologiska utvecklingen och därmed kostnaden för försvaret. Man rekommenderade för anskaffning ett större antal teknologiskt mindre avancerade vapensystem snarare än ett mindre antal synnerligen avancerade sådana. Det måste vara ett rättesnöre fortfarande att iaktta största möjliga sparsamhet då man tar i anspråk resurser för försvaret. Socialdemokraterna önskar fullfölja riktlinjerna från 1972.

Det finns anledning att rikta uppmärksamheten på andra kriser för mänskligheten än dem man tror sig behöva militära medel för att lösa. Utvecklingen visar att vi måste förbereda oss för och hitta metoder att lösa kriser också av helt annan natur. Frågor om miljö, energianvändning eller kontroll av multinationella företag skär på samma sätt tvärsigenom staternas inre liv och blir därför oerhört komplicerade att lösa.

En allvarlig diskussion måste drivas rörande de gränser som bör gälla för människans utnyttjande av klotets resurser och biologiska system. Utfiskning, förorening av världshaven, ökenutbredning, klimatförändringar och permanent livsmedelskris är några frågor som inte fanns i det allmänna medvetandet för bara 15–20 år sedan. Vi står nu inför problem som inte får sin lösning i de enskilda staterna. Den nationella suveräniteten – som bl. a. spelat och spelar en så avgörande roll som mål för den politiska frigörelseprocessen i den tredje världen – måste bli en grundval för ett frivilligt ökat internationellt samarbete i solidaritetens tecken. Därför måste vi tålmodigt satsa på att stärka det mellanfolkliga samarbetet inom FN för att gradvis ge det ökad auktoritet.

Jag skall inte försöka mig på någon beskrivning av den internationella situationen just nu, men jag vågar påståendet att vi befinner oss i ett skede som kan ge stora förändringar som på olika vis även kan beröra oss.

Jag vill gärna lovorda försvarsutredningen för den ambitiösa ansats man gjorde då man arbetade fram sitt första betänkande om säkerhetspolitik och totalförsvaret. Där finns intressanta redovisningar och analyser och de särskilda expertstudierna har sitt givna värde. Jag har heller inte svårt att följa utredningen i dess konklusioner i detta avsnitt.

Jag har anledning att instämma i vad försvarsutredningen uttalar i avsnittet "Åtgärder för att främja freden i världen". Jag skall utnyttja min tid till att bara ta tre citat som jag tycker är värda att understryka: "Ett samband föreligger mellan önskemålen om nedrustning och strävandena att skapa en ny ekonomisk världsordning. De oerhörda satsningarna på upprustning fordrar stora resurser. Om kapprustningen kan stoppas och nedrustning inledas skulle de resurser som därigenom frigörs kunna utnyttjas för framsteg på vägen mot större ekonomisk och social rättvisa. En viktig åtgärd för att främja freden i världen är därför att åstadkomma minskningar av de militära utgifterna."

”Utvecklingen av de fattiga nationerna måste väsentligen vara deras eget ansvar. Samtidigt måste de rika länderna acceptera en reform av ett internationellt ekonomiskt system som dåligt tjänat de fattiga länderna. Sverige har utlovat stöd för en ny ekonomisk världsordning. En sådan kräver politiska åtaganden från de rika ländernas sida.”

Slutligen: ”Alltsedan Förenta nationernas tillkomst har Sverige bemödat sig om att spela en aktiv roll i organisationens olika verksamheter. I Sverige har sedan gammalt även i medvetande om att det kommer att kräva lång tid funnits ett starkt stöd för tanken på en universell freds- och rättsordning som garanterar den kollektiva säkerheten. Det är därför naturligt att vi på alla sätt försöker stärka FN:s möjligheter att förebygga och lösa konflikter. Detta sker i medvetande om att utvecklingen i världen lett till ett allt större ömsesidigt beroende staterna och folken emellan.”

Det är uppseendeväckande att dessa ställningstaganden från en enig försvarsutredning i väsentliga frågor helt har förbigåtts då försvarsministern utformat och framlagt för riksdagen förslaget till vår säkerhetspolitik.

Herr talman! Jag kommer i det följande att uppmärksamma ytterligare någon sådan här påfallande lucka i propositionen då jag jämför den med försvarsutredningen. Först vill jag dock återknyta till diskussionen om ett internationellt system i förändring.

Många faktorer driver fram den diskussionen. Befolkningsutvecklingen är en sådan faktor – inte bara den s. k. befolkningsexplosionen utan också fördelningen i världen av denna ökning. 85 % av den förväntade befolkningsökningen under resten av seklet kommer att äga rum i utvecklingsländerna och ytterligare förändra balansen mellan rika och fattiga länder. Detta medför naturligen att livsmedelsproblemet accentueras. Vad som nu är ett allvarligt problem kommer att ytterligare förvärras under kommande år. Utvecklingsländernas behov ökar, och deras beroende av import från de industrialiserade länderna likaså. Att detta medför säkerhetspolitiska problem är uppenbart. Enahanda är fallet med förändringarna inom råvaru- och energiområdet. Oljeembargot 1973/74 illustrerade att innehav av råvaror kan ge en betydande styrka.

En annan omständighet är att det inom det internationella systemet uppträder nya aktörer – inte bara antalet nationalstater ökar utan också transnationella aktörer som organisationer och företag kommer fram. Förkomsten av sådana komplicerar bilden och pockar på uppmärksamhet i den enskilda statens säkerhetspolitik.

Det var därför helt riktigt att försvarsutredningen uppdrog åt professor Adler-Karlsson att studera de multinationella företagens roll i det internationella systemet. Adler-Karlsson har haft att göra ett utkast till en systematisering av de olika sätt på vilka multinationella företag kan komma in i utrikes- och försvarspolitik, vilken makt de synes ha, hur denna makt kan utövas samt vilka konflikter mellan stater och bolag som kan förutses. Han visar i sin studie ”att MNF har en potentiellt

mycket stor kontaktyta som kan användas för utrikespolitiska ändamål, i själva verket en större maktpotential än som framgår från äganderättsbegreppet. Koncentrationen av ägandet fortgår förvisso inom de kapitalistiska blandekonomierna, men koncentration av makt genom att också icke ägda företag och funktioner samordnas av de största företagen torde betyda än mer. Denna koncentrationsprocess fortsätter."

Denna särskilda fråga om de multinationella företagens agerande och inflytande i olika avseenden studeras nu på många håll. Sverige har spelat en aktiv roll i Förenta nationerna när det gällt att ställa krav på och villkor för dessa företags verksamhet. Här har skett en markant förändring efter regeringsskiftet i Sverige, som bl. a. kommit fram i ett regeringens svar till FN om hur en uppförandekod för sådana företag skall vara utformad. Svaret är allmänt och svepande till sin utformning i jämförelse med det dokument som den socialdemokratiska regeringen lagt fram. Man har släppt detaljerade och precisa krav på företagen. Inte heller – och det är viktigt i detta sammanhang – har regeringen tagit med kravet att koden skall ta upp de problem som uppstår genom multinationella företags rent politiska inblandning i de länder där de arbetar.

Detta exempel på den försiktighet som regeringen iakttar i förhållande till de multinationella företagen är ingen tillfällighet. Försvarspropositionen är en bekräftelse härpå. Försvarsutredningen gjorde i betänkandet en sammanfattning av den studie som Adler-Karlsson utfört, refererade alla de tveksamheter som fanns omkring de multinationella företagens verksamhet och slutade med att uttala: "Enligt försvarsutredningen bör dessa frågeställningar uppmärksammas."

Man menade väl att de efter vanlig ordning skulle uppmärksammas av departementschefen – men ingalunda. Det var ett ämne som inte var värt att uppmärksammas, och följaktligen saknas de multinationella företagen helt i försvarsministerns behandling av säkerhetspolitiken.

Herr talman! Vi kan inte anse att det bara är en tillfällighet som gör att försvarsministern – för det är ju i första hand han som är ansvarig för denna proposition – utelämnar väsentliga problemställningar i den säkerhetspolitiska bilden. Därigenom har försvarsministern klargjort att han inte tror så mycket på försvarsutredningens redovisade uppfattning att säkerheten och freden är i hög grad beroende av våra insatser för att skapa större ekonomisk rättvisa i världen och bringa de multinationella företagen under internationell kontroll, samt vår fulla anslutning till strävandena att nå en internationell nedrustning. Även om nu utskottsmajoriteten anstränger sig för att rädda ansiktet på herr Krönmark – genom att åberopa andra regeringsdokument och regeringsuttalanden – så kvarstår faktum: Försvarsministern har genom att undvika att betona vissa sidor av säkerhetspolitiken givit en annan bild av de samlade säkerhetspolitiska strävandena än den försvarsutredningen hade kommit fram till. Då vi inte har kunnat övertyga utskottsmajoriteten om detta har vi tvingats att tillkännage en avvikande mening vid utrikesutskottets behandling av det säkerhetspolitiska avsnittet i propositionen, synpunkter

som också återopas i reservationen 2.

Jag ber slutligen, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Ett klart framträdande drag i totalförsvarspropositionen är den kontinuitet och uppföljning som präglar inriktningen av säkerhetspolitiken liksom totalförsvarets fortsatta inriktning.

Jag erinrar i propositionen om att tanken på ett internationellt system för att upprätthålla fred och rättvisa länge haft ett starkt stöd i Sverige. Det är på den grunden som vårt land har kunnat göra insatser inom det internationella samfundet som – det kan vi kanske utan självhävdelse påstå – haft verklig betydelse. Det är från samma utgångspunkt vi tryggt kan säga att Sverige också i framtiden kommer att fortsätta sina ansträngningar för att förstärka Förenta nationerna som det viktigaste redskapet för att säkra freden på längre sikt.

Att söka bidra till att förebygga internationella konflikter framstår i dag som en så självklar målsättning i vårt land att den kanske inte skulle behöva upprepas. Det står dock klart att de väldiga problem som orsakats av okontrollerade militära rustningar och det sociala och ekonomiska nödtillståndet i stora delar av världen kan minskas bara genom energiska, fortsatta internationella insatser för nedrustning och utveckling. Samtidigt gynnas små staters säkerhet av varje steg på vägen mot en internationell rättsordning.

Men även det självklara bör upprepas när det gäller frågor som gäller själva förutsättningarna för en fredlig utveckling i världen på lång sikt. Det var också därför som jag själv och regeringen fann anledning understryka dessa sammanhang i totalförsvarspropositionen.

Låt mig här om igen konstatera att den aktiva svenska politiken på nedrustningssidan ligger fast. Det har inte tidigare funnits och finns inte i dag någon motsättning mellan denna linje och det behov av ett starkt försvar som betingas av vår beslutsamhet att utan alliansanslutning hävda vår frihet i en osäker värld.

Frågan har ställts vad regeringen konkret gör på nedrustningsområdet och vilka handlingsprogram den har för den närmaste framtiden. För jag påminna om att Sverige under den senaste generalförsamlingen hade huvudansvaret för flera av de viktiga resolutioner som antogs. Det gällde så centrala frågor som uppföljning av icke-spridningsfördragets första granskningskonferens, FN:s roll på nedrustningsområdet, militärbudgetärendet och frågan om inhumana vapen. I detta arbete deltar som bekant flera medlemmar av kammaren i egenskap av ledamöter i nedrustningsdelegationen.

Vi ägnar på svensk sida stor uppmärksamhet åt förberedelserna för

nästa års särskilda generalförsamlingssession om nedrustning. Det är av yttersta vikt att den blir en framgång, och Sverige verkar härför i den förberedande kommittén. Det står redan klart att kärnvapenfrågorna kommer att dominera det arbetet. Sverige ansluter sig till det stora flertalet av världens stater som anser att kärnvapennedrustningen också i fortsättningen bör vara det viktigaste målet för FN:s ansträngningar på nedrustningsområdet.

Supermakterna måste visa att de tar allvarligt på sina internationella förpliktelser beträffande kärnvapennedrustning. Regeringen har föreslagit att de kommande förhandlingarna om ett fullständigt kärnvapenprovstopp skall inriktas på ett färdigt avtal före sessionens början. Ett internationellt uppmärksammat svenskt förslag till provstoppsfördrag har vidare framlagts. Såvitt vi nu kan bedöma kommer frågan om kapprustning med konventionella vapen också att aktualiseras vid sessionen. Erfarenheterna från förra höstens generalförsamling visar på en stor politisk känslighet bland många u-länder mot vad man uppfattar som försök till påverkan av suveräna staters bedömning av sina nationella säkerhetsintressen. Detta är ett av skälen till att det är svårt att komma fram till konkreta resultat på det globala planet, som leder till verkliga och snabba begränsningar av de konventionella styrkorna.

Jag vill i det här sammanhanget knyta an till frågan nedrustning-utveckling, som kommer att bli en av huvudfrågorna vid 1978 års extra session. Jag gör det dels därför att Sverige spelar en pådrivande roll, dels därför att den socialdemokratiska motionen och den avvikande mening som fogats vid utskottets betänkande söker göra gällande att det skulle finnas någon skillnad mellan den vikt den nuvarande regeringen fäster vid dessa frågor och den vikt den förra regeringen fäste vid dem.

Då säger jag: Varför försöka konstruera en motsättning som inte finns? Uttalanden och förslag från den nuvarande regeringen ger klart besked om att vi aldrig får förlora ur sikte det faktum att för en miljard människor i u-länderna som lever vid existensminimum eller under den nivån är en ökad ekonomisk tillväxt en förutsättning för rimligare livsbetingelser. Som utrikesminister Karin Söder framhöll i utrikesdebatten den 30 mars är det en trängande nödvändighet att omfattande resurser förs över från de rika länderna till de fattiga för just utvecklingsändamål. Resursanvändningen i alla länder måste präglas av hushållning och en ekologisk grundsyn, så att samhällsutvecklingen sker inom de ramar som naturen ger för vår tillvaro. En ny ekonomisk världsordning är en av de mest centrala internationella frågorna.

Alla är överens om att frågan om nedrustning och utveckling är både viktig och svår. I ett avseende är sambandet klart. Satsningarna på upprustning i världen, vilka vi ensamma har små möjligheter att påverka, tar oerhörda mänskliga och materiella resurser i anspråk i både industriländerna och u-länderna. En strävan måste vara att skapa en sådan värld att dessa i stället kan användas för ekonomiska och sociala framsteg. Målsättningen är alltså klar, och regeringen välkomnar varje försök att

nå en varaktig minskning av världens militära utgifter. Det står samtidigt helt klart att det måste vara stormakterna och militärblocken som går i täten för att nedrusta, om verkliga resultat skall uppnås.

Lika väl som vi aldrig kan tillåta oss att bortse från nöden och underutvecklingen i världen, lika litet kan vi bortse från de säkerhetspolitiska realiteterna. På samma sätt som för alliansanslutna stater måste det vara en strävan för neutrala stater att den valda utrikespolitiska orienteringen av omvärlden uppfattas som trovärdig. Den svenska utrikespolitiken skall för omvärlden vara ett klart uttryck för en fast beslutsamhet att vara neutral i händelse av krig. Tilltron till vår vilja och förmåga att fullfölja vår självständiga neutralitetslinje förutsätter ett starkt försvar. Det är, anser vi, viktigt att ett säkerhetspolitiskt vakuum inte uppstår mellan de båda maktblocken. Ett sådant skulle lätt kunna fresta supermakterna i en spänd världssituation till en kapplöpning om strategiska positioner.

Men våra självklara säkerhetspolitiska intressen har aldrig stått i motsatsförhållande till våra internationella strävanden, ej heller i frågan om nedrustning-utveckling eller frågan om en ny ekonomisk världsordning. Vad det bl. a. gäller är att söka driva på arbetet, på ett effektivt sätt påvisa kapprustningens negativa konsekvenser och möjligheterna till ett rationellare utnyttjande av världens begränsade resurser när en nedrustning påbörjas.

Jag vill avslutningsvis, herr talman, understryka vad redan den förra regeringen framhöll i 1972 års försvarsproposition. Det är ju 1972 års målsättningar som den framlagda totalförsvarspropositionen fullföljer. Sverige bör söka åstadkomma positiva förändringar genom att verka för rustningsbegränsningar och andra åtgärder i denna riktning. Men samtidigt måste vi realistiskt inse att våra möjligheter i detta avseende är begränsade. Vi är i allt väsentligt hänvisade till att anpassa oss till de förhållanden som råder i vår omvärld.

Under lång tid har stor enighet rått i vårt land om inriktningen av vår säkerhetspolitik, om behovet av ett starkt och respektingivande totalförsvar. Det har bl. a. inneburit enighet om att årligen avsätta samhällsresurser för försvarsändamål.

Vår säkerhetspolitik och, som en del av denna politik, nedrustningssträvandena har ett brett folkligt stöd som jag tillmäter det allra största värde. Regeringen avser liksom hittills att med kraft driva nedrustningsfrågorna vidare, i linje med vårt traditionella starka engagemang. Svårigheterna att nå konkreta resultat kan aldrig vara annat än en ytterligare anledning att eftersträva och verka för sådana resultat inom ramen för våra möjligheter. Det är också regeringens förvissning att Sverige på nedrustningsområdet också i fortsättningen kan göra en konstruktiv insats på det internationella planet.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Kammaren hörde nyss, säkert med tillfredsställelse, statsministern tala varmt för en nedrustningspolitik. Men det sker faktiskt samtidigt som regeringen framlägger en budget där höjningen av de svenska försvarskostnaderna är den största ökningsposten i budgeten. Men det kanske är statsministerns uppgift att tala om nedrustning och försvarsministerns om upprustning? Den interna arbetsfördelningen inom regeringen skall inte jag lägga mig i.

Innan statsministern glädde oss med sin entré i kammaren hade jag i slutet av mitt anförande talat för välfärdsutveckling som försvarskraft. Vi socialdemokrater har alltid satt försvarsviljan i samband med den allmänna utvecklingen i samhället. Försvarsviljan är självfallet beroende av att medborgarna känner gemenskap med samhället. Det är svårare att få uppslutning kring försvaret om människor känner otrygghet när det gäller möjligheterna till arbete och välfärd, om det finns brister när det gäller samhällets omsorg om barnen och omvårdnaden om de äldre.

I dagens Sverige växer sig oron inför framtiden allt starkare. Allt fler ställer frågan: Hur skall det gå med jobbet? Vilka är våra möjligheter att bevara den välfärd och den trygghet som uppnåtts genom inte minst arbetarrörelsens ansträngningar? Risken för standardsänkning för stora medborgargrupper är överhängande genom den borgerliga regeringens politik.

I det läget ser vi det som en utmaning mot alla dessa människor att den borgerliga regeringen nu vill genomdriva en inte oväsentlig höjning av de militära försvarskostnaderna. Jag tror att det i själva verket kan vara till men för försvaret att man från borgerligt håll bjuder de sämre lottade på standardsänkning, samtidigt som det militära försvarets utgifter blir minst 2 miljarder högre än vad en förlängning av det nu gällande försvarsbeslutet skulle innebära.

För oss socialdemokrater har det alltid varit en strävan att söka samförstånd kring säkerhets- och försvarspolitik. Samtidigt har det framstått som alltmer angeläget att låta den allmänna debatten skärskåda utvecklingen även på dessa områden. Den svenska utrikespolitiken har också som regel kunnat utformas i detta samförstånd. Men det har funnits undantag, när vad Gunnar Hedlund en gång kallade de förenade högerpartierna gått sina egna och ofta krumbuktiga vägar. Men i botten för utrikespolitiken har alltid funnits ett samarbete mellan socialdemokratin och centerpartiet som varit av utomordentlig betydelse för den svenska neutralitetspolitikens hållfasthet men också för strävandena att genom en aktiv utrikespolitik verka för en konfliktfri värld. Vi beklagar att det börjar knaka i dessa fogar.

Tiden är ute, men jag har mer att säga; därför får jag återkomma.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag liksom herr Gustavsson i Eskilstuna säga att det är värdefullt när statsministern gör riksdagen den äran och deltar

i debatten, och detta är ju en viktig debatt. Men jag vill bestrida vad statsministern säger om att vi har konstruerat motsättningar som inte finns. Motsättningarna framstår genom att man utelämnat behandlingen av viktiga frågor.

Varför har man utelämnat dessa frågor? Kan det helt enkelt bero på att den proposition som vi har att behandla i dag har lagts fram av den moderate försvarsministern, som har lyckats sätta sin prägel på propositionen? Det förord till propositionen som statsministern själv har skrivit anser jag vara alldeles för vagt – det tar inte bort intrycket av att skillnaderna är påtagliga mellan propositionen och de uttalanden som en enig försvarsutredning, som väl har förstått säkerhetspolitikens innehåll i förhållande till utvecklingen i världen, har gjort. Det som för försvarsutredningen framstod som avgörande insatser från svensk sida för att påverka den säkerhetspolitiska bilden i världen – internationell nedrustning, stöd för en ny ekonomisk världsordning, internationell kontroll av de multinationella företagen, allt detta som jag talade om i mitt anförande – får knappast ett omnämnande i försvarsministerns redovisning av sin syn på säkerhetspolitiken. Någon anslutning till utredningens uppfattning kan vi inte alls läsa om i propositionen.

Det är detta vi tycker är så anmärkningsvärt. Det måste förklaras mycket bättre än vad som har gjorts i de förklaringar som vi hittills har fått.

Herr SÖDERQVIST (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja säga till statsministern att det i Sveriges agerande finns en motsättning mellan den svenska försvarsansträngningen, den svenska satsningen på ett kraftigt och påkostat försvar, och den inställning som vi har internationellt när det gäller att kämpa för nedrustning. Sverige har som nation gjort en mycket god insats vid nedrustningsförhandlingarna, det har ingen förnekat. Men det är fel att påstå att det inte finns motsättningar. Det är en politisk dubbelmoral att samtidigt som man satsar hårt på ett avancerat försvar i det egna landet pläderar man för nedrustning i andra länder.

Fru Lewén-Eliasson har tidigare i debatten nämnt Alva Myrdals inställning i dessa frågor. Hennes auktoritet går väl knappast att bestrida, och hon har sagt att alla syndar i denna fråga. Det är alltså inte bara fråga om stormakterna. Statsministern säger: "Stormakterna måste gå först." Det är samma resonemang som har förts när det gällt andra frågor, exempelvis frågan om investeringar i Sydafrika som ju nu utreds och som har varit aktuell här i dag. I den frågan har det också sagts tidigare: "Vi kan inte agera självständigt som en liten och svag nation. Andra måste gå först. FN måste ta initiativet." Det är fel; vi har möjlighet att ta ett eget initiativ. Vi kan gå ut först och ompröva vår inställning till ett militärt försvar eller ett försvar som visar att vi menar allvar med våra ansträngningar och propåer om nedrustning i internationella sammanhang.

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Herr Gustavsson i Eskilstuna tar höjningen av försvars-kostnaderna i pengar räknat till intäkt för påståendet att det skulle finnas en brist i den säkerhetspolitiska syn som jag har redovisat både i propositionen och här i dag. Vi kan väl vara överens om att den proposition som riksdagen nu har att behandla innebär att vi ger den värnkraft åt det svenska försvaret som vi i stort sett var eniga om 1972. I det avseendet tror jag inte herr Gustavsson i Eskilstuna kan bestrida mitt påstående.

Sedan har herr Gustavsson alldeles rätt i att välfärdsutvecklingen naturligtvis är helt avgörande för försvarsviljan och vår förmåga att klara försvarskostnaderna. Han beskyller regeringen för att göra en felaktig avvägning härvidlag. Anser verkligen herr Gustavsson att det hos den nuvarande regeringen är en brist i dess strävan att slå vakt om jobben och välfärden, när vi hittills har satsat mer än 12 miljarder kronor på att slå vakt om sysselsättningen? Det bör väl ändå vara rimligt att väga in åtgärder vilkas främsta syfte är att ge människor en möjlighet att behålla sina arbeten, kunna ha egna inkomster och möjligheter att medverka till att den kaka ur vilken vi skall ta bitar till olika samhällssektorer blir så stor som möjligt! Utöver de åtgärder som har vidtagits med dessa 12 miljarder kronor måste vi arbeta aktivt för att rädda sysselsättningen. Även om arbetslöshetstalen just i dag är låga försäkrar jag, herr Gustavsson i Eskilstuna, att regeringen ständigt är upptagen med att också på sikt trygga sysselsättningen och därmed grunden för välfärden.

I herr Gustavssons första anförande, som jag hade möjlighet att lyssna till, noterade jag med tillfredsställelse att han, till skillnad från herr Söderqvist, gav uttryck åt den uppfattning som fortfarande är vår gemensamma grundsyn, att det icke råder något motsatsförhållande mellan å ena sidan ett aktivt engagemang i internationella sammanhang för att påverka utvecklingen och förbättra människors sociala och ekonomiska situation i den tredje världen och å andra sidan att göra försvarspolitiska ansträngningar.

När det gäller utrikespolitiken i sin helhet är det också rätt att det genom åren inte har rått några meningsskiljaktigheter i avgörande avseenden. Jag kunde som ett resultat av utrikesdebatten härförleden konstatera att uppfattningarna i alla grundläggande avseenden är samstämmiga mellan de stora partierna här i landet.

Fru Lewén-Eliasson hävdade att det skulle vara ett uttryck för en ny säkerhetspolitik och självfallet också utrikespolitik när vi hade utelämnat vissa avsnitt som fanns med i försvarsutredningen. Det är väl ändå att anstränga sig i onödan att hävda det. Vad är det för värdefulla ting i försvarsutredningens betänkande som inte regeringen i olika sammanhang gett uttryck åt? Jag har personligen uttalat min och regeringens åsikt på de områden som fru Lewén-Eliasson räknade upp, och fru Söder har redovisat regeringens utrikespolitik. Vi har när det gäller konkreta åtgärder föreslagit en blygsam men dock höjning av u-hjälpen.

Jag finner det fullständigt naturligt att man kan föra en diskussion

om en beloppsram när det gäller dimensioneringen av det militära försvaret och våra insatser inom totalförsvaret. Det är helt rimligt, och det har också skett tidigare. Men det viktiga och helt avgörande – för det är ju trovärdigheten i våra åtgärder som det gäller – är att vi är beredda att deklarera att det finns en säkerhetspolitisk grundsyn över partigränserna nu som tidigare.

Jag hoppas att det bestående resultatet av denna debatt blir att det i fråga om den säkerhetspolitiska inriktningen inte råder några delade meningar.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Försvarspolitikern rymmer mycket. Statsministern talade om sysselsättningsfrågorna, och de tillhör förvisso välfärdspolitikern. Jag vill verkligen understryka att alla åtgärder för att främja sysselsättningen är välkomna. Men vad jag vände mig mot i mitt anförande var fördelningen av bördorna i landet. Regeringen är nu i färd med att flytta över dem på de svagares axlar.

Statsministern frågade om jag inte kunde bekräfta att värnkraften i 1972 års försvarsbeslut består enligt regeringens proposition. Det kan jag naturligtvis göra, därför att ni från regeringen går utöver 1972 års försvarsbeslut. Detta försvarsbeslut är den socialdemokratiska reservationen. Förhållandena har dock ändrat sig sedan 1972. Då var centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna i stort sett på samma linje. Jag kan notera att herr Fälldin då i riksdagen framhöll att försvaret i dessa ekonomiskt kärva tider måste finna sig i återhållsamhet och att moderaternas linje därför inte var statsfinansiellt möjlig. Det statsfinansiella läget skulle tydligen ha blivit annorlunda nu, eller har herr Fälldin varit oförsiktig och engagerat sig i något som hans företrädare alltid varnade för: en högerpolitik? Det är högerpolitik i detta förslag.

I sitt inledande anförande till propositionen om säkerhetspolitikens inriktning framhöll statsministern att det svenska samhället präglas av djup och grundläggande värdegemenskap och att den vidmakthålls och förstärks genom att de sociala villkoren förbättras i enlighet med folkets önskningar och strävanden. Ligger det inte en viss ironi i att statsministerns ord underställs riksdagens prövning just vid det tillfälle då arbetsfreden hänger på en mycket skör tråd? Regeringen kan inte känna sig fri från ansvaret för detta. I ett läge då den inre tryggheten verkligen är i fara föreslår regeringen väsentligt ökad satsning på det militära försvaret. Jag betvivlar verkligen att detta är i linje med det svenska folkets önskningar – i varje fall inte med de breda lagrens.

Det kanske allvarligaste i detta sammanhang är att regeringen spelar högt med den goodwill som vårt land på den tidigare regeringens tid onekligen fick i vad vi kallar den tredje världen. Jag har fått färsk vattensbörd om hur man håller ögonen på svensk politik och med intresse och oro frågar sig vart utvecklingen är på väg efter regeringsskiftet. Vi kan verkligen intyga att det finns fog för denna oro.

Herr SÖDERQVIST (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr statsminister, det är sant att vpk driver den uppfattningen att det innebär en motsatsställning att rusta upp samtidigt som man traditionellt pläderar för nedrustning. Statsministern nämnde själv trovärdighetsaspekten, vilken är oerhört viktig i detta sammanhang. Det kan inte förnekas att vår trovärdighet minskar, om vi upprätthåller ett starkt och stormaktsinspirerat försvar här hemma samtidigt som vi internationellt kräver nedrustning.

I detta resonemang ligger uppfattningen att man kan rusta sig till fred. Jag håller med herr Gustavsson i Eskilstuna om att ett sådant uttalande är högerpolitik. Det har alltid varit utmärkande för högerpartierna i alla stater, även här i Sverige, att de hävdar att man skall rusta för att klara sig undan krig och upprätthålla freden. Men det är inte något som har varit utmärkande för centern under tidigare perioder, och det är förvånansvärt att det blivit det nu.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi diskuterar just nu en bestämd proposition, och vad vi har uttalat från socialdemokratiskt håll är att vi finner avsevärda luckor i regeringens argumentation när det gäller säkerhetspolitiken. Man kan dra olika slutsatser av dessa luckor, och jag tillåter mig dra den slutsatsen, tills jag får den vederlagd, att luckorna har lämnats därför att försvarsminister Krönmark, som lagt fram propositionen, genom att inte ta upp de problem som herr Fälldin nu skildrat så värtaligt kan lägga mycket större vikt vid den militära aspekten på säkerhetspolitiken. Det är ju bra att kunna göra det när man är försvarsminister och önskar ha så mycket pengar som möjligt till det militära försvaret.

Men då blir det ju skevt, om vi ser propositionen som ett uttryck för den totala säkerhetspolitiken. Den har ju så många viktiga inslag som regeringen har förbigått. Jag tror att det är en försummelse av regeringen, att den inte har förstått detta även rent psykologiskt. Svenska folket vill se säkerhetspolitiken som någonting annat än ett militärt försvar, men det får man inget intryck av när man läser propositionen.

Regeringen har inte heller riktigt förstått de säkerhetspolitiska problemens förskjutning i modern tid. Jag påminner om vad jag sagt om de multinationella företagen, som otvivelaktigt är en maktfaktor i det internationella spelet. Detta har försvarsutredningen förstått betydelsen av och låtit utreda, men det omnämns inte med ett ljud i propositionen. Detta är i hög grad värt att lägga märke till.

Jag fasthåller alltså vid att man bör uppmärksamma de skillnader som finns mellan försvarsutredningens betänkande och propositionen. Det går inte att komma ifrån detta genom att säga att utrikesministern har sagt det eller det, att man gör det eller det i FN, osv. Den här propositionen borde ha varit ett samlat grepp på vår säkerhetspolitik.

Herr statsministern FÄLLDIN:

Herr talman! Herr Gustavsson i Eskilstuna försöker gå vid sidan av det som själva diskussionen gäller, nämligen om det finns grund för att driva påståendet att säkerhetspolitiken har fått ett annat innehåll och en annan inriktning eller om vi är ense om den.

Herr Gustavsson talar om fördelningen av bördan. Låt mig då hänvisa till att utöver de åtgärder som är vidtagna för att rädda jobben har åtgärder vidtagits som gäller pensionärerna, barnfamiljerna osv., alltså åtgärder som är insatta för att bördan skall bäras så rättvist som möjligt av medborgarna i landet.

Jag påminner om resonemang som jag utvecklade 1972. Jag hävdar med bestämdhet att det är knappt att vi kan ge den värnkraft åt försvaret som beslutet 1972 innebar – vi vet att moderaterna då ville gå ett stycke därutöver. Det förslag regeringen nu lägger fram innebär att vi nätt och jämnt kan klara av att ge försvaret det innehåll som 1972 års beslut avsåg att ge. Vi vet att också den här nivån innebär att vi måste minska antalet utbildningsförband för att över huvud taget klara uppgiften. Vi vet att man inte kan förse krigsförbanden med all den utrustning som var tänkt i 1972 års beslut. Det är alltså ingen upptrappning när det gäller värnkraftens innehåll. Vi har gjort kompletteringar, och därvidlag har vi också varit eniga. I de frågorna drev mitt parti synpunkten att vi måste satsa mer på totalförvarstänkandet, civilförsvaret osv.

Sedan vill jag säga att påståendet att vi skulle spela högt med vår goodwill i tredje världen nog var förfluet. Här kan man notera att anslagen har ökat. De kontakter som regeringen har med företrädare för tredje världen präglas av intresse från de ifrågavarande nationerna. De uppskattar Sveriges insatser, och de väntar sig att vi skall vara i stånd att gå vidare på den väg vi har valt. De ger ofta i kontakter med regeringen uttryck för denna uppfattning.

Men det här är egentligen en diskussion litet vid sidan av det som är det centrala.

Får jag säga till fru Lewén-Eliasson: Vad är det egentligen för värde i att börja tala om luckor i propositionen när, såvitt jag förstår, fru Lewén-Eliasson inte har något material i sin hand som gör att hon skulle kunna beskylla oss för brister i fråga om den säkerhetspolitiska inriktningen och i fråga om utrikespolitiken? Det var t. o. m. så att den utrikespolitiska deklaration, som utrikesminister Söder lämnade på regeringens vägnar, inte mötte någon kritik i grundläggande avseenden. Och det är väl minst lika rimligt att sådana här frågor, som fru Lewén-Eliasson känner starkt för – och det har jag förståelse för, ty det gör vi på vår sida också – behandlas i anslutning till den utrikespolitiska deklarationen som att de behandlas med alldeles särskild tyngd i samband med ställningstagandet till den försvarspolitiska propositionen.

Det avgörande runt om i världen är ju ändå vad vi är beredda att göra i sak på de här viktiga områdena. Och jag noterar som värdefullt att den kritik som socialdemokratin framför är av mera formell karaktär

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

– att dessa ting inte skulle finnas med i försvarspropositionen – under det att ni, vilket verkligen gläder mig, inte riktar någon kritik mot innehållet i säkerhetspolitiken och i utrikespolitiken.

Detta sätter jag alltså värde på, och jag är övertygad om att i fortsättningen som hittills kommer uppslutningen kring säkerhetspolitikens inriktning och innehåll att vara vår största tillgång också när det gäller att trygga den frihet inom vårt lands gränser som försvarspolitiken ju ytterst syftar till att så långt det är möjligt garantera.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Gustavsson i Eskilstuna och fru Lewén-Eliasson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det föregående meningsskiftet har ju bjudit på en del kuriositeter. Som en sådan kuriositet måste jag beteckna herr Bengt Gustavssons sammankoppling av tidpunkten för försvarspropositionens behandling i denna kammare och pågående förhandlingar på Blasieholmen. Jag har svårt att se sammanhanget.

Som en annan sådan händelse måste jag beteckna herr Bengt Gustavssons utan motivering framkastade påstående att regeringen skulle spela högt spel med den tredje världen – detta i ett läge då den svenska regeringen har höjt anslagen till den tredje världen och manifesterat ett intresse för dess problem som inte står någon tidigare regerings efter, snarare tvärtom. Är det på något håll man har spelat ett högt spel med den tredje världen i svensk inrikespolitik är det inte på regeringssidan.

Men skiljaktigheter är ju, som statsministern framhöll, naturliga i en folkstyrelse. Det är fullt klart att man kan ha olika mening om försvarets anslag i år liksom om flygvapnets roll i ett kommande svenskt försvar. Det är också helt naturligt i en demokrati att konsekvensen av ett beslut i en annan riktning än man själv tycker om blir föremål för litet vinklingar och att underlaget för beslutet också blir föremål för olika tolkningar. Det är som sagt naturligt.

Vad som däremot kan vara mera obehagligt är när man för över missuppfattningar och vinklingar på ett område som borde vara fredat för sådant, nämligen vår säkerhetspolitik. Det allvarliga är att dessa funderingar noteras utomlands och därmed kan skapa missuppfattningar som borde undvikas och som i varje fall är onödiga.

Jag tror man kan säga att man inför denna debatt läste somliga socialdemokratiska dokument med en viss undran och olust. Det gällde motionen 1504, den avvikande meningen i utrikesutskottet samt reservationen i försvarsutskottet. Tonfallen var ungefär dessa, framför allt i motionen 1504 om man nu tar den som utgångspunkt: det finns sådana avvikelser i förhållande till försvarsutredningens betänkande att man kan tala om en annan värdering och avvägning beträffande säkerhetspolitikens instrument. Detta säger man trots statsministerns inledande ord

i propositionen och trots att tidigare försvarspropositioner knappast har bjudit på den stora rundsyn, vidd och spännkraft över snart sagt alla samhällets områden som några talare i dag faktiskt efterlyst.

Vad bygger man då denna kritik på? Frågan om de underutvecklade länderna skulle inte vara tillräckligt utförligt behandlad i propositionen, likaså nord- och sydpolitiken, den ekonomiska världsordningen, de multinationella företagen och mycket annat. Härvidlag glömmar man bort de andra dokument som regeringen lagt fram och som undanröjer grunden för varje påstående om avvikelse från den tidigare förda politiken. Det finns, som statsministern påpekade, deklARATIONERNA, i utrikesdebatten – och då inte bara fru Söders deklARATION utan också deklARATIONEN om handels- och valutapolitiken –, statsministerns egna uttalanden i Nordiska rådet i Helsingfors och åtskilligt annat. Kulmen i detta resonemang nås, enligt min mening, beträffande nedrustningen, där det i den socialdemokratiska reservationen faktiskt står att den trovärdighet som vårt lands aktiva handlande på t. ex. nedrustningsområdet medfört kan påverkas negativt vid ett bifall till regeringens förslag.

Jag skall uppehålla mig litet vid just nedrustningen, eftersom jag råkar ha en viss erfarenhet från mångårigt arbete i nedrustningsdelegationen, ett arbete som jag lämnade vid sistlidna årsskifte. Här har Sverige i årtal förvärvat stor goodwill genom den beredvillighet som visats från regeringarnas sida, den föregående och den nuvarande, då det gällt att ställa de medel till disposition som behövs för att anlita teknisk expertis och att delta i en rad tidskrävande utredningar. Det har uppskattats mycket utomlands, och de svenska experterna har fått ett välförtjänt gott rykte och tillvunnit sig respekt för sina insatser. Delegationerna som sådana har också varit oavslutligt verksamma. De har letts av personer som Alva Myrdal och Inga Thorsson. Den senare har ju fått sitt mandat förnyat av den nuvarande regeringen. Bakom har stått parlamentariker från olika partier, och jag kan försäkra kammarens ledamöter att enighet har förelegat inom dessa delegationer i praktiskt taget alla frågor om arbetets gång, om svenska förslag och om hur arbetet skall bedrivas. Den enda meningsmotsättning jag egentligen kan erinra mig rör med vilken grad av optimism eller pessimism man skall betrakta nedrustningsarbetet. Där har moderaterna uttryckt en viss pessimism, och tyvärr har vi fått rätt.

Ingen har bekräftat det tydligare än Alva Myrdal i sitt stora verk *Spelet om nedrustningen*, där hon säger att nedrustningen hade en andra akt för henne, en akt där en annan process så småningom började göra sig gällande. Hon skriver: "– – min ursprungliga optimism började – för mig själv – mer och mer framstå som naivitet." Hon utvecklar detta och säger att hon är besviken på vad som har skett under dessa år. En recensent i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning i slutet av året fann sig också på grundval av hennes resonemang i detta avseende kunna konstatera: "Den stora boken står där som ett trist register över internationell oförmåga hos en hel epok och samtidigt som ett gravmonument över författarinnans egna svikna förhoppningar."

Vad som således har skilt uppfattningarna åt i nedrustningsfrågan är graden av optimism eller pessimism. Det torde vara onödigt att i denna kammare försäkra att det skulle ha varit odelat nöjsamt att kunna konstatera att moderaterna på den punkten hade fel och att vår pessimism var oberättigad, men så har tyvärr inte blivit fallet.

På vad sätt skulle tilltron till våra insatser i nedrustningsfrågan skadas? Statsministern erinrade i det sammanhanget om ett dokument som är ganska intressant. Dokumentet föreligger i form av en skrivelse till FN:s generalsekretärare med anledning av den särskilda session om nedrustningsfrågor som skall börja nästa år. Skrivelsen som finns återgiven i ett pressmeddelande från utrikesdepartementet den 25 april redogör för det allvarliga läge som nedrustningsansträngningarna befinner sig i. Det konstateras att kapprustningen fortsätter i alla delar av världen, att ofantliga mänskliga och materiella resurser, som behövs för utvecklingsarbetet, slösas bort på rustningarna. Regeringen understryker kraftigt att det tillfalle till effektiva åtgärder för att hejda kapprustningen som FN-sessionen erbjuder icke får försittas. Regeringen pekar också på att man måste få ett fullständigt kärnvapenstopp och att man måste hindra spridning av kärnvapen. Man ägnar stor uppmärksamhet i detta dokument även åt sambandet mellan nedrustnings- och utvecklingsansträngningarna. Regeringen framhåller att problemet gäller hur en del av de enorma satsningarna på rustningar skall kunna frigöras för fredligt utvecklingsarbete. Man begär vidare fördjupade studier, och man betonar vikten av att klargöra kapprustningens ekonomiska konsekvenser och förutsättningarna för en gradvis omstrukturering av de nationella ekonomierna. I skrivelsen erinras slutligen om de svenska strävandena när det gäller att få en ökad öppenhet i redovisningen av militärutgifterna.

Jag förstår inte hur man mot denna bakgrund kan ifrågasätta vår eller den nuvarande regeringens trovärdighet i samband med nedrustningsarbetet. Jag rekommenderar den skrivelse jag refererat till studium.

Vad är det som är problemet när det gäller nedrustningen i världen? Det är naturligtvis kapprustningen. Det är det faktum att trots ansträngningarna från många håll, bl. a. Sverige, ett fullständigt kärnvapenprovstopp inte har kommit till stånd, att spridning av kärnvapen inte har mötts med effektiva hinder och att många länder fortfarande står utanför ett samarbete. Vi kan också konstatera att det hela tiden pågår en utveckling av kärnvapen inte bara i kvantitativt hänseende utan också i kvalitativt. Svårigheterna att komma till rätta därmed belyses också i de pågående SALT-förhandlingarna. SALT 1 innebar därvid ingen nedrustning utan enbart ett stopp för vissa kärnvapens vidare utveckling. SALT 2 skulle prolongera SALT 1 men har ju ännu inte lyckats med detta.

Detta är alltså de stora problemen. Ett annat problem är naturligtvis, såsom också har påpekats tidigare i dagens debatt, den upprustning som sker i tredje världen med hjälp av nyförvärvade oljemiljoner och annat.

Att mot denna bakgrund säga att en sådan anpassning av de svenska

försvarsutgifterna som dagens proposition föreslår skulle utgöra ett hinder för trovärdigheten av våra ansträngningar i fråga om nedrustningen är helt opåkallat och ovederhäftigt. Vilket sinne för proportioner har man när man utslungar något sådant? Jag vill slutligen anföra i sammanhanget att oppositionen vid dagens behandling av försvarspropositionen inte kommer att lyckas med att väcka misstroende mot de svenska nedrustningsansträngningarna. Låt vara att detta kanske inte är oppositionens avsikt, men den bör veta att den när den gav sig in i denna debatt riskerar att något av dess påståenden fastnar på håll där det inte borde fastna.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hernelius talar om sinne för proportioner. Jag tror att vi har ett ganska utpräglat sinne för sådana. Ändå har vi vågat oss på att ta upp nedrustningsfrågan och påpekat den bristfälliga behandlingen av den.

Jag vill upprepa att vad vi har att behandla här i dag är en bestämd proposition som är förberedd av en bestämd utredning, försvarsutredningen.

Försvarsutredningen har på den särskilda punkt, som nu herr Hernelius tar upp, mycket utförligt talat om nedrustningsarbetet och de svenska insatserna därvid. Vad vi har fäst oss för – jag påminner om det – är att i propositionen finns utredningens resonemang praktiskt taget inte alls med. Vi har påpekat det och tycker att det är bra att vi fått en diskussion om det i dag.

Vi avvaktar nu vad försvarsministern skall säga på denna punkt i dag. Det påfallande är att han i försvarspropositionen inte har tagit upp saken.

Våra försvarskostnader ökar enligt detta förslag med 3 %, torde det vara. Men ser vi till världens försvarskostnader – då bortser jag från att dessa kostnader ökar alldeles ofantligt i vissa delar av världen; vi kan som exempel ta oljeländerna och vi kan ta andra delar av tredje världen osv. – så ökar de totalt sett inte alls i fast penningvärde. Det är faktiskt så att Sverige enligt regeringens förslag tillåter en betydlig ökning av försvarskostnaderna – samtidigt som vi vill verka för nedrustning. Det går inte riktigt bra ihop. Framför allt om man uraktlåter att tala om detta i samma aktstycke, låter ett statsråd som gett sin mening till känna i ett sammanhang och ett annat statsråd anföra en annan mening i ett annat sammanhang. Det är det som inte är lyckligt.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Lewén-Eliasson – som jag f. ö. vill komplimentera till den inledande delen av hennes stora anförande, som i stort sett var invändningsfri och som väl flertalet i denna kammare kunde ansluta sig till – har tydligen uppfattningen att försvarspropositionen skulle innehålla praktiskt taget allting. Den skulle innehålla långa resonemang om multinationella företag. Den skulle innehålla resonemang om än det

ena och än det andra. En sådan försvarsproposition skulle ha blivit ganska ohanterlig. Och det finns väl knappast något behov av en sådan proposition.

När dokument, som klagörande fastslår regeringens inställning, finns till hands för var och en att ta del av, är det väl inte anledning att tala om avvikelse från den förda politiken. Det är väl inte anledning att misstänkliggöra det svenska arbetet i nedrustningsfrågor när dessa dokument finns till hands.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Om en utredning under flera år har arbetat med ett stort problemområde – i detta problemområde ingår faktiskt sådana saker som multinationella företag och nedrustning – och regeringen sedan lägger fram ett förslag på basis av denna utredning men glömmer dessa viktiga frågor, inte ens gör en hänvisning till att man behandlar dem på något annat ställe, så tillåter vi oss i oppositionen att påpeka detta. Det är det vi har gjort.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Om oppositionen nöjt sig med att påpeka detta, hade det inte varit så mycket att säga om saken. Men när man lägger det som grund för påståenden om avvikelse från den förda politiken och för att minska tilltron till våra ansträngningar vid nedrustningsförhandlingarna, då är det något annat.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Den totalförsvarsproposition som vi behandlar i dag utgör ett nytt inslag i svensk politik. För första gången behandlas hela totalförsvaret samlat i en proposition.

Detta är på en gång ett resultat av och ett uttryck för vår totalförvarssyn – en syn som jag vill beskriva som att totalförsvaret är hela det svenska samhällets angelägenhet. Vi måste diskutera det som en samlad försvarsansträngning till stöd för vår säkerhetspolitik snarare än som ett antal specialiserade funktioner. Det är också ett uttryck för att utvecklingen – internationellt och nationellt – har lett till att vi måste betrakta säkerhetspolitiken i ett betydligt bredare sammanhang än tidigare.

Det har sedan länge rått stor enighet kring den svenska säkerhetspolitiken. Detta har kommit till uttryck i breda riksdagsmajoriteter och ett överväldigande stöd i folkmeningen för dess grundprinciper. Detta stöd kommer bl. a. till uttryck i uppslutningen kring den allmänna värnplikten och andra pliktlagar liksom de betydande frivilliga insatser som görs för totalförsvaret.

Målet för vår säkerhetspolitik är nu som tidigare att i alla lägen och i former vi själva väljer trygga vår egen nationella handlingsfrihet. Därigenom kan vi inåt bevara och fortsätta att utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt avseende efter våra egna vär-

deringar. Utåt kan vi därigenom verka för internationell avspänning och fredlig utveckling.

Det svenska samhället utmärks av en grundläggande värdegemenskap på demokratisk grund och en inre stabilitet som är en väsentlig förutsättning för att vi skall kunna föra en fast och konsekvent politik i fred lika väl som i händelse av krig.

Situationen i Europa präglas alltså av de två militära blocken – Warszawapakten och NATO. Förhållandena mellan dem karakteriseras av såväl avspänningstendenser som mer eller mindre öppna intressemotsättningar.

Insikten inom maktblocken om ett framtida krigs möjliga konsekvenser gör att dessa block även i framtiden bedöms sträva efter att förhindra varje militär konfrontation dem emellan, framför allt i Europa. Det faktum att stora militära styrkor står ständigt beredda mot varandra innebär dock en ständig risk.

Trots strävanden till avspänning i Europa kan således risken för krig i Europa aldrig helt uteslutas under överblickbar tid. Inte heller sådana aggressiva påtryckningar eller andra yttringar av en maktpolitik som utgår från hot om krig kan uteslutas. Men om stater eller områden i vår närhet skulle dras in i en konflikt mellan stormaktsblocken behöver detta inte oundvikligen leda till att också Sverige dras in.

Mot denna bakgrund måste den svenska alliansfria politiken syftande till neutralitet i krig ligga fast.

En bred svensk allmänhet är förvissad om att neutralitetspolitiken också i framtiden är den som ger oss de bästa möjligheterna att stå utanför krig och allvarliga konflikter. Samtidigt skapar den god grund för vår målmedvetna strävan att långsiktigt bidra till att konflikthanledningar undanröjs i internationell samverkan.

Den svenska neutralitetspolitiken är inte internationellt garanterad. Vi har själva valt och utformat vår säkerhetspolitiska linje. Neutralitetspolitikens trovärdighet är således inte beroende av någon annan än oss själva. Dess trovärdighet vilar främst i vår utrikes- och försvarspolitik.

Det är således av yttersta vikt att vi kontinuerligt upprätthåller förtroendet för vår vilja och respekten för vår förmåga att orubbligt hålla fast vid denna linje som vi själva valt. Därför får vår politik inte göras beroende av tillfälliga faktorer, utan den måste föras långsiktigt med konsekvens och fasthet.

Denna politik har länge samlat breda riksdagsmajoriteter och har ett brett stöd hos den svenska allmänheten. Denna uppslutning har också stor betydelse för att markera vårt allvar med neutralitetspolitiken.

Från denna utgångspunkt formas vår säkerhetspolitik genom en samverkan mellan utrikespolitiken, försvarspolitik, vår politik i nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitik.

Säkerhetspolitiken har alltså flera olika instrument som samverkar med varandra – totalförsvaret är ett av dem.

Våra utrikespolitiska ställningstaganden, vår ståndpunkt i olika ned-

rustningssammanhang, vår biståndspolitik och handelspolitik behandlas av riksdagen i andra sammanhang, varför jag inte har anledning att särskilt gå in på dem här. Uppenbart är emellertid att begreppet säkerhetspolitik successivt fått en allt vidare innebörd och bl. a. i ökad omfattning kommit att innefatta även ländernas inre utveckling.

Som liten neutral stat är det naturligt för att eftersträva ökad respekt för varje nations frihet och självbestämmanderätt, att stödja FN, att verka för ekonomisk utjämning, att främja nedrustning både vad gäller konventionella vapen och kärnvapen, liksom att på andra sätt främja en fredlig utveckling. Våra möjligheter är emellertid begränsade. Den internationella utvecklingen kommer även i framtiden att väsentligen präglas av stormakternas handlande. I vår säkerhetspolitik måste vi ständigt uppmärksamta följa utvecklingen i vår omvärld med hänsyn till de risker men också till de positiva följder den kan få.

Existensen av väldiga kärnvapenarsenaler medför att stormakterna har ett klart intresse av att undvika varje utveckling som kan leda till kärnvapenkrig. Det strategiska jämviktsförhållande som i dag råder mellan supermakterna har vidare bidragit till avspänningsklimatet i relationerna dem emellan.

I och med avspänningspolitikens utveckling har även andra internationella problem dragit till sig ökad uppmärksamhet. Den internationella ekonomiska utvecklingen liksom utvecklingsländernas krav på en ny ekonomisk världsordning måste beaktas i ett bredare säkerhetspolitiskt perspektiv vid sidan av det traditionella öst-väst-perspektivet. Kvar står dock att försvarspolitiken fortfarande främst måste ses i samband med öst-väst-problematiken. Av särskilt intresse är därvid naturligtvis utvecklingen i vårt närområde.

I vår bedömning av vad som sker i vår världsdel kan vi parallellt med avspänningssträvanden notera en kontinuerlig upprustning av de båda blockens militära styrkor – det gäller i fråga om både kvantitet och kvalitet.

Vi kan också konstatera att kärnvapenbalansen mellan supermakterna ökat Nordens strategiska betydelse. Sovjetunionens behov av fritt tillträde till Atlanten från såväl Murmanskområdet som Östersjön liksom västsidans intresse av att hindra detta ger Nordkalotten och Östersjöutloppen militär betydelse. Oljefyndigheterna har också medfört att ytterligare intresse ägnats det nordatlantiska området.

Vi kan således finna både hoppfulla och hotfulla tecken när vi bedömer möjliga säkerhetspolitiska framtidsutvecklingar. Under inga förhållanden får vi därför förtrötta i det internationella fredsarbetet. Men vi skall heller inte göra oss några illusioner om våra möjligheter att som litet land ensamma förändra det internationella systemet i positiv riktning. Vi måste vara klara över att detta arbete måste ske i samverkan med andra stater. Vi måste också slå fast att stormakterna måste gå i spetsen i väsentliga hänseenden – detta gäller inte minst nedrustningen.

De nedrustningsförhandlingar som pågår illustrerar de svårigheter som

ligger i att snabbt åstadkomma påtagliga förändringar. Det är därför, tyvärr, en nästan säker spådom att den höga rustningsnivån kommer att bestå under överblickbar framtid.

Skall omvärldens förtroende för vår vilja och respekt för vår förmåga att fullfölja vår neutralitetspolitik bestå, krävs således att den alltjämt stöds av ett starkt och allsidigt totalförsvar. Neutralitetspolitikens trovärdighet är också en förutsättning för att vi skulle kunna verka internationellt. Självfallet är det också så, att skall vi kunna göra detta måste vi bevara vår självständighet och vårt oberoende.

Detta har också under en lång tid varit den svenska politiken. Den som hävdar att det föreligger ett motsatsförhållande mellan vårt internationella engagemang och vår försvarspolitik för in ett nytt element i svensk säkerhetspolitik. I själva verket rör det sig om två sidor av samma politik. Även om detta har samförstånd rått, och råder såvitt jag kan förstå i svensk säkerhetspolitisk debatt.

Det som är viktigast för oss är att förtroendet för neutralitetspolitiken består, framför allt att andra är övertygade om vår förmåga att fullfölja neutralitetspolitiken i händelse av krig. Till den förmågan hör bl. a. vårt försvar.

Totalförsvaret måste därför ha sådan sammansättning och styrka att ingen till följd av brister i detta misstror allvaret i vår politik. Det militära försvaret är dessutom så utformat att dess uteslutande defensiva uppgifter i fredsbevarande syfte står utom tvivel. Lika självklart är att förberedelser för och överväganden om militär samverkan med andra stater är helt uteslutna.

Jag vill i detta sammanhang peka på Sveriges centrala roll i den s. k. nordiska balansen. Utvecklingen i norra Europa har under de senaste decennierna präglats av stabilitet och samarbete. Sveriges utrikes- och försvarspolitik har starkt bidragit till den stabila situation som råder. En fast och konsekvent svensk utrikes- och försvarspolitik främjar freden och stabiliteten i vår del av världen. Det är en uppfattning vi inte är ensamma om. Vi har fått många bekräftelser på denna politik som en naturlig del av det europeiska mönstret. Det har exempelvis många gånger sagts av ledande politiker i både öst och väst liksom i våra närmaste grannländer.

Ett militärt angrepp ställer de största kraven på totalförsvaret. Därför måste försvar mot militärt angrepp utgöra den viktigaste utgångspunkten för planeringen av totalförsvaret.

Ett militärt angrepp är ju också till sina konsekvenser det allvarligaste hotet mot vår säkerhet, och försvar mot invasion måste därför vara totalförsvarets viktigaste uppgift. Totalförsvarets fredsbevarande förmåga vilar därför alltjämt främst i styrkan hos det militära försvaret.

Denna bedömning gäller även i en värld där både utrikes- och försvarspolitikerna måste formas under delvis nya betingelser, som bl. a. karaktiseras av ett ökat internationellt beroende, det industrialiserade samhällets ökade sårbarhet och nya maktmedel.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Men självklart måste vi ta hänsyn till denna nya utveckling och genom förutseende planering minska vår sårbarhet för ekonomisk krigföring och andra påtryckningsmetoder som ter sig alltmer möjliga. Med uttrycket "starkt och allsidigt sammansatt totalförsvaret" menar vi enkelt uttryckt att det inte skall finnas någon genväg förbi militärt våld för den makt som skulle vilja inskränka vårt oberoende. Dessutom måste vi på olika sätt minska konsekvenserna i Sverige av krig och kriser i vilka vi inte är direkt inblandade.

Det är därför med stor tillfredsställelse som jag noterar den stora enigheten kring förslaget att ge det ekonomiska försvaret väsentligt ökade resurser. Jag tror att jag utan överdrift kan säga att vi i internationell jämförelse därmed givit prov på stort förutseende.

I fråga om det ekonomiska försvaret skulle jag endast vilja göra ytterligare två randanmärkningar. Den ena är att vår försörjningsberedskap självklart alltid ytterst beror av vårt näringslivs styrka och livskraft. De statliga insatserna kan endast vara marginella och måste ständigt anpassas till näringslivets utveckling. Den andra frågan avser beredskapen mot s. k. fredskriser. Den är måhända inte i striktaste mening en totalförvarsangelägenhet. Jag vill dock säga att det är ändamålsenligt att det ekonomiska försvaret administrerar vår beredskapslagring för fredskriser, även om dessa inte uppfattas som direkta hot mot vårt oberoende utan mer som hot mot vår levnadsstandard.

Den moderna vapenutvecklingen innebär att hela befolkningen i ökad omfattning kan beröras av strider i samband med ett angrepp. Trots strävanden att skapa regler i internationell rätt med förstärkt skydd för civila – strävanden som Sverige med all kraft driver på – kan vi inte bortse från risken av överträdelser och rena misstag. Därtill kommer att det moderna kriget karakteriseras av snabba operationer över stora ytor.

Denna utveckling ligger bakom regeringens förslag om betydande reella ökningar av civilförsvarets ekonomiska ram. Verksamheten inriktas på att i krigstid skydda befolkningen mot verkningar av krigshandlingar, främst konventionella vapen. Framför allt kan skyddsrumbyggandet bättre anpassas till behoven när staten tar över finansieringen. Vidare kommer utbildningen av civilförsvarets personal att förbättras.

I detta sammanhang skall jag ytterst kortfattat ta upp några punkter i vår syn på kärnvapen. Vi bedömer att stormakterna även framgent kommer att sträva efter att undvika åtgärder som kan leda till kärnvapenkrig – detta med hänsyn till riskerna för alla som direkt och indirekt skulle beröras av en sådan konflikt.

Någon fullständig garanti mot att en sådan konflikt med dess fruktansvärda konsekvenser bryter ut kan man aldrig få. Därför kan vi inte helt bortse från detta hot mot mänsklighetens och vårt folks överlevnad. Skulle alltså en sådan konflikt bryta ut, trots att det rimligen inte kan ligga i någons intresse, har civilförsvaret viktiga uppgifter att minska förlusterna och lidandet för befolkningen.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Ibland uttrycks uppfattningen att kärnvapnens existens skulle göra militärt försvar meningslöst för små stater. Så är inte fallet. Stormakternas strävan att undvika kärnvapenkrig i kombination med deras stora konventionella rustningar gör att ett konventionellt militärt försvar fortfarande har centrala uppgifter som stöd för vår neutralitetspolitik. Jag noterar också att majoriteten av den socialdemokratiska oppositionen delar denna uppfattning.

Regeringens förslag om totalförsvarets fortsatta utveckling grundar sig på en avvägning mellan de krav neutralitetspolitiken ställer och de många andra angelägna samhällsbehoven.

Med hjälp av ett omfattande underlag – till största delen utarbetat under den förra regeringens ledning – bedömer vi att den militärpolitiska situationen inte undergått någon avgörande förändring sedan det förra försvarsbeslutet 1972. Jag noterar också att ingen annan värdering gjorts i utskottet.

Detta understryker att det på flertalet väsentliga punkter råder stor överensstämmelse mellan regeringen och det stora oppositionspartiets bedömningar. Det gäller säkerhetspolitikens mål, värderingen av den säkerhetspolitiska situationen och – mot denna bakgrund – slutsatserna om vilken styrka totalförsvaret bör ha.

Detta har resulterat i att utskottet står enigt bakom regeringens förslag om civilförsvaret, det ekonomiska försvaret och totalförsvarets övriga civila delar.

I fråga om det militära försvaret är bilden något mer komplicerad. När det gäller krigsorganisationens faktiska styrka och sammansättning är likheterna så när som på detaljer slående mellan reservanterna och majoriteten i utskottet. Detta vittnar om den grundläggande enigheten i bedömningarna, vilket jag noterar som ytterst värdefullt.

Regeringen har för sin del funnit det nödvändigt att för det militära försvarets del fullfölja intentionerna i 1972 års försvarsbeslut. Totalförsvarspropositionen innebär också på de flesta punkter att den långsiktiga inriktningen av 1972 års beslut kan fullföljas. Detta innebär dock att en fortsatt minskning av antalet kvalificerade förband kommer att äga rum.

I ett avseende föreligger likväl en skillnad i jämförelse med 1972. Jag tänker på frågan om inhemsk utveckling av stridsflygplan. Då tog regeringen i mycket klara ordalag ställning mot köp av flygplan från utlandet. Denna fråga är åter aktuell. Jag vill deklarerat att detta är ett viktigt avgörande, eftersom ett beslut om avveckling av vår inhemska kapacitet att utveckla flygplan inte går att ta tillbaka inom överskådlig tid.

Denna fråga är utomordentligt komplicerad. När regeringen i höstas övertog ansvaret kunde den snart konstatera att det underlag som tagits fram hade många och viktiga luckor. Det gäller bl. a. kostnadsberäkningar för bibehållande resp. avveckling och de operativa kraven på kommande stridsflygplan.

Med tanke på beslutets stora betydelse har regeringen tillsatt en speciell beredning med uppgift att så långt det är möjligt få fram ett hållbart underlag för beslut. Detta arbete måste av naturliga skäl ta viss tid, och förslag kan inte föreläggas riksdagen förrän i höst.

Så mycket kan jag dock säga: flygplansbeslutet kommer icke tillåtas rubba balansen i stort mellan de olika delarna av försvarsmakten.

Det militära försvaret har betydande strukturella svårigheter och därmed långsiktiga planeringsproblem. Hos oss liksom i andra länder växer kostnaderna för personal och materielunderhåll i snabb takt. Detta innebär att en växande andel av försvarsanslagen går till att vidmakthålla den befintliga organisationen. Det ekonomiska utrymmet för långsiktig förnyelse av krigsorganisationen blir allt knappare. Detta i förening med att kostnaderna för kvalificerad materiel stiger i snabb takt leder till att allt färre av de mest rörliga och slagkraftiga enheterna kan anskaffas.

Genom sitt förslag försöker regeringen nu fullfölja inriktningen i 1972 års försvarsbeslut och samtidigt tillförsäkra försvarsmakten en ekonomisk marginal för långsiktig förnyelse.

Detta sker främst på fyra olika vägar:

En väg är att vi går in för att långsiktigt sänka kostnaderna för fredsorganisationen. Det sker bl. a. genom att minska administrationskostnaderna på alla nivåer och kostnaderna för materielunderhåll. Detta måste ske genom en minskning av personal och antalet administrationer, dvs. förbandsindragningar. Även en viss sänkning av mobiliseringsberedskapen måste accepteras. Detta är nödvändigt om vi på sikt skall få pengar över till materiel och utbildning. Största möjliga hänsyn skall dock självfallet tas till personalens berättigade trygghetskrav.

En annan väg är att vi fortsätter differentieringen av de militära förbandens uppgifter och därmed deras behov av kvalificerad materiel.

Den tredje vägen är att vi satsar på nya tekniska tillämpningar, som kan ge oss vapen skräddarsydda för våra förhållanden. Ingen skall dock tro att detta är billigt, men utvecklingen på många teknikområden ger en fingervisning om att det kan ge oss effektiva vapen till rimliga kostnader. I vissa fall kan sådana vapen delvis ersätta betydligt dyrare vapensystem.

Den fjärde vägen är en höjning av den ekonomiska ramen till det militära försvaret.

Såvitt jag kan finna är majoriteten av den socialdemokratiska oppositionen överens med regeringen om de tre första åtgärderna – rationalisering av fredsorganisationen, differentiering av förbandens uppgifter och satsning på ny teknik.

Vi är också ense om att en höjning av anslagen är nödvändig. I utskottsreservationen föreslår socialdemokraterna en höjning om i medeltal 225 milj. kr. om året, allt räknat i 1976 års penningvärde. Regeringen föreslår å sin sida en höjning av anslagen i storleksordningen 500 milj. kr. om året. Skillnaden utgör alltså 275 milj. kr. om året eller 2,5 % av försvarsanslagen.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Den ekonomiska ram som föreslås av reservanterna kan inte tolkas så att de tillmäter försvarsmakten en annan och mindre väsentlig roll som ett av instrumenten i svensk säkerhetspolitik om den jämförs med den av regeringen och utskottsmajoriteten föreslagna ramen. De stora överensstämmelserna i uppfattningarna om försvarets styrka och sammansättning understryker också att det inte föreligger någon skillnad i synen på försvarsmaktens roll som stöd för svensk säkerhetspolitik.

Har vi då i försvarsdepartementet räknat fel när vi kalkylerat vad det kostar att fullfölja 1972 års försvarsbeslut? Svaret är ett bestämt nej. Utvecklingen visar att under de fyra budgetåren närmast efter 1972 års försvarsbeslut minskade anslagen för utveckling och produktion av materiel med 10 % räknat i fast pris enligt nettoprisindex. Detta är dess värre ingen isolerad företeelse – tvärtom. Jag kan nämna att av de totala försvarsanslagen har andelen som går till utveckling och produktion av materiel sjunkit från 40 % 1965/66 till 30 % 1975/76. Gör vi inget åt saken kommer andelen om tio år att vara nere i 20 %.

Den anslagsökning regeringen föreslår räcker väsentligen bara till att dämpa minskningen av materielanslagens andel i budgeten, trots att vi räknar med att minska den fast anställda personalen med ytterligare ca 2 500 personer fram till 1982.

Vad skulle hända om vi går på socialdemokraternas linje? Principiellt kan 275 milj. kr. om året sparas på två vägar. Den ena är att avstå från den mest angelägna materielförnyelsen. Den andra är att än mer hårdhänt låta åtstramningen gå ut över personalen.

Skulle man gå den senare vägen betydde det att omkring 3 000 fast anställda skulle behöva avskedas omedelbart. Detta gäller utöver det redan inplanerade personalminskningsmålet på ca 2 500 personer fram till 1982.

Det säger sig självt att en sådan personalpolitik är helt omöjlig. Jag vill framhålla att vi och personalorganisationerna vid MBL-förhandlingen om totalförvarspropositionen gemensamt kommit fram till vissa riktlinjer för hur kostnadsminskningar skall genomföras i framtiden; det skall ske bl. a. genom organisationsförändringar och ambitionssänkningar. Dessa riktlinjer redovisar vi i propositionen.

Dessa rationaliseringar går så långt det över huvud taget är möjligt utan att de berättigade krav som både fast anställda och värnpliktiga har rätt att ställa på sin arbetsmiljö och sin standard kommer i kläm.

Det går inte längre att göra besparingar enbart genom att sätta upp personalminskningsmål. Det krävs också bl. a. omfattande investeringar, om personalminskningen inte skall få oacceptabla följder för anställda och värnpliktiga. Efter 1972 har vi i flera fall sett hur bristen på resurser för att genomföra rationaliseringar haft menlig inverkan på arbetsförhållandena.

Jag vill i detta sammanhang göra en kommentar som inte riktar sig till reservanterna i utskottet utan till vissa andra röster i försvarsdebatten. Rätt ofta möter jag inställningen att försvarsanställda eller anställda i

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

försvarsindustrin skulle vara ett slags andra klassens medborgare, vilkas trygghet i arbetet det inte är så noga med. Jag vill gärna i kammaren ha sagt att få saker upprör mig mer. De som har sin yrkesverksamhet i eller arbetar för försvaret har samma rätt som alla andra på den svenska arbetsmarknaden att kunna planera sina liv.

Jag vill peka på att vi på ett helt annat sätt än den föregående regeringen i samband med 1972 års försvarsbeslut och den nuvarande oppositionen inför dagens beslut försöker nå en grundläggande balans mellan mål och resurser. Jag vill dessutom påstå att de praktiska konsekvenserna blir mer personalvänliga genom att vi vågar stå för kostnaderna för det vi vill genomföra.

Skulle vi gå den andra vägen, dvs. utöver redan minskade materielanslag ytterligare ta bort materielprojekt för 1 375 milj. kr. under femårsperioden, skulle detta slå utomordentligt hårt och utarma försvarsmakten i tekniskt hänseende. Besparingar av den storleksordningen skulle gå ut över de vapensystem som medför att vi på lång sikt kan vidmakthålla ett slagkraftigt försvar på värnpliktens grund.

Jag kan för att belysa detta nämna att bland de projekt som går att skala bort måste av rent tekniska skäl ingå praktiskt taget hela förnyelsen av arméns pansarvärn, moderniseringen av marinens kapacitet för min-krigföring och angelägna förbättringar av kustartilleriet. Flygvapnet skulle decimeras ytterligare och stå helt utan moderna jaktrobotar.

Jag vill i detta sammanhang säga att jag ser med oro på en sådan utveckling, som – om den fortsatte – på lång sikt kunde innebära att våra värnpliktiga förlorade tilltron till sina vapen. När vi diskuterar kontinuerliga förbättringar av de värnpliktigas ekonomiska villkor och medinflytande över sin utbildning och arbetsmiljö, får vi inte glömma att en grundläggande förutsättning är att de värnpliktiga anser att de kan göra en meningsfull insats i försvaret.

Jag har ingen anledning att anklaga majoriteten av den socialdemokratiska oppositionen för att vilja föreslå åtgärder som leder till antingen en orimlig personalpolitik eller till att försvarsmaktens långsiktiga utveckling eftersätts. Däremot vill jag med skärpa hävda att oppositionen räknat fel när det gäller att betala för det försvar som också oppositionen anser att vi behöver.

När vi talar om att regeringen i stort fullföljer 1972 års försvarsbeslut innehållsmässigt måste man ha klart för sig att det under åren efter det beslutet har skett en glidande minskning av det innehåll som man 1972 föreställde sig skulle vara möjligt att realisera inom ramen för beslutet.

Orsakerna till denna minskning är flera. Men den huvudsakliga anledningen är att den socialdemokratiska regeringen vid det tillfället beräknade kostnaderna för att genomföra det man önskade sig alldeles för lågt. Inte annat än jag kan finna är man nu inne på samma linje en gång till. Det innehåll som reservanterna i 1974 års försvarsutredning, herrar Gustavsson och Göransson, den socialdemokratiska motionen och även utskottsreservationen vill realisera, svarar inte mot de ekonomiska

resurser man vill satsa.

Det är mot denna bakgrund de 275 milj. kr. om året som skiljer regeringens förslag från reservanternas är så betydelsefulla, även om summan i och för sig blott utgör 2,5 procent av de totala anslagen till det militära försvaret. Socialdemokraternas oförmåga att ta konsekvenserna av den utgiftsram som de föreslår framgår på ett slående sätt av att de inte har reserverat sig mot regeringens förslag till beställningsbemyndiganden och anslag för nästa budgetår, med undantag för de särskilda 30 milj. kr. som är avsedda för ytterligare studier kring B 3LA. De föreslår alltså en utgiftsram som är 275 milj. kr. mindre än den som regeringen föreslår, men de kan inte tala om på vilka områden denna besparing skall göras. Jag kan inte tolka detta på annat sätt än som ett bevis på att socialdemokraternas räkneövningar helt enkelt inte går ihop.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern rider högt på att det här är fråga om en mycket invecklad teknik. Han hävdar att vi socialdemokrater inte står för kostnaderna i vårt förslag. Vid ett tillfälle har jag försökt att i detalj redovisa skillnaderna. Då beskylldes jag för obegriplig sifferexercis. Och jag förstår dem som har svårt att hänga med här.

Utgångspunkten är ju att vi i försvarsutredningen hade olika av myndigheterna angivna nivåer att utgå från. Vi tog C-nivån från överbefälhavarens förslag och gjorde vissa förändringar. Vi kan klart redovisa punkt för punkt att vår politik håller.

Förre försvarsministern står på talarlistan härnäst, och jag utgår från att han kommer att kommentera beskyllningen att den tidigare socialdemokratiska regeringen räknade för lågt. Den utgick från 1972 års försvarsbeslut. Om det var de tre partierna socialdemokraterna, centerpartiet och folkpartiet eniga. Det är en hård kritik som försvarsministern riktar mot sin statsminister på den här punkten. Kan det möjligen vara ett svar på den kritik som jag tycker låg i statsministerns yttrande tidigare, när han skenbart till oss sade att vår kritik gäller form och inte sak. Vad vi har gjort i det säkerhetspolitiska avsnittet är att kritisera utelämnanden i försvarsministerns proposition. Då skulle alltså statsministerns kritik närmast rikta sig mot försvarsministern.

Försvarsministern säger att respekten för vår säkerhetspolitik kräver ett starkt och allsidigt totalförvar. Han följde i långa stycken mycket noggrant propositionens formuleringar. Jag håller honom räkning för att han alljämt utesluter det som vi så starkt betonar, nämligen att "ett efter våra förhållanden" sätts före "ett starkt förvar". Det kanske, skämtsamt sagt, inte är så dumt för uthålligheten i vårt förvar att som förvarsminister ha en envis smålänning.

Jag kan inte hushålla ordentligt med tiden – den rinner ifrån mig. Jag får återkomma senare till vad försvarsministern sade om att det skulle råda bristande balans mellan ambitioner och resurser i vårt förvar.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara notera att de uttalanden som försvarsministern nu gör tyder på att han i dag uppfattar säkerhetspolitiken som mer sammansatt och innehållande fler element som är direkt sammanbundna med försvarspolitiken i mer inskränkt mening, än vad han har givit uttryck för tidigare. Vid upprepade tillfällen har han kommenterat socialdemokratiska anmärkningar mot de här luckorna med att det som inte är militärt inte är hans bord.

Vi socialdemokrater begär naturligtvis en total samordning av säkerhetspolitiken. En sådan samordning måste ju finnas inom regeringen. Att den sedan kommer till uttryck i anföranden hos flera statsråd är en annan historia. Jag uppfattar statsministerns inlägg här i dag som ett bevis för att man har brustit i denna sammanhållning. Han kom hit för att ge uttryck åt att man hade en samordnad säkerhetspolitik. Jag uttalar min tillfredsställelse över att regeringen nu har denna vilja. Jag tror det är bra för oss alla.

Sedan är det klart att jag ännu inte vet någonting om hur herr Krönmark ser på förhållandena i den fattiga världen. Ännu mer nyfiken är jag att få veta hur han ser på de multinationella företagens ställning och utveckling, något som har ett mycket nära sammanhang med militära frågor och försvarspolitikens innehåll.

Herr SÖDERQVIST (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern, liksom tidigare utskottets talesman herr Petersson i Gäddvik, använde gamla och nötta argument i debatten. Jag förstår inte hur ni kan påstå att den nuvarande inriktningen av vårt totalförsvär skapar större respekt och utgör ett större skydd än ett försvar som bygger på mindre tekniska och mindre dyrbara system. Jag upprepar min tidigare fråga hur ni exempelvis skall ordna med underhåll och ersättning av utrustning. Ibland får man en känsla av att ni tror att ett krig kommer att gå till ungefär som en manöver. Det blir förluster i ett krig, herr Krönmark! Hur många Viggenplan kommer det att finnas kvar efter en vecka? Hur många flygbaser kommer att vara intakta? Hur har ni tänkt er fortsättningen?

Vi vet att det finns tabeller över förluster både av personal och materiel för alla vapenslag. Den militära ledningen vet ungefär hur det kommer att se ut, och det vet säkert herr Krönmark också. Vad kommer att ske när stora delar av den nuvarande krigsapparaten har slagits ut? Tala om det för svenska folket! Är det inte bättre att från början satsa på ett billigare, uthålligare och effektivare försvar, när vi ändå inte i längden kan klara de höga kostnaderna och den tekniska utvecklingen? Herr Krönmark sade själv alldeles nyss att det redan är svårt att upprätthålla den tekniska standarden på den försvarsapparat som vi tidigare har byggt upp på ett felaktigt sätt.

Jag vet inte vad herr Krönmark menade med anmärkningen att anställda i försvarsindustrin från visst håll skulle utpekas som andra klassens

medborgare. Inom vpk har vi i varje fall velat avhjälpa detta genom att föreslå alternativa sysselsättningsmöjligheter för t. ex. anställda inom flygplansindustrin vid SAAB och andra krigsindustrier.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Herr Gustavsson i Eskilstuna påstod att jag avvisade hans ekonomiska beräkningar med att dessa var tekniskt komplicerade. Jag vill ge honom rätt i att det är en ganska svåröverskådlig materia. Utan att gå in på en analys vill jag säga att det måste bli en skillnad i det materiella innehålllet med 275 milj. kr. mindre om året till det militära försvaret.

Vi har från regeringens sida kontrollräknat vad man kan räkna med att få ut av de pengar som vi har föreslagit. Vi har också kommit fram till att det socialdemokratiska förslaget inte täcker kostnaderna. Oavsett om ni går ut från C-nivån i ÖB:s underlag, så hamnar ni i ett läge där kartan inte överensstämmer med terrängen. Till herr Gustavsson i Eskilstuna, som har lång erfarenhet, vill jag ge rådet: Tro på terrängen, för då klarar ni er betydligt bättre.

Jag noterar med tacksamhet fru Lewén-Eliassons modifiering i argumenteringen i det senaste inlägget. Min tidigare uppfattning i fråga om säkerhetspolitik och den jag nu har gett uttryck för från denna talarstol är exakt desamma. Varför skall vi i det politiska arbetet såsom exegeter nagelfara varandras texter för att se om vi har uteslutit ett och annat stycke? Jag kan i och för sig ha förståelse för att man ställer frågor, men jag tycker att det är fel att på detta allvarliga område försöka spåra motsättningar som absolut inte finns.

Som jag sade i mitt första anförande kommer den svenska försvarspolitiken främst att påverkas av motsättningen öst-väst. Men allt detta faller ju hela tiden tillbaka på det alltmer vidgade säkerhetspolitiska perspektivet. Jag noterar med tacksamhet att vi tycks ha närmast oss varandra i tolkningen.

För att klara ut frågan om de multinationella företagen vill jag framhålla att departementet visst hade kunnat skriva en proposition, som tog med utredningens utlåtande in extenso. Men vi brukar inte göra så. Även socialdemokratiska försvarsministrar har redigerat. Det skall inte vara för tjocka dokument, utan också riksdagsmän skall orka läsa dem. Enligt försvarsutredningens mening bör dessa frågeställningar uppmärksammas, och det är klart att vi uppmärksammar dem. En rekommendation antogs av Nordiska rådet för två år sedan i Århus. Det innebär att Sverige på ett nordiskt plan observerar dessa frågor i vår säkerhetspolitik. Att vi nu inte uttryckligen tar upp detta som ett problem innebär inte på något sätt att vi bortser från det.

Till herr Söderqvist vill jag säga att en diskussion om eventuella förluster i olika tänkta krigsfall är ganska ointressant. Vi har byggt upp ett försvar, som skall vara krigsavhållande och därmed fredsbevarande. Den egentliga avsikten, herr Söderqvist, är att Viggenplanen aldrig skall

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

behöva användas för sina krigsuppgifter. Om dessa plan under sin livstid inte behöver användas för sina krigsuppgifter har de gjort den bästa tjänsten för samhället. Så enkelt är det-faktiskt.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern gav mig rådet att om inte kartan och terrängen stämde överens skulle jag hålla mig till terrängen. Min erfarenhet både av politik och av framfart i annan terräng är att man skall hålla sig på marken.

Regeringsförslaget innehåller en uppräknig av försvarets kostnader. Försvarsministern nämner summan 275 milj. kr. Men att märka är att det gäller penningvärdet i februari 1976, så det rör sig om en skillnad på ca 300 milj. kr.

Jag har inte ett ögonblick förnekat att detta skulle innebära differenser när det gäller det materiella innehållet. Jag tog upp det redan i mitt första anförande. Vi har pekat på en rad punkter där vi motsätter oss de borgerligas förslag, B3LA, sjörobotar, flottiljledare osv. Vi vill gå hårdare åt den centrala stabsadministrationen, begränsa byggnationen etc. Vi har pekat på att man i varje planering måste ha en sådan rörlighet att man kan förskjuta anskaffningen i tiden eller minska antalet.

Försvarsministern har i sin proposition tagit bort den närmast symboliska summan 25 milj. kr. från utredningens ramförslag. Det var, har det sagts, folkpartiets stora insats för försvarsbeslutet. Men man gjorde inte några avkall på utredningens ambitioner, när man gjorde den nedskrivningen av det materiella innehållet. Snarast kan man tyda försvarsministerns skrivningar om markstridsförband, personaltransporter, pansarförband och ytattacksförband som en ambitionshöjning i förhållande till försvarsutredningens andra betänkande. Samma kritik som herr Krönmark nu söker rikta mot vår reservation kan alltså föras fram mot regeringen och utskottsmajoriteten.

Ja, till de största egendomligheterna i svensk politik nu hör väl årets dubbla budgetbehandling. Först lånar man enormt utomlands för att stimulera ekonomin och lägger fram en budget med en rundhänt utgiftssida, sedan återkallar man åtskilligt i kompletteringspropositionen. För försvarshuvudtiteln ger metoden nära nog ett makabert intryck. I dag skall riksdagen fastställa långtidsplan och årsbudget, men redan innan det har skett vet vi att 150 miljoner skall återkallas i nästa vecka för att återbetalas med inflationspåslag senare under programperioden.

De här galenskaperna kunde undvikas, om riksdagen biföll den socialdemokratiska reservationen. Då inbesparades beloppet – jag medger att det materiella innehållet inte blir detsamma – mer än två gånger om, och det behöver inte skaffas fram på nytt. Detta vore att följa terrängen, försvarsministern!

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var väl bra att försvarsministern nu fick tala om att han har en mycket vidare syn på säkerhetspolitiken än vad vi tidigare förstått att han har. Men om man får ett annat synsätt så måste man också skaffa sig verktyg för att arbeta efter det nya synsättet.

Sedan håller jag fast vid vad jag sade om de multinationella företagen. Det stod i rapporten att man skulle uppmärksamma dem, och jag trodde i min naivitet att när ett departements uppmärksamhet riktas på en företeelse så arbetar departementet med företeelsen – inte bara uppmärksammar den.

Jag skulle vilja passa på att säga: Fortsätt nu med säkerhetspolitiken, herr försvarsminister, och följ vad Sverige gör i FN när det gäller de multinationella företagen! Jag är alldeles övertygad om att dessa företag är intressanta för vårt internationella arbete och våra internationella insatser, även för försvarsministern. De sysslar inte så sällan med vapentillverkning och vapenhandel, så det finns ett ganska nära samband. Jag har redan talat om att jag tycker att den nuvarande regeringen borde kunna göra kraftigare insatser i FN på det området.

Herr SÖDERQVIST (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Är det ointressant, herr Krönmark, hur det kommer att se ut i olika krigsfall? Vilket argument från en försvarsminister! Det är ju på detta vi bygger upp vår organisation, och jag är övertygad om att försvarsledningen inte delar herr Krönmarks uppfattning att det är ointressant.

Det är klart att det är bäst om vi får önsketänka och inbilla oss att våra 500 å 600 flygplan skall hålla oss utanför kriget – det önskar jag också naturligtvis – men vi kan väl ändå inte bygga flygplan och förutsätta att de inte skall komma till användning och säga att huvudändamålet är att de skall vara krigsavhållande. Huvudändamålet är väl att de skall användas om det blir aktuellt, inte sant?

När vi talar om krigsavhållande effekt så vill jag återvända till vad jag sade tidigare. Det är inte alls säkert att man väcker större respekt med en sådan militärapparat som vi har. Vi vet att det är mycket lätt att eliminera även moderna jakt- och attackflygplan numera. Det finns exempel på detta från de senaste årens krigshandlingar runt om i världen.

Det finns en överdriven tro på sådana här systems effekt som är konstig i sammanhanget, tycker jag. Flygplan kommer att slås ut. Vi kommer att få förluster, och det vet även en angripare. Följaktligen minskar den krigsavhållande effekten. Fienden kan ju slå ut en del av planen, kanske hälften, inom 14 dagar. Vart tar då den krigsavhållande effekten vägen? Resonemanget håller inte.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag registrerar den avgörande skillnad i fråga om ideologi på det här området som föreligger mellan å ena sidan regeringen och

å andra sidan vänsterpartiet kommunisterna. För regeringen är det helt klart, med den inriktning som den svenska säkerhets- och försvarspolitik har, att huvudändamålet med försvarsmakten är att den aldrig skall behöva användas. Det är faktiskt därför vi bygger upp den.

Jag är beredd att upprepa att den främsta målsättningen, när vi bygger upp ett luftförsvar, är att det skall finnas i beredskap. Det skall ha så krigsavhållande effekt att det aldrig skall behöva användas. Men herr Söderqvist har precis motsatt uppfattning om huvudändamålet, nämligen att man har skaffat flygplan så skall de användas. Jag ber faktiskt att herr Söderqvist och hans parti funderar igenom det här.

Givetvis är jag som försvarsminister inte ointresserad av vilka förlusterna skulle bli i olika tänkta lägen. Vad jag sade var att det är rätt ointressant att diskutera detta i kammaren just nu, för här utgår man från hypoteser, och det tror jag icke ger någon reell grund för en seriös försvarsdebatt i nuvarande läge. Man kan ha olika uppfattningar. Regeringen har den uppfattningen att vi skall ha ett försvar som är krigsavhållande och därmed fredsbevarande. Vi vill icke i onödan utsätta den svenska civilbefolkningen för risker. Vår bedömning är att om vi på ett avgörande sätt sänker den tekniska nivån utsätter vi det svenska folket för mycket större risker, och dessa risker är vi inte villiga att ta.

Till fru Lewén-Eliasson vill jag bara säga att givetvis har jag som försvarsminister ett ansvar för säkerhetspolitiken. Denna har dock ett mycket bredare register, och fru Lewén-Eliasson skall inte förstora min roll i sammanhanget, även om jag i och för sig kan känna mig smickrad. Säkerhetspolitikens två huvudkomponenter är – det tror jag vi är överens om – utrikespolitiken och försvarspolitik. Sedan kan vi börja gradera biståndspolitik, handelspolitik osv. – det är en rätt ointressant relation.

Det är helt naturligt att jag tar upp aspekterna på försvarspolitik, medan utrikesministern svarar för den utrikespolitiska delen. Jag kan försäkra fru Lewén-Eliasson att hon inte behöver ha så stora bekymmer om samordningen. Vi samordnar faktiskt det här i regering och departement. Det innebär bara att jag i mina propositioner inte behöver skriva vad utrikesministern tycker och att hon i sina propositioner inte behöver skriva vad jag tycker. Vi har en uppgiftsfördelning här.

Jag kan alltså lugna fru Lewén-Eliasson med att detta synkroniseras hela tiden. Och när det gäller de multinationella företagen vill jag påpeka att det faktiskt skett en utredning inom departementet, närmare bestämt inom SSLP. Jag kan dessutom upplysa om att det arbetet fortgår, så vi nonchalerar inte saken. Jag skall vara fullt uppriktig och säga att jag inser att det här är en fråga som måste följas – den får inte negligeras – men jag ser ändå icke det såsom varande ett av de säkerhetspolitiska problem som just nu måste prioriteras. Vi har andra saker som är av betydligt allvarligare och farligare innebörd, och även vi måste prioritera. Men det innebär icke att jag på något sätt undervärderar betydelsen av frågan. Den måste alltså noggrant följas.

Slutligen några ord till herr Gustavsson i Eskilstuna, som talade om egendomlig budgetpolitik. Jag finner att herr Gustavsson i nästan alla sina inlägg börjat verka som något slags socialdemokratisk skuggbudgetminister – han drar in frågan om kompletteringspropositionen.

Först och främst vill jag slå fast att siffran är 300 milj.kr. om året. Då är det en väsentlig skillnad – och det vidgick herr Gustavsson att det var – mellan socialdemokraternas förslag och regeringens. Nu säger herr Gustavsson att inte ens regeringen skulle klara full täckning för vad som föreslagits. Ja, ingen kan ge absoluta garantier, men det har i alla fall varit vår strävan att ha täckning. Är det så att herr Gustavsson menar att det inte finns någon krympmån alls inom regeringens ekonomiska ram, så drabbar det som arvssynden i andra led även det socialdemokratiska alternativet – då blir ju ert alternativ ännu svagare.

I realiteten innebar herr Gustavssons inlägg sekundärt en kritik av det materiella innehållet i vad socialdemokraterna presenterat. Det är som jag sagt: Skulle vi realisera detta och föra ut det i verkligheten måste vi antingen illa kvickt avskeda ytterligare 3 000 försvarsanställda – det skulle fram till 1982 bli 5 500. Detta är, som jag framhöll, en helt omöjlig väg. Jag tror att herr Gustavsson delar min uppfattning att vi inte kan fara fram på detta sätt. Då finns det bara ett sätt, och det är materielbeställningar. Och då får det de konsekvenserna att krigsorganisationen icke kan förnyas i den omfattning vi är överens om. Det får ytterligare den effekten – som vi i och för sig inte skall diskutera i dag men som det inte alls är opassande att hänvisa till – att om man inte friställer folk inom försvaret minskar man sysselsättningen inom den svenska industrin i viss utsträckning.

Herr förste vice talmannen anmälde att herrar Söderqvist och Gustavsson i Eskilstuna anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Varken förre utrikesministern Sven Andersson eller jag har undertecknat den socialdemokratiska partimotionen i försvarsfrågan. Det är några borgerliga tidningar som har fäst sig vid detta – och någon sade att även försvarsministern gjorde det – och funderade om vi inte delar den uppfattning som kommer fram i motionen. Sådana påståenden kan inte syfta till annat än att ge den föreställningen att socialdemokraterna skulle försöka driva en annan politik när man har kommit i oppositionsställning än vad man har gjort förut. Nu vet ju åtminstone försvarsministern att partimotioner brukar undertecknas av gruppstyrelserna inom resp. parti. Varken jag eller Sven Andersson har nöjet att tillhöra gruppstyrelsen i den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Men jag kan försäkra, för att det inte skall bli något missförstånd på den punkten, att vi båda står helhjärtat bakom den motion som har lämnats. Spekulationer av detta slag röjer okunnighet om den säkerhets- och för-

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

svarspolitik som mitt parti under årtionden har fört i detta land.

Socialdemokratins inställning till försvaret är positiv, men den är samtidigt kritisk. Jag vågar påstå att det intresse och den observans som försvarsorganisationen ständigt har varit utsatt för har varit någonting nyttigt för landet från många synpunkter. Vår inställning till försvaret är genomtänkt och fast. På samma sätt har vår utrikes- och säkerhetspolitik varit att lita på. Den har syftat till internationell solidaritet, till fred och till internationell nedrustning. Jag kan bara hänvisa till vad fru Lewén-Eliasson i sitt alldeles utmärkta anförande sade när hon beskrev hur vi ser på utvecklingen i världen. Vi har – det är ett faktum som vi inte kan komma ifrån, herr Krönmark – kommit på kollisionskurs med moderaterna och deras företrädare högern många gånger när det har gällt säkerhets- och försvarspolitik. För oss har alltid det främsta målet varit att medverka till en världsordning som sätter vapenmakt och våld på undantag. Omsorgen om den egna nationella välfärden är viktig men får inte drivas därhän att den kan missförstås och att den inte korresponderar med våra internationella strävanden.

Motsättningen mellan oss och moderaterna på denna punkt har mycket djupa rötter och har också sin ideologiska motivering. Det är nu fem år sedan vi här i kammaren hade en stor engagerad debatt i försvarsfrågorna. Då var försvarsutskottets värderade ordförande den som ledde oppositionen. Han sade då: "Enligt min mening är den mest oroande reaktionen inför de beslut socialdemokraterna med kommunisternas stöd nu tydligen avser att genomdriva att de mest försvarskunniga och mest försvarsintresserade i Sverige tvivlar på att regeringens försvarsanslag räcker till för ett försvar, som kan ge oss fortsatt fred och fortsatt frihet inte bara i dag utan också i en oviss framtid."

Han fick medhåll av partikollegan herr Virgin, som egentligen gick ännu längre i sin svartsyn. Han sade: "Den ena byggstenen efter den andra i det omfattande men välbyggda komplex som det svenska försvaret har varit plockas bort. Det knakar i fogarna. Regeringens nu inledda försvarspolitik leder – – – obönhörligen fram till en situation där Sverige måste lämna sin alliansfrihet och söka militärt samarbete med andra nationer – – –"

Men olycksprofetierna tog inte slut där, utan partiledaren herr Bohman tog till orda och sade:

"Och den oro många medborgare ger uttryck åt inför regeringens spel med landets säkerhet dämpas sannernligen inte av vetskapen om att möjligheten att förverkliga regeringens önsketänkande beror på det stöd som herr Hermansson och hans 16 kommunistiska meningsfränder här i riksdagen är beredda att lämna regeringen."

Kan man tänka sig något mer olycksbådande? En regering som spelar med rikets säkerhet, oberoendet hotas, endast en anslutning till en allians är den lösning som skymtar, om man följer det socialdemokratiska förslaget. Jag har erinrat om det här, eftersom det kan vara nyttigt att erinra sig vad som är sagt. Man kanske då blir mera försiktig i sitt ordval.

Nu är vi i den motsatta situationen. Nu är det vi som är i opposition, och vi har en moderat försvarsminister. Herr Bohman sitter nu själv som den mest inflytelserika ledamoten av den nya regeringen.

Jag ställer i dag frågan: Går man nu ut för att reparera de brister som enligt moderaternas mening vållades vårt försvar genom beslutet 1972? I så fall har det egentligen funnits många tillfällen till det. Under de gångna åren har vi bl. a. varje år prövat anslagsramen.

Vad var det som skilde oss åt år 1972? Det har nämnts siffror i dag om vad det nu rör sig om. Kostnadsramen låg då vid 7 miljarder kronor. Moderaterna ville för det första budgetåret lägga på 240 milj. kr. Centerpartiet och folkpartiet stannade vid ett påslag med halva beloppet, 120 milj. kr.

Det var också i den debatten som herr Fälldin gjorde det hårda uttalandet om vad moderaternas politik innebar och om nödvändigheten av att ta hänsyn till samhällsekonomin i stort.

Den gången skrädde således moderaterna inte orden, och trots att regeringsförslaget absolut inte innebar någon neddragning av medelsanvisningen till försvaret, utan liksom i dag en viss höjning stämplades det här som en förödande nedrustning. Denna nedrustning skulle man då tydligen ha undvikit, om man hade anvisat de 240 milj. kr. som moderaterna önskade.

Nu kommer herrar Krönmark och Bohman tillbaka med ett förslag, som innebär en uppräkning med minst 2 miljarder kronor under den kommande femårsperioden. I vad gäller höjningens storlek nämnde herr Krönmark 500 miljoner, medan jag för min del uppskattar den till ungefär 450 milj. kr., om jag skall följa det material som vi har fått i utskottet från försvarsdepartementet. Detta anges vara en ökning i fasta priser med 4,5 % från innevarande till nästa budgetår.

Man kan alltså säga – och där vill jag erkänna att jag förenklar en smula – att vad moderaterna inte fick år 1972 får de tillbaka den här gången med god ränta. Nu har dess värre både centerpartisterna och folkpartisterna samma uppfattning fastän de år 1972 – observera det, herr Lindblad och andra som lyssnar på detta! – hade uppfattningen att detta anslag skulle sättas in i sitt samhällsekonomiska sammanhang. Det kan vara intressant att fundera över om inte ett sådant behov kan föreligga också i dag.

Nej, mina vänner, den nakna sanningen är den, att moderaterna har tagit hem spelet! Det är endast att konstatera detta. Man får som bekant inte tala om upprustning, men det kanske kan vara en smula komiskt att erinra sig verklighetsbakgrunden till debatten 1972, när det talades om alla de förskräckliga olyckor som skulle uppkomma som en följd av de låga försvarsanslagen.

Jag är ledsen över att behöva konstatera att så primitivt förs debatten i vårt land att vanliga enkla människor inte alltid kan skilja på de här frågorna. Därför är det också lätt att säga: Tar ni inte vårt förslag betyder det att vi måste lägga ner en del utbildningsförband. Man kan också

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

säga: Om ni sänker försvarskostnaderna, måste det gå ut över personalen och de värnpliktiga. Men detta är ju en sammanblandning, och jag tror inte att försvarsministern gör sig skyldig till den. En sak är den organisation för försvaret, som vi har att ta till i ofärdens stund och en annan sak är att vi måste hålla oss med anläggningar för utbildning av människor för de uppgifter som de skall ha i krigsorganisationen. – Jag skall senare återkomma till den frågan.

Fråga är egentligen hur man skall mäta styrkan i en försvarsorganisation i relation till andra länders motsvarande organisationer, och den frågan är förvisso mycket komplicerad. Jag skall erkänna att jag, trots att jag har funderat mycket över den, aldrig har lyckats finna någon metod som varit fullt rättvisande. Och uppgiften blir ännu svårare, om man skall bedöma sannolikheten för att med framgång kunna möta ett fientligt angrepp och även kalkylera med de olika konstellationer av angrepp som man så att säga har anledning anta kan förekomma i det sammanhanget.

Jag skall inte gå djupare in på de frågorna – jag anser att man förvisso på ett mycket förtjänstfullt sätt och med stora ansträngningar arbetar med dem inom försvarsdepartementet och inom SSLP men även inom militärstaberna för att åstadkomma ett bättre underlag, så att man skall kunna göra så riktiga bedömningar som möjligt.

Herr Bohman använde i försvarsdebatten för fem år sedan försvarskostnadernas andel av bruttonationalprodukten som en mätare på effektiviteten hos försvaret, och jag hörde att herr Per Petersson har gjort precis detsamma nu i dag. Herr Bohman konstaterade den gången att på en tioårsperiod hade den kostnadsandel som totalförsvaret tog av bruttonationalprodukten gått ner från 5 % till 4 %. Efteråt kan vi se att 1971/72, som var det budgetår som man avsåg, stannade nedgången vid 4,2 %. Det gick följaktligen inte riktigt så illa som herr Bohman hade kalkylerat med – men det gör detsamma, för nu är vi där; i dag är vi nere vid 4 %.

När det gäller kostnaderna för det rent militära försvaret kan vi säga att de från 1972/73 och fram till 1975/76 har gått ner från 4,0 % till 3,7 % eller möjligen 3,6 % – bägge siffrorna har använts.

Ser vi på den tabell som finns intagen i slutet av betänkandet, alldeles före innehållsförteckningen, skall vi finna att där är upptagna praktiskt taget alla länder i vår värld, både i öst och i väst. Under den senaste 10–15 årsperioden har utvecklingen i alla dessa länder varit likartad, med en sänkning av försvarskostnaderna. Som jag ser det är det någonting positivt att man kan konstatera att vi liksom andra länder nu använder en mindre del av våra totala resurser och en mindre del av den ökade produktionen för försvarsutgifterna.

Jag är således helt i motsats till herr Petersson i Gäddvik nöjd med att vi kan konstatera en utveckling, som innebär att vi successivt pressat ned försvarskostnaderna. Då vet jag att det blir pengar över till andra angelägna önskemål för att förbättra den sociala och ekonomiska standarden. De citat som fru Lewén-Eliasson återgav visar ju att samma

synsätt tillämpar vi internationellt. Vi vill åstadkomma en nedrustning för att möjliggöra en förbättring för de människor som har det sämst.

I långtidsbeslutet 1972 ingick ju att försvaret skall få kompensation för prisförändringar. Vi är överens om detta, därför att vi inte vill att anslaget skall urholkas på det sättet. Vi är med på att fortsätta en politik där försvaret tillförs medel, så att en sådan utveckling hindras.

Det är en annan sak när försvarsministern säger att förbättringar för de värnpliktiga skall kompenseras på annat sätt. I ett sådant här sammanhang, inför ett övergripande, stort beslut som skall gälla hela organisationen och många år framöver, vill jag varna för att rycka ut en enda punkt och säga: Se den här saken är så speciell, så när det händer någonting på det här området, måste vi se till att kostnaderna kompenseras utanför ramen. Det är klart att vi som sysslar med försvarsfrågor rör oss med miljoner och miljarder litet lättsinnigt. Men tänk så många andra anslag vi har att behandla här i riksdagen, där 2, 3 eller 5 miljoner är mycket pengar. Jag tycker det är fullständigt ovärdigt att rycka ut en en del fråga och specialbehandla den för att skaffa fram extra medel.

Skulle man vara logisk – och det tror jag herr Krönmark är – skulle man ju säga sig, att om man ett år inte gav de värnpliktiga de pengar som svarade emot NPI borde medlen egentligen betalas tillbaka. Den risken är kanske inte alldeles utesluten. Om prishöjningarna fortsätter som de börjat i år kanske vi inte får löner som ger kompensation för de prisstegringar vi kommer att få. Den situationen kan mycket väl uppstå att försvaret tillförs mer pengar än vad värnpliktiga och anställda får i höjning i sina lönkuvert. I varje fall är det inte uteslutat att sådant kan inträffa under något budgetår.

Det här finsnickeriet är fullständigt meningslöst och leder bara till att vi skapar oklarhet och missförstånd.

När det gäller prisregleringarna – jag skall sedan lämna det ämnet – vill jag notera att moderaterna inte kommer tillbaka med kravet på ett särskilt tillägg för teknisk utveckling.

Herr talman! Jag vill återkomma till frågan om försvarets personal. Jag är väl medveten om att de omfattande organisationsförändringar som genomförts under de senaste åren inneburit nog så besvärande påfrestningar för personalen. Sammanläggningen av administrationerna inom våra försvarsområden och inom regementena samt centraliseringen av förråden och i viss mån av verkstäderna har i många fall dock haft den positiva följden att det blivit möjligheter till förbättring av arbetsmiljön. Jag noterade med tillfredsställelse att försvarsministern framhöll just den saken, som jag funnit vara mycket angelägen. Inom personalorganisationerna finns det också starka krafter i verksamhet för att tillgodose dessa intressen.

Försvarsministern föreslår nu att också personalminskningsmål skall ställas upp för framtiden, och han framhåller i det sammanhanget betydelsen av att man även inom avvägningsprogrammet för central och högre regional ledning skall se över möjligheterna att åstadkomma besparingar.

I den socialdemokratiska motionen har vi förordat, bl. a. med hänvisning till möjligheterna till besparingar inom första flygeskadern och staben för kustflottan, att försvarets ledningsutredning skulle få ett tilläggsdirektiv i det här avseendet. Jag beklagar att utskottets majoritet endast har hänvisat till att dessa staber är "särpräglade" och att man inte vill undersöka möjligheterna till besparingar i detta fall. Det finns absolut inte någon anledning att med en sådan kryptisk formulering avstå från att pröva möjligheterna till besparingar även där. Jag har en mycket bestämd känsla av att det dock är i de centrala och stora staberna och förvaltningarna som vi har mest anledning att verkligen försöka åstadkomma besparingar. Vi bör kunna göra sådana besparingar utan att få en massa tråkiga biverkningar.

Jag vill i det här sammanhanget utan vidare klargöra att jag inte är någon vän av förbandsindragningar, men ibland måste sådana göras. När det gäller arméns fredsförband har de flesta av de nu kvarvarande regementena en mycket stark bygdeförankring. För vissa förband – det gäller dem jag känner bäst, Lv 4 och P 7, men jag skulle också kunna nämna I 16, Dalregementet och andra – är det utmärkande att praktiskt taget alla som utbildas där bor på orten eller i grannskapet. De bor hemma, och de kan utan alltför stora uppoffringar genomgå sin utbildning. I dessa tätortsbefolkade och ofta förbandsglesa områden har vi också en mycket god rekrytering av både militär och civil personal. Jag vill försäkra att militärförbanden också är ett uppskattat inslag i ortens liv.

Om vi lägger ner de här bygdeförankrade regementena och skickar i väg de värnpliktiga till garnisonsorterna, så skapar vi onödiga problem. Vi skapar problem för de värnpliktiga och för de anställda, för försvaret och för frivilligarbetet. Jag är övertygad om att försvarsministern, som är bekant med de här problemen, noga överväger dessa frågor.

Vi har ju alltmer upptäckt att de stora anläggningarna, t. ex. inom utbildningens område, inte har gett oss några fördelar. Vi har därför systematiskt arbetat för en decentralisering av utbildningen på den civila sektorn, och vi har velat sprida utbildningsmöjligheterna för att ge människor bättre tillgång till undervisning. När man lägger ner ett förband, så gör man det kanske med motiveringen att lokalerna är skraliga och att de behöver en upprustning. Förklaringen till det är naturligtvis att man under en tid har hållit inne de pengar som skulle ha använts för underhåll. Men tänk om man resonerade på samma sätt när det gäller en skola och sade: Se, så den här folkhögskolan ser ut i dag! Se så nedslitet det här gymnasiet är – det får vi lägga ner! Och så får ungdomarna åka i väg, kanske tio mil bort, för att få sin utbildning!

Vi skulle aldrig godta ett sådant resonemang. Och jag tror att det är väldigt viktigt att vi inom försvarsorganisationen uppmärksammar att man inte kan resonera så. Därför vill jag framhålla att det är angeläget att vi attackerar dessa problem på ett sådant sätt att vi så långt som möjligt kan undvika obehagliga följder. I det sammanhanget vill jag säga att jag blev litet ledsen att höra herr Petersson i Gäddvik säga att frågan

om B3LA redan var klar, samtidigt som han talar om förbandsnedläggningar. Så skall man inte resonera. Här gäller det mycket viktigare ting: det gäller människor, deras positiva inställning till försvaret, våra möjligheter att utbilda alla osv. Det är mycket viktigare än att vi här ser till att vi får en extra förstärkning inom flygvapnet. Det är inte här fråga om att vidmakthålla utan att direkt höja ambitionsnivån när det gäller att föra in detta plan i organisationen. Vi bör därför enligt min mening vara försiktiga i avvägningen och inte glömma bort de mänskliga faktorerna i detta sammanhang.

Jag skulle också vilja uttala min tillfredsställelse över att försvarsministern har gett direktiv till översyn av det fredstida underhållsbehovet och de egna verkstädernas roll i detta sammanhang. Jag tror att det skulle vara välbetänt av honom om han också lät dessa studier gälla de regionala och lokala fastighets- och byggnadsförvaltningarna. Jag anser att en samverkan mellan försvaret och annan statlig verksamhet på orten skulle kunna ge oss betydande fördelar. Man skulle kunna godta samma värme, även om den kom från ett civilt värmeverk osv. Här finns onekligen möjligheter att göra besparingar.

Låt mig sluta mitt anförande med att erinra om att på en del punkter har den socialdemokratiska motionen mött ett gott gensvar inom utskottet även om det här har gällt en del underordnade frågor. Men dit räknar jag inte uttalandet om befälsordningen. Det är mycket angeläget att denna fråga nu äntligen får en lösning. Jag känner väl till alla de motigheter som mött på vägen när det gäller denna fråga. Jag lastar naturligtvis allra minst min efterträdare för någon försummelse i detta avseende. Men det är för svenskt försvar och för dess personal mycket angeläget att detta problem får sin lösning.

Jag skulle naturligtvis i mitt anförande också ha sagt några ord om andra delar av totalförsvaret. Att jag inte gör det beror på att andra socialdemokratiska ledamöter från försvarsutskottet kommer att behandla dessa problem i inlägg som följer. Men jag vill gärna ansluta mig till vad försvarsministern sade i inledningen av sitt anförande, nämligen att det är ett ganska epokgörande beslut vi står inför – att ta ett beslut om totalförsvaret. Vi är nog i verkligheten pionjärer på detta område, och vi är väl inte alldeles färdiga i alla avseenden. Men vi har mycket att vinna på om vi kan utveckla denna tanke om totalförsvaret. Eftersom det är försvarsministern som har den – jag vill gärna säga – intressanta uppgiften inom regeringen att handskas med dessa frågor, hoppas jag att det skall leda till att vi också i fortsättningen skall kunna få sådana övergripande lösningar.

Herr talman! Med det sagda vill jag till sist yrka bifall till de reservationer som de socialdemokratiska ledamöterna har avgett.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag vill faktiskt utan att instämma i allting av det som herr Holmqvist här sade ändå uttrycka min stora uppskattning av det

anförande som min företrädare har hållit. I mitt huvudanförande po-
ängterade jag betydelsen av den värdegemenskap som vi har på detta
område. Att vi sedan har råkat komma fram till olika ståndpunkter i
detaljfrågor, kan man ju i och för sig ha synpunkter på, men detta tillhör
ju det normala politiska livet.

Jag noterade här att herr Holmqvist och jag på flera punkter ser pro-
blemen på exakt samma sätt. Jag kan här snabbt gå förbi det. Det är
klart att vi kan diskutera historia här, nämligen vad som hände 1972,
men vi bör vara överens om att vad som hände mellan 1972 och 1977
har förändrat förutsättningarna och att världen har förändrats. Problemen
är desamma men dock delvis nya varje gång vi skall fatta ett flerårigt
försvarsbeslut. Nu gör vi det bästa möjliga av situationen, och vi har
precis samma bedömning av angelägenheten. Det enda som vi har olika
uppfattning om är alltså vad det hela skall kosta.

Jag skall bara gå in på några detaljer där vi har olika uppfattningar.
Det gäller det som herr Holmqvist drog fram, om en höjning av de
värnpliktigas sociala förmåner utöver NPI skall falla utanför ramen. I
detta fall skiljer vi oss litet grand. Jag ser vårt förslag som en fördel.
Hitintills, när de legat innanför ramen, har det hela tiden blivit en prio-
ritering: Skall vi satsa på en ökning av de sociala förmånerna för de
värnpliktiga? Vilka delar är det då som skall drabbas? Skall det gå ut
över materielsidan eller den fast anställda personalen?

Vi är i ett läge med ett så hårt rationaliseringstryck, vill jag säga herr
Holmqvist, att skulle vi fortsätta med de tidigare principerna så hade
vi, som jag ser det, kommit i mycket svåra avvägningssituationer. Den
ekonomiska och politiska utvecklingen innebär ju att vi måste gå i en
viss riktning om vi skall lyfta ut materielobjekt. Samtidigt som vi gör
det bättre för de värnpliktiga så försvårar vi exempelvis för de försvars-
anställda.

Jag vill inte ha den här huggsexan och de motsättningarna. Jag ser
det här förslaget tvärtom som en fördel, för att lättare kunna beakta
de berättigade önskemål som kan finnas. Och jag vill också säga att
det här inte är fråga om finsnickeri. Vi beslutar ändå i riksdagen om
värnpliktsförmånerna. Att vi nu här får göra en särskild medelsanvisning
kan för en och annan, som varit van vid det enkla systemet förut med
de totala ramarna, te sig ovant. Men det obehaget tycker jag att regeringen
och riksdagens ledamöter får ta på sig om vi kan komma ifrån den ir-
ritation som skulle uppstå i annat fall.

När det gäller rationaliseringar, förbandsindragningar osv. kan jag bara
konstatera att jag som min företrädare vet inte är någon vän av för-
bandsindragningar. Vi har diskuterat det i annat sammanhang vid en
annan tidpunkt. Men ibland får man helt enkelt acceptera verkligheten
som den är. Jag kan bara säga att förbandsindragningar inte får ske annat
än då de ger klar rationaliseringseffekt och kostnadssänkande effekt. An-
nars tjänar de inget syfte.

Jag delar uppfattningen – och det har jag gett uttryck för tidigare också

– att det gäller att verkligen förutsättningslöst se över behovet av administrativ personal i staber och förvaltningar. Det finns inga områden som är heliga. Jag har också den meningen att det nog kan göras en hel del rationaliseringsvinster just inom de centrala och regionala staverna. Men – och det vill jag poängtera – i den mån vi gör rationaliseringar och personalindragningar måste vi också se på uppgifterna. Det får inte ske – vilket tyvärr inträffat tidigare – personalindragningar utan att myndigheternas uppgifter har ändrats. Då pressas den kvarvarande personalen alltför hårt. Här måste vi helt enkelt följa de regler som gäller för arbetslivet i allmänhet.

En ytterligare detalj när det gäller samordningen mellan den militära och civila byggnadsförvaltningen: det pågår redan undersökningar. Och jag kan säga: Herr Holmqvist hade ansvaret för försvarsdepartementet före mig. Och trots att vi av politiska skäl har olika uppfattningar i vissa sakfrågor så registrerar jag med tacksamhet – det kan jag säga en gång till – att vi ser på åtskilliga huvudfrågor exakt likadant. Jag måste säga att det inte bara har ett värde för stämningen i den svenska försvarsdebatten, som kan bli mer förstående, utan ett sådant konstaterande har en utomordentlig säkerhetspolitisk betydelse i vid bemärkelse därför att det faktiskt visar för omvärlden att oavsett politiska skiftningar så ligger den svenska säkerhetspolitiken fast.

Herr HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu får inte försvarsministern vara alltför vänlig mot mig. Det kan ju inte stärka mitt renommé i alla sammanhang!

Men vad som är av intresse är att försvarsministern tagit åt sig det jag sade. Jag har gett honom erkännande för att han har vunnit den här matchen. Han har plockat hem de försvarspengar han vill ha, som moderaterna önskar, och jag förstår att han är tillfreds med det.

Men vad jag framhöll var ju att det här kostar mycket pengar. Jag nämnde beloppet. Det är inte vad det rörde sig om 1972 utan det är fråga om en halv miljard i påbackning. Självfallet måste det göras invändningar mot detta. Jag polemiserade ju också mot förenklade sätt att räkna försvarskostnader och framhöll betydelsen av att vi kan pressa ned kostnaderna. Jag hoppas att detta ger det intrycket att jag fortfarande står kvar vid den motion som jag anslöt mig till.

När det gäller frågan om B3LA vill jag gärna ansluta mig till vad som tidigare här sagts av herr Gustavsson i Eskilstuna. Det är obehagligt att vi här skall ha en debatt utan att veta hur det blir. Härvidlag kan man inte anse att deklarationen om att detta inte skall få rubba relationerna mellan de olika försvarsgrenarna är särskilt tillfredsställande. Då kan vi måhända räkna med att få betala en extra räkning. Utöver den försvarsram vi nu håller på att behandla kan det bli tal om en fortsatt påbackning, vilket jag ser som något ganska avskräckande.

När det gäller frågan om de värnpliktiga kan man naturligtvis argumentera på olika sätt. Jag är dock fortfarande av den meningen att

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

det inte är bra att isolera en post och säga: På den här posten får ni inte använda mer än så och så mycket pengar. Om det används mera pengar där, skall detta anmälas till riksdagen så att vi kan få extra anvisning. Jag har svårt att tro att det skall kunna bli något positivt av detta. Gång efter annan upplever vi ändå att ett enstaka anslag kanske kan sluka dubbelt mer än vad som är beräknat, men sådant får man ta som en del av det krångel som finns i tillvaron.

Herr GLIMNÉR (c):

Herr talman! Som det har sagts några gånger tidigare i dag behandlar vi nu den proposition och det utskottsbetänkande som omfattar hela totalförsvaret. Som det också tidigare har sagts är det första gången som man vid ett och samma tillfälle tar ställning till säkerhetspolitiken, det militära försvaret, det ekonomiska försvaret, civilförsvaret och det psykologiska försvaret. Även om det sagts flera gånger tror jag att det är betydelsefullt att understryka det utomordentligt tillfredsställande i att vi fått bedömningen av totalförsvaret samlad i en proposition.

Försvarets uppbyggnad och organisation sker ju på lång sikt, och liksom dagens försvar grundlagts genom beslut, som fattats lång tid tillbaka, kommer det beslut som riksdagen i dag fattar att bli bestämmande för inriktningen av vårt försvar och dess uppbyggnad under många år framåt i tiden. Det finns också stor anslutning till att göra informationen om försvarsfrågorna så bred och allmän som möjligt. Här noterar jag att utskottet och försvarsministern är överens om att nästa försvarsutredning bör komma till stånd inom en inte för avlägsen framtid. På så sätt kan man få till stånd ett remissförfarande och en mera allmän debatt kring försvarsfrågorna. Detta tycker jag är bra.

Det fanns en tid när försvarsfrågorna av de demokratiska partierna kunde lyftas över partigränserna och försvarsbesluten kunde tas i mycket stor enighet. Numera har vi i viss mån kommit bort från den idyllen. Man skall dock inte överbetona föreliggande skiljaktigheter – kanske bör vi mera se på det som förenar. Från behandlingen av propositionen i försvarsutskottet vill jag i detta sammanhang notera att varken vpk:s nedrustningspropåer eller fru Theorins teorier har fått anslutning från någon enda medlem av försvarsutskottet. Detta är, herr talman, ett hälsotecken.

Nu har det, som vi hört, inte gått att nå full enighet kring den säkerhetspolitiska bedömningen inom försvarsutskottet. Här har socialdemokraterna reserverat sig, även om man är överens om själva målsättningen. Jag beklagar att det inte gått att upprätthålla enigheten från försvarsutredningen på den här punkten. Det kan inte vara i landets intresse att det finns klart markerade skiljelinjer i de säkerhetspolitiska bedömningarna.

I den socialdemokratiska reservationen anför man att det i propositionen görs avvikelser från eller utelämnanden av försvarsutredningens skrivningar. Om ordvalet inte i alla avseenden är helt avplankat från

utredningens betänkande, så slås det dock fast i propositionen att regeringen ansluter sig till försvarsutredningens första betänkande på denna punkt. Detta noteras också i den socialdemokratiska reservationen.

Den målsättning för vår säkerhetspolitik som riksdagen för snart tio år sedan angav bör enligt mitt förmenande alltjämt äga sin riktighet. Vid 1968 års riksdag angavs detta mål på följande sätt: "Sveriges säkerhetspolitik liksom andra länders syftar till att bevara landet oberoende. Vårt säkerhetspolitiska mål bör därför vara att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar, samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling."

Denna målsättning utvecklades vidare av 1970 års försvarsutredning, som framhöll att den svenska säkerhetspolitiken bör bidra till en fredlig utveckling i världen, till utjämning av motsättningar, till större förståelse mellan folken, till att skapa en värld där även små stater kan hävda sina intressen, till att minska stormakternas strategiska intressen av att dra in Sverige i eventuella krig. Den bör redan i fred tillvarata våra intressen under hänsynstagande till den internationella solidariteten och bör värna våra demokratiska friheter och rättigheter.

Dessa uttalanden fastslogs ytterligare klart i riksdagens försvarsbeslut 1972. Samma grepp om vår säkerhetspolitik har ju enhälligt tagits av den senaste försvarsutredningen men med en något vidare innebörd. Man pekar mera konkret på vårt beroende av händelser långt utanför Europa.

Propositionen godtar också denna bredare definition av säkerhetspolitiken, och departementschefen anger därvid att han ansluter sig i allt väsentligt till vad utredningen har anfört i dessa avseenden.

Försvarsutskottets majoritet har även godtagit detta synsätt och biträder därvid propositionen. Om man från socialdemokratiskt håll fortfarande godtar den inriktningen för vår säkerhetspolitik, som vi tidigare och i försvarsutredningen varit ense om, så finner jag den socialdemokratiska reservationen litet onödig, för att inte säga överflödigt.

Jag vill här slå fast att centerpartiets grundsyn är att man skall eftersträva en fast och konsekvent säkerhetspolitik, som är uppbydd av största möjliga nationella enighet kring alla väsentliga led. I såväl propositionen som utskottsbetänkandet slås fast att för att den svenska säkerhetspolitiken skall vara trovärdig och realistisk måste den som ett av säkerhetspolitikens medel stödjas av ett tillräckligt starkt totalförsvaret. Likaså slås fast att detta försvar även i fortsättningen måste svara mot de uppgifter som vår säkerhetspolitik kräver. Om vi skall kunna avvisa hot och påtryckningar av skilda slag krävs att totalförsvaret också är allsidigt sammansatt. Det skall med eftertryck understyrkas att det inte får finnas brister i försvaret som skulle kunna tolkas som att vi har för avsikt att söka hjälp utifrån i en hotande situation.

Försvarsutskottets majoritet är enig med försvarsministern om att to-

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

talförsvaret skall ha sådan styrka, sammansättning och beredskap samt vara så väl förberett för krig att angrepp mot Sverige skulle kräva så stora resurser och uppoffringar samt ta så lång tid, att de fördelar som en angripare kan vinna med ett angrepp inte rimligen kan bedömas värda insatserna. Här ligger vår möjlighet att hävda den neutralitet i krig som är syftet med vår alliansfria politik. En försvagning av vårt försvar minskar i motsvarande grad denna möjlighet.

Statsmakterna fastställde i 1972 års försvarsbeslut en allmän beskrivning av de politiska målen för totalförsvaret. Denna beskrivning anser utskottet, liksom både försvarsutredningen och försvarsministern, alltså jämt böra gälla. Enligt försvarsutredningen och propositionen är målsättningen för det militära försvaret att bibehålla det på den nivå som 1972 års försvarsbeslut fastlade. I debatten inför dagens försvarsbeslut har en del karaktäriserat detta som en upprustning av det militära försvaret – det har ju omnämnts här flera gånger tidigare i dag. Sanningen är att det förslag som försvarsutskottet i dag lagt på riksdagens bord innebär indragningar av förband och personal – det kommer man inte ifrån. Det förslag som försvarsmaktens ledningsutredning framfört i sitt delbetänkande innebär en rationalisering och en minskning av personalen i de högre staberna och hos den högre militära ledningen.

Under senare år har tanken på civilmotstånd som ett alternativ till det militära försvaret förts fram i den allmänna debatten. Den har också blivit föremål för viss prövning i samband med 1972 års försvarsbeslut. Frågan om civilmotstånd har även behandlats i försvarsutredningarna, både 1970 och 1974. I en socialdemokratisk motion i år hemställer man att riksdagen hos regeringen begär en utredning om olika former av motstånd, däribland civilmotstånd.

Den senaste försvarsutredningen ansåg att civilmotstånd inte kan utgöra något hållbart alternativ till militärt försvar. Utredningen ville emellertid inte utesluta att även icke-militärt motstånd kan ge värdefulla bidrag till det samlade motståndet, t. ex. vid ockupation. Utredningen förordade fortsatta utredningar om förutsättningen för och genomförandet av olika former av motstånd, såsom det fria kriget, motståndsrörelser och icke-militärt motstånd. Utredningen ansåg det emellertid nödvändigt att först klargöra de folkrättsliga problemen för icke-militära motståndsförmer. På den punkten delar utskottet utredningens synpunkter att de folkrättsliga förutsättningarna bör klarna ytterligare innan något utredningsarbete sätts i gång.

Försvarsutredningen kunde inte enas eller komma fram till förslag om utvecklingen av det framtida militärflyget. Enligt försvarsutredningen behövdes det ytterligare överväganden rörande ett eventuellt lätt attackplan, som benämns B3LA. Försvarsministern har också ansett att det behövdes kompletterande underlag beträffande attackflygförbandens framtida utformning och omfattning. Denna uppföljning sker också i en särskild beredning inom regeringskansliet.

I flera motioner i år har flygplansfrågan tagits upp. Utskottet tillstyrker

de ytterligare studier och överväganden som har påbörjats i flygplansfrågan. Dessa studier gäller en rad flygplanstyper i olika kombinationer. Även alternativ med anskaffning av utländska skolflygplan skall studeras. Detta anser både utskottet och försvarsministern, som fäster stor vikt vid att alla kostnadsberäkningar på det här området blir så tillförlitliga som möjligt. Detta är den tillsatta beredningens huvuduppgift.

Jag vill dock, herr talman, uttala den stilla förhoppningen att det skall visa sig ur olika synpunkter förmånligt och försvarbart att behålla en utveckling på det här området inom landet och därmed kunna behålla den svenska flygindustrin. Jag har sagt detta utan att på något sätt ha tagit ställning till om vi skall B3LA eller inte.

Med detta har jag berört två avsnitt av försvarspropositionen och utskottets betänkande, nämligen säkerhetspolitiken samt det militära försvaret. Centerpartiets övriga ledamöter i försvarsutskottet kommer senare i debatten att ta upp andra avsnitt av utskottets betänkande. Jag vill dock, herr talman, redan nu och med vad jag anfört yrka bifall till försvarsutskottets hemställan i föreliggande betänkande till alla delar.

Herr andre vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr KARL BENGSSON i Varberg (fp):

Herr talman! Jag kommer inte att säga någonting i flygplansfrågan, eftersom jag liksom alla andra väntar på resultatet av pågående utredning och de förslag som kommer att läggas fram i särskild proposition i höst.

Jag skulle vilja instämma i vad herr Holmqvist har sagt inledningsvis angående de anställda i försvaret. Jag delar helt hans mening då han uttrycker oro – liksom även försvarsministern gjorde – över de anställdas situation och över den stora oklarhet som råder om deras framtid. Det har kommit mycken oro åstad, och man önskar av allt sitt hjärta att det skall bli möjligt för dessa människor att få de besked om sin framtid som de så väl behöver.

Jag skulle också vilja säga till herr Holmqvist, innan jag går in på mitt koncept, att det här förslaget som föreligger i propositionen och som vi nu behandlar inte innebär en försvarspolitik av det bästa moderata märket, så som vi minns deras tidigare förslag. Nej, det är en kompromiss mellan de tre partier som bildar den nuvarande regeringen. Det är naturligt att det har blivit så. Kompromissen har alltså resulterat i en proposition som vi i folkpartiet kunnat godta.

Omsorgen om det egna landets yttre och inre trygghet är ett grundläggande drag i ganska många nationers politik. Det svenska samhället präglas av en djup och grundläggande värdegemenskap, och det finns ett överväldigande stöd i folkmeningen för säkerhetspolitikens grundprinciper. Det yttersta syftet med Sveriges säkerhetspolitik har alltsedan 1968 uttryckts på följande sätt – eftersom detta är grundläggande för

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

vår säkerhetspolitik upprepas det av nästan varje talare, men det kan inte hjälpas:

Sveriges säkerhetspolitik, liksom andra länders, syftar till att bevara landets oberoende. Vårt säkerhetspolitiska mål bör därför vara att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.

Försvarsutskottet menar liksom statsministern, försvarsministern och utrikesutskottet att denna målinriktning alltjämt skall gälla. Det är på samverkan mellan utrikespolitiken, försvarspolitiken och biståndspolitiken, handelspolitiken och vår politik i internationella nedrustningsfrågor som vår säkerhetspolitik bygger. Vi skall sträva efter att skapa ökad respekt för varje nations frihet och självbestämmanderätt, och vi skall verka för social och ekonomisk rättvisa, politisk avspänning och militär nedrustning samt för omfattande och förtroendefullt samarbete över gränserna. Liksom tidigare bör Sverige på allt sätt arbeta för att stärka Förenta nationerna i dess arbete att söka förebygga och lösa internationella konflikter. Vi har i stor enighet valt en alliansfri politik som syftar till neutralitet i krig. Om det blir krig i vår omvärld har vi att själva svara för vår säkerhet och vårt oberoende. För att nå detta säkerhetspolitiska mål behöver vi ett efter våra förhållanden starkt totalförsvaret.

De säkerhetspolitiska utgångspunkterna är givna i anvisningarna för perspektivplanering och långsiktsplanering i departementsprotokoll från försvarsdepartementet, 1972-06-16, § 1 och § 6, och i departementsprotokoll från handelsdepartementet, 1973-11-23, § 2. Där heter det:

”Planeringen skall bygga på förutsättningen att de två militära maktblocken alltjämt balanserar varandra och dominerar Europas politiska bild. Även om en konflikt i Europa mellan dessa allianser skulle uppstå behöver denna inte nödvändigtvis direkt beröra Sverige. En grundläggande utgångspunkt vid planeringen skall vara att vår säkerhetspolitiska linje, uttryckt som alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig, står fast. Denna politik syftar till att hålla landet utanför eventuella krig och motstå påtryckningar och hot från främmande makt. Vårt totalförsvaret skall vara ett uttryck för viljan att nå dessa syften.

Den ekonomiska utvecklingen i omvärlden leder till ökande internationell arbetsfördelning. En svensk isolering från denna är inte möjlig. Samarbete inom handelsblock kan skapa förutsättningar för snabbare ekonomisk tillväxt men skapar å andra sidan vissa begränsningar i den politiska handlingsfriheten. Svensk neutralitetspolitik sätter gränser för det beroende av omvärlden som kan accepteras. Neutralitetspolitiken blir trovärdig och realistisk först när den byggs upp och genomförs med stöd av ett totalförsvaret, avpassat och uppbyggt för att värna vårt oberoende.

Totalförsvaret bör ha sådan styrka och sammansättning att ett angrepp

Torsdagen den
26 maj 1977*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

mot Sverige inte kan bli lönsamt för någon. Civilförsvaret skall bidra till totalförsvarets fredsbevarande förmåga genom förberedelser och åtgärder för skydd av befolkningen. Det ekonomiska försvaret skall bidra genom förberedelser och åtgärder för att trygga folkförsörjningen i krig och kriser av olika slag. Därigenom stärks befolkningens motståndsförmåga och tilltron till vår vilja att göra motstånd mot angrepp och påtryckningar. Totalförsvaret får därmed den önskade *fredsbevarande förmågan*."

Ja, det är vad vi hoppas.

Jag kan inte motstå frestelsen att också återge ett annat litet avsnitt ur en skrift utgiven av sekretariatet för säkerhetspolitik och långtidsplanering inom totalförsvaret. Skriften utkom 1974 – alltså under den gamla regeringens tid – och är en bearbetning av en serie föredragningar för den senaste försvarsutredningen. Stycket jag vill återge är skrivet så här: "Under lugna, ostörda förhållanden finns det ett opinionsmässigt tryck att lägga mindre vikt vid försvaret för att skapa ökat utrymme för satsningen på andra, angelägna samhällsbehov. Detta återspeglas i beslutsprocessen. När däremot en kritisk situation uppstår och beredvilligheten att satsa på försvaret ökar kan det vara för sent. Det har därför uppfattats som angeläget att till en större publik föra ut resultaten av studierna. Detta har skett genom publicering i böcker, rapporter och tidskriftsartiklar samt genom deltagande i den allmänna debatten."

Jag vill gärna tillägga att det är ett mycket seriöst och omfattande arbete som läggs ner för att skapa så god klarhet som möjligt kring frågor som ger underlag för säkerhetspolitiken. Det har gällt inte minst under den gamla regeringen. Det framhålls också att studierna har en mera indirekt koordinerande effekt inom försvarsorganisationen. Utredningar av olika delfrågor kan ske mot en gemensam bakgrund.

I motionen 1504 finns ett yrkande om säkerhetspolitiken. Där hävdar motionärerna att regeringen inte fullt ut ansluter sig till förslagen som försvarsutredningen lagt när det gäller säkerhetspolitikens inriktning. Man talar om att regeringen gör en annan värdering och en annan avvägning av säkerhetspolitiken. Försvarsutskottet kan liksom utrikesutskottet inte dela denna mening. De värderingar av grunderna för vår säkerhetspolitik som finns redovisade i propositionen innebär en fortsättning av vad som gällt under lång tid. Den motsättning i yttrandena som antyds i motionen 1504 föreligger inte, anser utskottet.

Den anslagshöjning som i propositionen föreslås för vårt militära försvar täcker endast till en del de fördyringar som är en följd av inflation och ökade prestandakrav. Slutresultatet blir en kontinuerlig minskning av antalet mest kvalificerade förband. Det skulle vara mycket vunnet om stormakterna följde med i en motsvarande minskning. De nu föreslagna kostnaderna för försvaret bör därför inte rimligen påverka trovärdigheten i våra internationella nedrustningsintressen. Den nivå som föreslås i försvarspropositionen motsvarar i fråga om sitt realinnehåll en förlängning av 1972 års försvarsbeslut. Man kan om man vill betrakta

försvarsbeslutet 1968 som en vändpunkt. Det var då som N.P.I. kom att tillämpas – tidigare hade man använt andra prisregleringsmetoder – över försvarsbeslutet 1972, och fortfarande går vi mot en fortsatt minskning av de rörliga stridskrafterna till nedmot hälften med möjlighet till stabilisering under 1980-talet. Och detta sker trots en höjning av kostnaderna med 4–5 % när det gäller den militära ramen.

Andra förändringar i totalkostnaderna är följande. Civilförsvarets kostnader höjs med 15 % och det ekonomiska försvarets med 80 %. Övrigt totalförsvars ökning uppgår till 1–2 %. Det kan förtjäna att nämnas att kostnaden för sjukvården inom det sistnämnda området ökar med ungefär 20 %. De stora förändringarna ligger alltså på ekonomiskt försvar, sjukvård o. d.

Genom de här förändringarna i ekonomin för de olika totalförsvarsgrenarna framstår det som angeläget att bl. a. civilförsvaret i fortsättningen ägnas allt större uppmärksamhet – detta sagt i positiv mening. Det befolkningsskydd som civilförsvaret står för är mycket viktigt. Fortfarande föreligger brister i detta skydd, som ledningen av denna gren av försvaret nu med iver vill ta itu med. Personligen har jag tillfälle att på nära håll följa det arbete som bedrivs av ledningen och de anställda i civilförsvaret och kan inför riksmötet vittna om hur man, trots problem genom förestående omlokalisering och omorganisation, med gott humör och stor lojalitet möter förestående svåra uppgifter.

De planeringsförutsättningar som gäller för det ekonomiska försvaret skiljer sig på flera sätt från vad som gäller för det militära försvaret och civilförsvaret. Avgörande för våra möjligheter att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner under kriser och krig är det svenska samhällets och i synnerhet näringslivets kapacitet vid aktuell tidpunkt och dess förmåga till snabb anpassning och omställning vid olika krissituationer. Verksamheten i fred inom det ekonomiska försvaret består till väsentliga delar av åtgärder som syftar till att i krissituationer möjliggöra fortsatt nödvändig verksamhet i det svenska samhället samt att i krig stödja våra försvarsanstängningar. Dessa åtgärder utgörs främst av kompletteringar av näringslivets resurser i form av beredskapslager, reservutrustningar m. m. och av olika stödåtgärder för att behålla produktionskapacitetet samt givetvis en planering för verksamheten vid kriser eller i krig.

När det gäller detaljerna i föreliggande förslag angående det ekonomiska försvaret måste jag hänvisa till utskottets skrivning. Detta gäller också den s. k. fredskrislagringen. Jag är glad och tillfredsställd över att lagring för fredskriser nu har börjat ta form. Mitt parti, folkpartiet, var med från början när riktlinjerna för detta drogs upp.

Det finns många andra länder som har betydligt större andel av sina resurser avsatta för militärt försvar. Samtidigt finns åtskilliga stater som avsätter mindre andel än vi för försvarsändamål. Sannolikt innebär Sveriges sedan länge enhälliga beslut att vara alliansfritt, för att kunna stå neutralt i krig, att vi måste ta på oss större eget ansvar än stater i militärallianser behöver göra. Trovärdigheten för den svenska viljan och

förmågan att värja sig mot anfall ställer krav på pengar och personliga uppoffringar för totalförsvaret.

Under senare årtionden har en långsiktig utveckling inneburit att försvarets andel av landets samlade resurser minskat.

Det är min förhoppning att ett trovärdigt försvar skall kunna åstadkommas inom ekonomiska ramar, som också för det närmaste årtiondet ger försvaret en oförändrad eller svagt minskande andel av landets samlade resurser. Skulle spänningen i vår del av världen kraftigt öka eller drastiskt minska, bör självfallet detta få återverkningar också i svensk försvarspolitik.

De folkrikaste delarna av landet finns nära kusterna. Om en angripare lyckas ockupera dessa områden, blir våra möjligheter att försvara och skydda landets medborgare drastiskt försämrade. Ett annat skäl till att möta en angripare redan ute till havs och i luften är att en invasionstyrka är mer sårbar under överskeppningen än när den har landstigit. Vårt försvar bör därför ha sådan sammansättning att det kan nyttja de fördelar som ges oss genom omgivande vatten. Ju närmare vårt område en angripare kommer, desto kraftigare måste försvaret kunna gripa in. De största resurserna måste vi kunna sätta in när angriparen "skiftar element" från sjö till land.

En sådan utformning av försvaret innebär vad som kallas "balanserat djupförsvar". Lyckas en angripare tränga igenom vårt försvar, skall nytt motstånd kunna upptas inne i landet, i sista hand i form av "det fria kriget" – med små lokala insatser.

Med anledning av vad som sagts beträffande den allmänna värnplikten vill jag återge vad utskottet på ett ställe i betänkandet skriver:

"Sveriges stora yta och geografiska läge med långa gränser och kuster ställer krav på att vi kan mobilisera ett förhållandevis stort antal förband. Detta i förening med vår lilla befolkning medför att det militära försvaret måste vila på den allmänna värnpliktens grund. Endast därigenom kan krigsorganisationen ges en bredd som svarar mot de uppgifter som vi ställer på vårt försvar. Allmänna värnplikten har därutöver, liksom frivilligverksamheten, avgörande betydelse för försvarets förankring i samhället och hos hela folket. Det militära försvaret skall därför liksom hittills grundas på allmän värnplikt."

Herr talman! Detta är ett klart besked av utskottets majoritet om hur vi ser på värnplikten. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! I den proposition som ligger till grund för försvarsutskottets betänkande nr 13 har den borgerliga regeringen lagt fram förslag om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets utveckling för perioden 1977–1982.

I väsentliga avseenden kan vi socialdemokrater inte ansluta oss till de framförda förslagen. Vi anser att den svenska säkerhetspolitiken bör

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

ha samma inriktning som tidigare. Viljan att medverka till avspänning och nedrustning samt till social och ekonomisk utjämning mellan folken bör därvid vara vägledande.

Vi anser också att totalförsvaret bör utvecklas i huvudsak enligt 1972 års försvarsbeslut. Större uppmärksamhet måste dock ägnas ekonomiskt försvar, civilförsvar och sjukvården i krig. Denna bedömning överensstämmer med försvarsutredningens förslag.

Min uppgift är att belysa socialdemokratins syn på avsnitten 6 och 9 i utskottsbetänkandet. Dessa två avsnitt behandlar frågorna om civilförsvarets och det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling.

I vår partimotion 1504 krävde vi socialdemokrater att civilförsvaret skulle utvecklas i huvudsak enligt försvarsutredningens förslag. Vi förordade en ökning av uthålligheten i förvarningssystemet genom anskaffning av reservmateriel i viss utsträckning. Vi föreslog vidare att ökad uppmärksamhet skulle ägnas möjligheten att anordna kvalificerad utbildning för civilförsvarets personal.

Beträffande det ekonomiska försvaret föreslog vi, liksom för militärt försvar och civilförsvar, att ett långsiktigsprogram skulle antas samt att fredskrislagring av vissa metaller skulle betalas av avgiftsmedel. Vi ansåg att oljelagringsfonden kunde användas till detta ändamål.

Vi hävdade då och hävdar fortfarande att vårt förslag bättre än regeringens beaktar det samhällsekonomiska och statsfinansiella utrymmet för försvarssektorn. Med den av oss föreslagna inriktningen kan balans skapas mellan uppgifter och resurser.

Herr talman! Låt mig nu återvända till frågan om värdet av ökad uthållighet i förvarningssystemet. Civilförsvarsstyrelsen har i anslutning till programplaneringen och i samråd med ÖB genomfört en studie rörande möjligheterna att öka uthålligheten i förvarnings- och alarmeringssystemet för flyganfall. En sådan uthållighet bedöms ge civilbefolkningen en ökad möjlighet att inom de förvarningstider som gäller vid skyddsrumplaneringen bättre nyttja dessa skyddsrum.

Vi socialdemokrater delade denna uppfattning och var beredda att anvisa 25 milj. kr. för att åstadkomma en ökad uthållighet i förvarningssystemet. Medlen skulle tas från det militära försvarets ram.

Utskottet enades senare om en bedömning som i sak helt tillgodoser våra krav på en ökad uthållighet i systemet för förvarning vid flyganfall men fastslog även att det f. n. saknas tillräckligt underlag för bedömning av medelsbehovet. Denna utskottets bedömning bör riksdagen ge regeringens till känna.

Vårt andra krav beträffande civilförsvarets fortsatta utveckling gällde behovet av ökade möjligheter till kvalificerad utbildning för civilförsvarets personal. Låt mig direkt fastslå att vi har fått fullt gehör för de motionen 1504 uppställda målen för utbildning av civilförsvarets personal och förutsätter att denna målsättning prioriteras i den fortsatta planeringen.

I motionen 248, som också behandlas i detta betänkande, föreslog vi

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

att frågan om kommunanknutet försvar skulle utredas. Glädjande nog har ett enigt utskott ställt sig bakom vårt förslag.

Herr talman! Den andra delen av mitt anförande tänkte jag ägna åt frågan om det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling.

I vår partimotion framför vi följande bedömning när det gäller det ekonomiska försvaret. Det ekonomiska försvaret omfattar i princip hela vårt näringsliv och bygger i allt väsentligt på de resurser som finns i fred. Därför får förändringar i fredstida resurser också konsekvenser för försörjningsberedskapen. Det ekonomiska försvaret måste i likhet med övriga totalförsvarsgrenar vara välbalanserat. Vår försörjningsberedskap måste vara sådan att den framstår som trovärdig för omvärlden. En vägledande princip för totalförsvaret är att den som har ansvaret för en viss verksamhet i fred även skall ha detta ansvar i krig.

I planeringen av det ekonomiska försvaret deltar företag och organisationer av skilda slag. Till skillnad från militärt försvar och civilförsvaret består det ekonomiska försvaret inte av enheter som tillkommer i samband med krigsorganisering av samhället. Det är snarare ett samlingsbegrepp för hur näringslivet skall anpassas till ändrade förhållanden vid avspärrning och krig.

Planeringen för det ekonomiska försvaret bör enligt vår uppfattning vara långsiktig. Så har varit fallet för både det militära försvaret och civilförsvaret. Planeringsarbetet för det ekonomiska försvaret har hittills skett i syfte att få fram ett underlag som kan ligga till grund för statsmakternas bedömning av det ekonomiska försvarets inriktning under planeringsperioden. Det är mot den bakgrunden beklagligt att varken föredraganden eller utskottsmajoriteten har velat dela vår uppfattning om behovet av ett långsiktigsprogram för det ekonomiska försvaret.

I kompletteringspropositionen har vi kunnat konstatera att regeringen snabbt sprungit ifrån de utfästelser som gjordes i försvarspropositionen. Detta leder till en ryckighet i planeringen som gör att myndigheterna får svårt att nyttja tilldelade anslag på ett förnuftigt sätt.

Slutligen, herr talman, frågan om fredskrislagring av vissa metaller. Försvarsutredningen såväl som föredraganden förordar viss lagring av vissa metaller med hänsyn till det politiska läget i södra Afrika.

Vi delar denna bedömning men anser att lagringen bör finansieras med avgifter och inte över statsbudgeten. Av praktiska skäl förordar vi att oljelagringsfonden utnyttjas.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 7 och 8 vid försvarsutskottets betänkande nr 13.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! När det gäller den försvarsdebatt som förs i vårt land är det viktigt att slå fast att vårt försvar bygger på den allmänna värnplikten. Här har Bengt Gustavsson i dag som ett av sina huvudnummer försökt att skapa motsättningar som inte finns. Jag vill därför citera vad utskottet skriver på s. 39 och 40 när det gäller den allmänna värnplikten:

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

”Sveriges stora yta och geografiska läge med långa gränser och kuster ställer krav på att vi kan mobilisera ett förhållandevis stort antal förband. Detta i förening med vår lilla befolkning medför att det militära försvaret måste vila på den allmänna värnpliktens grund.”

På en rad ställen i samma avsnitt av betänkandet slår man just fast att det är den allmänna värnplikten som ligger till grund för vårt försvar. Att försöka göra ett nummer av detta och påstå att vi inte skulle vara eniga på den punkten är ytterst anmärkningsvärt, tycker jag. Om man läser utskottsbetänkandet ordentligt faller också hela den argumentering som Bengt Gustavsson anförde på denna punkt platt till marken.

Det är också viktigt, när det gäller att få förståelse för de kostnader som försvaret drar, att man har en försvarsmakt som så långt som möjligt – med tanke på försvarets hela karaktär – liknar fredssamhället. För att få till stånd denna förståelse måste man göra mer för att sprida kunskap om hur man arbetar inom försvarsmakten. En förstärkt lekmannainsyn är, som jag ser det, därför ett krav, och på den punkten tycker jag att den gamla regeringen var alltför defensiv.

De tankar som nu förts fram på ett förstärkt lekmannainflytande på central nivå måste, som jag ser det, följas upp på den lokala nivån. Vi har från centerpartihåll fört fram krav på lokala bestyrelser, men det har tyvärr ännu inte lett till något resultat. Jag hoppas emellertid att den nu föreliggande skrivningen, som innebär att ledningsutredningen skall se på detta, kommer att ge resultat så snart som möjligt.

Det är också viktigt att vi får en ökad förståelse för de värnpliktigas problem. Dessa problem skiljer sig ganska väsentligt från vad som gällde för bara fem, tio år sedan på grund av tidigare familjebildning och på grund av andra skolexperiheter. Det är viktigt att vi tar hänsyn till det.

I den föreliggande propositionen föreslås en väsentlig förbättring av värnpliktsförmånerna. Det är ett resultat av det arbete som värnpliktsgruppen och andra har utfört. Förslaget är också bra med hänsyn till de ekonomiska ramar som vi haft att jobba med under den aktuella perioden.

Kostnadsutvecklingen inom försvaret har också gjort att man måste se till att de pengar som står till förfogande används så effektivt som möjligt. Det är främst två utredningar som arbetar för att se till att organisationen är rationell – jag tänker på ledningsutredningen och fredsorganisationsutredningen. Det är betydelsefullt att det arbetet fortsätter. I regeringens förslag sägs att antalet administrationer bör minskas. Jag tycker det är väsentligt att man preciserar sig på detta sätt – det visar på handlingskraft och ger vid handen att man försöker ta ansvar för besluten.

Redan den nivå som regeringspartierna har valt innebär mycket stora omställningar för personalen – detta i en tid då man på personalhåll hårt känt av den s. k. OLLI-organisationen. Att i det läget välja den kostnadsnivå som socialdemokraterna valt innebär självfallet ytterst hårda prövningar för försvarets personal, främst då för den civila personalen.

Som framgått av pressmeddelande från försvarets fredsorganisationsutredning kommer ett stort antal militära tjänster att förflyttas och ett antal civila tjänster att försvinna. Detta gäller hittills bara inom armén. Väljer man då, som socialdemokraterna vill, en lägre ekonomisk nivå, krävs det också att man presenterar vilka ytterligare förband som man vill lägga ned. Jag har inte hört vilka ytterligare regementen Eric Holmqvist och Bengt Gustavsson har för avsikt att dra in. Jag förutsätter att de reduceringar de föreslår kommer att bli fler än de som föreslagits i propositionen. Det är helt nödvändigt att vi får besked på den punkten i dag. Annars förloras ju trovärdigheten för det lägre socialdemokratiska alternativet. Jag tycker att det är nödvändigt att man preciserar sig och inte som hittills bara kommer med en allmän formulering om att man skall skära ned när det gäller de centrala administrationerna. Enligt min mening måste man ha det politiska modet att verkligen tala om var man står i denna fråga.

Den nya regeringen törs tydligen tala om att den måste skära ned när det gäller administrationen, och det är uppenbarligen det som en del kallar upprustning. Man frågar sig om det är personalens berättigade krav på förbättring av löneförmånerna som är upprustning, eller ökningen av materielkostnaderna som man tvingas acceptera. Jag vill påstå att talet om upprustning inte är trovärdigt, eftersom man mycket väl vet att den linje regeringen valt endast är ett sätt att bevara samma nivå som 1972 års beslut innebar.

Från socialdemokratiskt håll har man i år tydligen valt att inte driva sakpolitik i försvarsfrågan utan helt gå in för missnöjespolitik. Det blir därför svårt att föra en riktig debatt, eftersom man inte preciserar på vilka punkter man vill begränsa utgifterna. Bengt Gustavsson har sagt att han har försökt att förklara sin reservation, men det finns nog anledning för honom att göra ytterligare ansträngningar att förklara den socialdemokratiska reservationen.

Avslutningsvis konstaterar jag att socialdemokraternas linje innebär en mycket hårdare neddragning av tjänster och en snabbare nedläggning av förband än majoriteten föreslagit. Man har valt en linje som innebär en mycket sträv personalpolitik.

Jag skulle också vilja ta upp en annan fråga som direkt eller indirekt hör hemma i debatten om nedläggning av förband, nämligen försvarets markfrågor. Just nu handläggs vid försvarets fastighetsnämnd en rad markfrågor. Eftersom de hör intimt samman med frågan om vilka förband som skall vara kvar vill jag ta upp dem. Då ökade krav på rörliga förband, på tyngre fordon, på motorisering m. m. har gjort att det blir allt svårare för försvaret att i samma utsträckning som förr förlita sig på markägarnas beredvillighet att ställa mark till förfogande, har det blivit nödvändigt att hänvisa försvarsmakten till egna markområden.

Jordbruket ställer i dag – enligt min mening berättigade – krav på att jordbruksmark inte kommer ur produktionen. För min del har jag mycket stor förståelse för kraven från jordbrukets sida. Det gäller att

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

söka alternativ som innebär att man inte behöver ta jordbruksmark i anspråk och att man inte i onödan skapar svårigheter där det finns många boende. Jag vill också för min del deklarerat, att om det blir svårt att skaffa den mark som man vill ha, kan man behöva göra vissa politiska ställningstaganden som kan innebära att man sänker ambitionen i fred när det gäller utbildningen. Jag tänker då närmast på artilleri- eller pansarutbildningen.

De markområden som debatteras i dag är

- o Mestocka i Halland,
- o Bjärsjö i Skövde,
- o Horssjön i Värmland,
- o Slättflis eller Homa på Gotland och
- o Skillingaryd i Småland.

För att göra det lättare och lösa de här markfrågorna anser jag att försvarsdepartementet snarast bör ta itu med de krav som tidigare förts fram, nämligen att man ger möjlighet att byta mark med domänverket. Enligt min mening är det en fråga som brådskar.

I en socialdemokratisk reservation föreslår man när det gäller de värnpliktigas resor att alla värnpliktiga skall få sovplats på tåg. Jag förutsätter att man från socialdemokratiskt håll är säker på att det finns kapacitet inom SJ för att klara av ett sådant system, och jag räknar med att få svar även på den frågan.

Jag vill sedan ta upp en fråga som Eric Holmqvist var inne på. Han talade om att det var illavarslande att behöva lägga ner förband. Det säger han, samtidigt som han själv tidigare har gett direktiv om sådana nedläggningar till den utredning som jobbar med dessa frågor. Eric Holmqvist säger att man i första hand skall ha kvar de bygdeförankrade förbanden. Om man drar ut det resonemanget, då innebär det att de som först bör läggas ner blir Norrlandsförbanden. Gotlandsförbanden och alla skolor. Det skulle vara intressant att få veta om herr Holmqvist i det sammanhanget helt har bortsett från de operativa krav som han tidigare framfört i de direktiv han lämnat. Jag frågar mig också vad de socialdemokratiska riksdagsmännen t. ex. i Norrland tycker om sådana uttalanden. Om man bara skall behålla de bygdeförankrade regementena blir det ju inte många förband kvar på en del håll i landet, och även förband inom en del försvarsgrenar som är ganska nya skulle komma att drabbas av nedläggning. Jag tycker att det mot den bakgrunden är anmärkningsvärt att föra fram ett resonemang om att enbart de bygdeförankrade förbanden skall finnas kvar. Vi måste ta både regionalpolitiska och operativa hänsyn när vi avgör dessa frågor.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Det är en intressant utveckling som dagens debatt genomgår. Statsministern fann inte anledning att med ett ord beröra den all-

männa värnplikten som grund för det svenska försvaret, och när försvarsministern i en replik sade några ord om den allmänna värnplikten och de värnpliktigas rätt till hyggliga sociala och ekonomiska villkor, så satte han detta i motsatsförhållande till frågan om materiel och fast anställd personal.

De båda företrädarna för mittenpartierna försöker nu ändra på den bild som skapats i debatten. I rask takt hoppar Karl Bengtsson i Varberg från folkpartiet och därefter Gunnar Björk i Gävle från centerpartiet in i debatten och citerar samma lilla ynkliga snutt från utskottets skrivning när det gäller värnplikten. Men i skrivningen berör man ju inte med ett ord värnplikten som idé! Man har reducerat frågan till en fråga om geografi och strategi. Om det är så som herr Björk i Gävle säger att det handlar om en demonstration och att det inte finns några skilda uppfattningar mellan socialdemokraterna och de borgerliga på den här punkten, då frågar man sig varför den borgerliga majoriteten i utskottet vägrade att vara med på den skrivning som socialdemokraterna föreslog. Man sade ju att "detta är oacceptabelt för oss", och jag förmodar att det var oacceptabelt därför att vi ville diskutera värnplikten som idé.

Därmed har vi skillnaden klar. För oss är den allmänna värnplikten en principfråga, och det framgår också av vår reservation, där vi säger:

"När det demokratiska samhället finner sina grundläggande värden sätta på spel på grund av yttre hot måste det träda upp till försvar. Detta kan bara utövas av folket självt. En stark och levande demokrati kan inte överlåta till andra att utöva försvaret mot yttre angrepp. Värnpliktsförsvaret är också en viktig garanti för att försvarsmakten blir föremål för folkets insyn, kontroll och påverkan."

Eftersom herr Björk i Gävle är i kammaren skulle jag vilja fråga honom: Vad var det i den socialdemokratiska skrivningen som herr Björk inte kunde acceptera? Herr Björk tillhörde ju dem som sade nej till det socialdemokratiska förslaget, trots att vi var beredda att diskutera det och trots att ni hade haft lång tid på er att diskutera det.

Detta ställningstagande är onekligen illavarslande därför att det tyder på att regeringen håller på att fjärma sig från det som man trodde var allmänt accepterat. Jag kan peka på den syn på försvaret som värnpliktskonferensen gav uttryck för och som också ordföranden i de värnpliktigas arbetsgrupp skriver om i det senaste numret av Värnplikts-Nytt. Han skriver så här: "Vi måste slå vakt kring värnpliktsförsvaret. Utan att försvaret bygger på hela folkets medverkan finns inga förutsättningar för ett trovärdigt försvar av vårt land."

Ett värnpliktsförsvar och en fortgående demokratisering av försvaret förhindrar att det skapas en klyfta mellan folket och försvaret."

Demokratisering av försvaret – som väl var den andra aspekten herr Björk i Gävle ville diskutera när han tog upp frågan om lekmannainsyn – är en mycket väsentlig fråga. Men man lyfter onekligen något på ögonbrynen när centern säger att den gamla regeringen var alltför defensiv och att den nya regeringen och den borgerliga majoriteten skulle driva en

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

mycket omfattande aktivitet på denna punkt. Vilket initiativ har regeringen tagit för att förstärka denna utveckling? Det är i själva verket på det sättet att den utredning som arbetade med frågan om lokala lekmannastyrelser och om lekmannainflytande – Fia-utredningen – avsattes och den nya utredningen framtogs uppdraget att utreda denna fråga. Man lade över uppdraget på försvarsmaktens ledningsutredning som därmed fick en ny uppgift, vilket också ledde till att frågan i sak förlorade i tid. Om man nu är så intresserad från borgerligt håll att klara lekmannainsynen och lekmannafrågorna och demokratiseringen, varför anslöt man sig då inte till den socialdemokratiska reservationen i försvarsmaktens ledningsutredning som krävde ett inrättande, inte av något slags lekmannainsynsförfarande, utan av en lekmannastyrelse som därmed skulle ge en bestämmanderätt i dessa frågor.

Jag ser med stor förväntan fram mot herr Björks i Gävle kommentarer till den stora energi som hela svenska folket ovetande den borgerliga regeringen lagt ner för att lösa dessa problem.

Jag skall återgå till värnpliktsfrågorna. Från socialdemokratiskt håll vill vi uppriktigt beklaga att den borgerliga riksdagsmajoriteten inte har velat diskutera den allmänna värnplikten som princip. Man har – vilket framgår när herrar Bengtsson i Varberg och Björk i Gävle citerar sin egen skrivning – reducerat detta till en fråga om geografi och strategi. Det är allvarligt, för om vi inte ser värnplikten som en förutsättning för uppbyggnaden av ett folkförsvar reduceras frågan om den allmänna värnplikten till en fråga om människan som en lämplig eller olämplig produktionsfaktor när det gäller att skapa krigsförband.

Vi socialdemokrater anser att försvaret måste spegla samhället i övrigt, och vilja och förmåga till försvar vilar ytterst på upplevelserna i det samhälle som skall försvaras. En utveckling mot ökad solidaritet och gemenskap i samhället bildar därmed också ytterst grunden för ett starkt försvar. I detta perspektiv är det självklart att man utgår från den allmänna värnplikten, och det av följande skäl.

Försvaret måste vara en spegling av samhället i övrigt och bygga på de materiella och mänskliga resurser som där finns. Alternativet – ett yrkesförsvar – skulle leda till uppenbara risker att försvaret fjärmade sig från det samhälle det är satt att försvara. Värnplikten är en förutsättning för att försvaret skall ha en förankring i samhället.

Det andra skälet är att i ett demokratiskt samhälle intar ett militärt försvar en helt unik position. Det är det enda organ som i betydande omfattning har möjlighet att använda sig av fysiskt våld. Därmed utgör också det militära försvaret en mycket stark maktfaktor, som – om den inte är föremål för insyn och kontroll av breda samhällslager – skulle upplevas som ett hot. Därför är värnplikten en förutsättning för att försvaret blir föremål för denna insyn och kontroll från allmänhetens sida.

Det tredje skälet är att försvareffekten blir störst genom den allmänna värnplikten. Ett förlitande på en ensidig satsning på högteknologi ger inte utrymme för ett brett utnyttjande av medborgarnas kunnande och erfarenheter. Genom värnplikten möjliggörs ett system som bygger på

såväl civilt som militärt kunnande. Och värnplikten är därmed en förutsättning för ett effektivt försvar.

Det fjärde skälet man kan anföra är att viljan till försvar av de värden vårt demokratiska samhälle står för självklart är av avgörande betydelse. Folkets försvarsvilja bestäms, som jag sade förut, av den gemenskap man känner med det samhälle man lever i. Därför kan man inte överlåta försvaret av demokratin till några andra än folket självt. Därför är också värnplikten en förutsättning för en god försvarsvilja.

Herr talman! Det är dessa tankar som vi socialdemokrater har som grund i vår syn när vi diskuterar det militära försvarets uppbyggnad. Denna syn måste självklart vara bestämmande för strukturen av det militära försvaret. Materielanskaffningen måste därmed inriktas på sådana vapen och vapensystem som är anpassade till värnpliktsförsvarets behov. När man från borgerligt håll i och för sig accepterar den allmänna värnplikten men inte utgår från den syn jag redogjort för, så kan vi inte se detta som annat än att man inte utgår från att värnplikten har ett egenvärde i ett demokratiskt samhälle. Och detta är allvarligt, eftersom det innebär att man ju i förlängningen kan tänka sig att kompromissa om värnpliktens princip. Man upplever också med jämna mellanrum diskussioner om kategoriklyvningar, mycket kraftiga differentieringar, radikala minskningar av utbildningstiden osv., som skulle innebära att den allmänna värnplikten skulle försvinna. Och att ha ett försvar som består enbart av stridisar, det betackar vi oss för.

Att regeringen stänger in sig bakom låsta dörrar för att diskutera dyra nya vapensystem som B3LA – som man för resten från delar av borgerligheten inte vill diskutera i dag därför att det tydligen inte tål of-fentlighetens ljus – och att den borgerliga utskottsmajoriteten vägrar att acceptera socialdemokraternas förslag till skrivning vad gäller värnplikts-försvaret är oroande tecken. Och inte blir man precis lugnare när försvarsministern hänvisar de värnpliktiga till socialhjälpen i stället för att försvaret tar på sig kostnader orsakade av värnpliktstjänstgöringen.

Därmed, herr talman, är vi också inne på frågan om de värnpliktigas ekonomiska och sociala villkor. Det måste vara samhällets plikt att garantera de värnpliktiga en ekonomisk och social trygghet. Den tidigare socialdemokratiska regeringen har också tagit initiativ till en rad förbättringar av värnpliktsförmånerna. Det gäller t. ex. "repgubbarna" som nu får 90 % av sin lön under reptjänstgöringen. Det gäller Vpl-10-resorna, som jag, uppmanad av Gunnar Björk, skall återkomma till. Det har också skett höjningar av uttryckningsbidragen. Här tycker jag nog att det är på sin plats att ge ett klart erkännande till de värnpliktiga själva när det gäller att driva på opinionsbildning för bättre förmåner. Med den nuvarande regeringen som sätter kanoner framför social och ekonomisk trygghet är de värnpliktigas arbete än mer väsentligt. Genom den ständiga stegringen av priserna som den borgerliga politiken lett till drabbas de ekonomiskt svaga grupperna hårdast, och bland dem finns ofta de värnpliktiga.

Av majoritetsskrivningen framgår dessutom att om de värnpliktiga i framtiden över huvud taget skall få förbättrade förmåner skall det tas utanför den ekonomiska ramen för försvaret, som i övrigt skall få sina anslag efter nettoprisindex som tidigare har diskuterats. Också här tycks kanonerna gå framför den ekonomiska tryggheten för de värnpliktiga. Med de utvecklingstendenser som antyds i regeringens egna ekonomiska bedömningar lär det inte bli särskilt mycket till standardstegringar för de värnpliktiga.

Jag skall ta några av de konkreta frågorna. Utryckningsbidraget har ju under flera år av de värnpliktiga betraktats som en mycket väsentlig fråga, men den möter borgerligheten med en axelryckning. Detta är intressant därför att ett enhälligt utskott har sagt: "Förmånerna har också med hänsyn till prisutvecklingen och den allmänna standardhöjningen omprövats fortlöpande. Väsentliga förbättringar av de värnpliktigas förmåner har skett under de senaste åren." Det var när vi hade en socialdemokratisk regering. "Detta finner utskottet — — — vara ett verksamt bidrag till att upprätthålla en positiv inställning till värnplikten och därmed också till det militära försvaret som sådant."

Herr talman! Av detta resonemang återstår intet när de borgerliga skall ta ställning till uttryckningsbidragets storlek. Om man menade allvar med vad man säger från borgerligt håll och som vi är överens om på den här punkten hade det enda rimliga varit att man anslutit sig till det socialdemokratiska förslaget om en höjning av uttryckningsbidraget till 1 200 kr. Detta belopp motsvarar ungefär den penningvärdeförsämring som skett sedan bidraget höjdes till 1 000 kr. Tydligt är det igen på det sättet att materielsidan hela tiden skall garanteras från att bli lidande av penningvärdeförsämringen. De värnpliktiga får tydligen klara sig bäst de vill.

Jag tycker nog att det hade varit klädsamt om de borgerliga antingen tagit konsekvenserna av de vackert hållna allmänna fraserna eller också avstått från att skriva under dem.

En grupp värnpliktiga som generellt sett har större problem än andra är de som gör sin tjänstgöring mycket långt från bostadsorten. Gunnar Björk frågar socialdemokraterna hur man skall ha det med Vpl 10 och hur man skall klara att låta 10-kronan vad gäller järnvägsresor för de värnpliktiga omfatta även sovvagnsbiljetten. Jag skall försöka förklara detta så pedagogiskt som möjligt.

I dag vägras de värnpliktiga rätten att inom ramen för Vpl 10-kortet få sovvagn. Vi kan väl ändå vara överens om att det inte är den värnpliktiges fel att han får genomgå sin grundutbildning långt från hemorten. Felet är statens, som genom värnpliktsverket har bestämt detta. Därför är det också felaktigt att en person som bor t. ex. i Mälardalen och som gör sin värnplikt i Norrland skall tvingas att själv betala kostnaden för sovvagnsplats. Självfallet skall samhället stå för denna kostnad. Men detta vill inte de borgerliga acceptera. De säger att då behövs fler sovvagnar i landet; det finns inte tillräckligt med sådana. Vad vi social-

demokrater hävdar är att de värnpliktiga inte skall diskrimineras här utan att de skall kunna få chansen att slåss om de få platser som finns. Och sedan får vi väl se till att den borgerliga regeringen och den borgerliga riksdagsmajoriteten är med om att skaffa fram tillräckligt många sov-vagnar.

Vi vägrar alltså att acceptera att de värnpliktiga skall hamna i stryckklass, och därför har vi krävt en ändring på den punkten. Men också här går kanonerna framför de värnpliktigas förmåner.

Dessutom vet vi ju att merkostnaderna för samhället blir förhållandevis marginella, så sakligt sett tycker jag nog att det är svårt för de borgerliga att motivera sin kallsinnighet på denna punkt.

Herr talman! Beträffande familjebidraget vill också här socialdemokraterna satsa mer på dem som får göra de största ekonomiska uppoffringarna, dvs. barnfamiljerna.

Principen om en speciell hustrupenning är onekligen tveksam från jämställdhetssynpunkt. Utbetalandet av hustrupenningen utgår ju närmast från synen att kvinnan är och skall vara ekonomiskt beroende av mannen för sin försörjning. Denna syn stämmer knappast överens med det familjepolitiska synsätt som är utgångspunkt för samhällsdebatten i övrigt. Riksdagen anslöt sig för resten också enhälligt år 1975 till denna ståndpunkt. När man då från regeringens sida vill höja hustrubidraget och vara försiktig med höjningen av ersättningen till barnen, så måste vi protestera. I stället bör hela höjningen läggas på barnen. Men också här har vi kanske ett uttryck för den högervind som blåser inom regeringen. Även på denna punkt har alltså de borgerliga sagt nej till socialdemokraternas förslag. Kanske är det ett uttryck för att en konservativ syn på kvinnan fortfarande präglar folkpartiet och centern. Var moderaterna står i frågan vet vi ju sedan gammalt.

Herr talman! De värnpliktiga måste kunna få en bättre standard. Men de borgerliga låter i avvägningarna kanonerna gå framför de värnpliktigas krav på bättre ekonomiska och sociala villkor.

Med detta ber jag att få yrka bifall på samtliga punkter till de socialdemokratiska reservationerna.

Herr BJÖRK i Gävle (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åke Gustavsson säger att vi har något slags negativ inställning till kvinnan. Det är då bara att konstatera att den stora kategoriklyvning som han var inne på och som vi har haft även under socialdemokraternas tid är att vi har skillnader mellan män och kvinnor när det gäller försvaret i dess helhet.

Låt mig ta upp detta med den allmänna värnplikten. Det är helt fantastiskt hur man kan göra ett nummer av detta. Låt mig än en gång citera. Det står faktiskt i betänkandet att det militära försvaret måste vila på den allmänna värnpliktens grund. "Endast därigenom kan krigsorganisationen ges en bredd som svarar mot de uppgifter som vi ställer på vårt försvar. Allmänna värnplikten har därutöver, liksom frivillig-

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

verksamheten, avgörande betydelse för försvarets förankring i samhället och hos hela folket.”

Vad är det för fel på den skrivningen, eftersom Åke Gustavsson inte kan acceptera den?

Vad gäller frågan om lekmannainsyn så vet Åke Gustavsson mycket väl att det var en centermotion som försvarsutskottet och riksdagen enhälligt antog. Om det hade varit någon fart på socialdemokraterna hade väl den gamla Fia-utredningen, som leddes av förre statssekreteraren i försvarsdepartementet, sett till att man fick den frågan avklarad. Det fick man alltså inte. I stället har den nya regeringen fått sätta alla klutar till för att fräscha upp den utredningen, som numera heter VIK, värnpliktsinflytandekommittén. Som jag uppfattar det har den kommittén fått en mycket starkare parlamentarisk förankring och större förutsättningar att jobba än den förra.

Sedan har man hänvisat frågan om lekmannastyrelse till FLU. Där sätter jag helt min tillit till Åke Gustavsson, som ju ingår i den utredningen, att han med all kraft skall kämpa för att motionen bifalles. Jag har stora förväntningar på Åke Gustavsson i det avseendet.

Sedan gäller det frågan om kanoner. Vad är det för snack? Vad är det för kanoner? På vilken punkt i socialdemokraternas motion har man en annan åsikt än utskottsmajoriteten i fråga om kanoner? Är det någon haubits till A 6 som Åke Gustavsson vill dra in för att därigenom kunna lägga ner A 6? Det är den enda vinkling som jag kan hitta. Tala om, Åke Gustavsson, vilken kanon det är som ni avser!

Sedan försöker Åke Gustavsson göra ett nummer av att socialdemokraternas alternativ skulle vara så mycket billigare. Låt mig citera vad överbefälhavaren har sagt inför försvarsutskottet: ”De kostnadsreduceringar som föreslås ger mycket små reduceringar under den aktuella perioden. Läggas till detta de åtgärder som medför kostnadsökningar leder motionens ram till krav på reduceringar utöver vad som krävs i propositionen — — —.”

Åke Gustavsson kan själv läsa på s. 3 i det betänkande som ÖB har avgett. Det är alltså inga alternativ som socialdemokraterna har i försvarsfrågan. Man är inte trovärdig.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag lovar herr Björk i Gävle att jag skall undvika att tala symboliskt. Jag beklagar den pedagogiska brist som detta symboliska tal var ett uttryck för.

Herr Björk säger att den största kategoriklyvningen inom försvaret är att vi har manlig värnplikt men inte kvinnlig. Antingen är det ett uttryck för en ny syn hos herr Björk i Gävle, nämligen att vi skall ha kvinnlig värnplikt, och i så fall tycker jag att herr Björk skall deklarera det här i kammaren. Eller också är det ett uttryck för att herr Björk delar uppfattningen att vi inte skall ha kvinnlig värnplikt. Jag för min del vägrar att acceptera att man i jämlikhetens namn skall lägga ytterligare

en börda på en redan diskriminerad grupps axlar. Kvinnan är diskriminerad i arbetslivet och i en rad andra hänseenden. Är det då rimligt att från jämlikhetssynpunkt lägga denna börda på hennes axlar?

Sedan säger herr Björk att han har stort förtroende för mitt arbete i FLU när det gäller lekmannainflytande. Jag ber att få tacka för den tilltro som han visar socialdemokraterna i utredningen. Det har han också anledning att göra, därför att socialdemokraterna i utredningen stod ju ensamma mot de borgerliga när vi slogs för lekmannastyrelse. Man kan kanske i fortsättningen hoppas att i vart fall någon liten del av den borgerliga riksdagsgruppen kommer att stödja socialdemokratin i dess strävan att inrätta lekmannastyrelser.

Jag skall inte ta ifrån centern eller herr Björk äran när det gäller lekmannainflytandet. Diskussionen om lekmannastyrelser kom ju upp i samband med en socialdemokratisk motion på den centrala nivån. Därefter kom centern, antagligen inspirerad av socialdemokraterna, med en motion om det lokala inflytandet. Sen såg jag ingen som helst anledning att gå emot, och ingen annan socialdemokrat heller. Det var ett steg i rätt riktning. Men det blev faktiskt på det sättet, när regeringen beslutade sig för att frånta Fia-utredningen uppdraget, att utredningen om lekmannainflytande därmed försenades, eftersom FLU inte kunde börja med den utredningen omedelbart.

Till slut, herr talman, beträffande värnplikten: På vilka punkter av vad jag sagt om värnplikten är det som herr Björk inte kan instämma i skrivningen i den socialdemokratiska motionen? Ange dem!

Herr BJÖRK i Gävle (c) kort genmäle:

Herr talman! Åke Gustavsson tog tidigare upp de värnpliktigas förmåner och menade att den nya regeringen inte driver de frågorna med kraft. Låt mig bara poängtera att det är först under den nya regeringens tid som Vpl 10 har kommit i gång på allvar. Låt mig också poängtera att förslaget i den socialdemokratiska motionen, som lades i januari, var på en mycket lägre ekonomisk nivå än regeringens förslag. Nu har man visserligen kommit efter och bjudit över, men det är väl ett utslag av den överbudspolitik man numera ägnar sig åt.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu beskylls vi för att ägna oss åt överbudspolitik. Under hela den tidigare debatten har vi beskyllts för att vi skär för mycket i försvarskostnaderna. Nu får ni verkligen bestämma er för vilken linje ni skall driva i den här debatten!

Sedan skall jag hålla med herr Björk i Gävle på en punkt, nämligen när det gäller de sociala förmånerna. Vi hade i vår partimotion ett förslag om höjning av dagpenningen från 10 till 11 kr. och regeringen föreslog 12 kr. Men inte kunde vi i vår vildaste fantasi tänka oss att den borgerliga regeringen skulle föra en sådan inflationistisk politik att det skulle vara nödvändigt att snabbt gå upp med ytterligare åtminstone en krona. Vi

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

hade räknat med att man skulle föra en något mer sansad politik, som inte drev inflationen i höjden. Därför var det självklart för oss att föreslå en höjning av den här storleksordningen.

Herr Björk har fortfarande inte svarat på frågan: Vilken punkt i reservationen är det som ni inte kan skriva under på? Det är en huvudfråga, eftersom det handlar om värnplikten som idé och som princip.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Björk i Gävle anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag har ett par särskilda yttranden. Dem tänker jag inte prata om. Är det någon som till äventyrs är intresserad finns de att läsa i trycket. Detsamma gäller en motion. Jag vill i stället säga något om dagens debatt.

Eric Holmqvist sade att det här försvarsbeslutet innebär att moderaterna har tagit hem spelet. Jag tycker att man lika gärna kunde säga att i sak har socialdemokraterna tagit hem spelet. Han gav själv ganska många av argumenten. Han räknade upp alla de olyckor som man från moderat sida sade skulle hända genom det förslag som röstades igenom 1972. Det var alltså en krigsorganisation man då fattade beslut om. Man sade att vi skulle ha så och så många brigader, så och så många divisioner etc. Precis det försvaret skall det här försvarsbeslutet innebära. Det finns ingenting utöver skytteregementena som man ökar ut. De som vill öka ut förband i förhållande till vad man hade som målsättning 1972 är faktiskt reservanterna i utskottet, som där bestämt skriver att de tio infanteribrigader man uttalade sig för år 1972 om möjligt bör utökas till tolv.

Jag har gjort ett försök att titta tillbaka på de olika försvarsbesluten under 1900-talet, dvs. de som jag uppfattar som de största. Det visar sig att socialdemokraterna har stått bakom praktiskt taget alla försvarsbeslut sedan 1925. Beslutet 1925 innebar en mycket stor vinning, för genom det försvarsbeslutet – som så ofta har kritiserats – fick vi för första gången majoritet hos folket för ett beslut om försvaret. Man kan diskutera om beslutet var bra, om det var tillräckligt framsynt etc., men insatt i den dåvarande situationen – både ur internationell och inrikespolitisk synpunkt – var det ett positivt beslut. År 1936 var socialdemokraterna inte med, men alla vet att bara några månader efter beslutet accepterade man det. Innehållet i det beslutet kom sedan att inför krigsutbrottet i flera etapper ökas ut av en enig riksdag.

Då är frågan: Är det som händer nu, år 1977, då socialdemokraterna inte längre står bakom försvarsbeslutet, någonting som kraftigt bryter denna utveckling? Om man ser på vad socialdemokraterna sagt både som reservanter och i försvarsutredningen finner man att resultatet i sak skulle bli praktiskt taget samma försvar som majoriteten vill ha. Ni trycker hårdare på att man behöver ett större antal brigader. Ni vill

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

också inom ramen satsa mer på de värnpliktiga.

Det ni vill ta bort är bl. a. fartyg för ledningen av ytattacker – den ledningen vill ni ha till lands. Regeringssidan har där sagt att man ännu inte har underlag för att ta ställning till den frågan. Det blir nog något billigare om man har ledningen till lands plus en helikopter än om man har ett fartyg för ledning. Men låt oss då notera att detta fartyg ännu inte skall finnas inom perioden – alltså hör den saken inte hit.

När det gäller ytattacken vill socialdemokraterna ha en mindre robot, och det ger vissa besparingar. Ni säger också att man bara skall skaffa ett mindre antal tunga pansarvärnsrobotar. Det är i huvudsak de skillnader som finns. Jag antar att det ni vill lägga till och det ni vill ta bort ungefärligen tar ut vartannat.

Sedan vill ni göra större besparingar på personalsidan, alltså minska personalen med mer än de 2 500 anställda som regeringen hade föreslagit. Ni vill koncentrera denna minskning till de centrala staberna. I försvarsutredningen fanns det en brasklapp på den punkten, nämligen om det går med hänsyn till medbestämmandelagen. Det betyder i klartext: Vi kan nog inte avskeda folk.

Jag har varit med i utredningen om de centrala staberna. Det kan vara svårt att göra större besparingar än utredningen föreslår och göra det så snabbt att det ger stora pengar under perioden. Enligt utredningens förslag, som förhoppningsvis framläggs som proposition till hösten, skall denna organisationsförändring ske 1980–1981. Det behövs alltså för socialdemokraterna mycket kraftiga reduktioner mycket snabbt. Det här hänger bl. a. ihop med lokalproblem. Det är mycket svårt att gå samman och tillsätta gemensamma beredningsorgan osv., om man är utspridd på en massa olika ställen på stan. Jag tror att det rent praktiskt blir svårt att genomföra den besparing som ni där föreslår.

En annan besparing skulle vara att dra in första flygeskaderstaben. Det har faktiskt försvarsledningsutredningen också tittat på. Den kom fram till att man inte bör dra in staben. Flygvapenchefen föreslog indragning. Varför skall man då inte göra det? Ja, inte skall man sprida ut ledningen av vårt rätt lilla attackflyg på milostaberna – det blir dyrare. Kan man då plocka in den på central nivå? Ja visst, men ÖB vill inte ha en operativ stab inne i en försvarsgrensstab; det skulle innebära att en avdelningschef där plötsligt löd direkt under ÖB, i operativt hänseende. Vi har i Sverige sedan länge uppfattningen att försvarsgrensstaberna inte skall vara operativa enheter. Man sparar inte mycket pengar på en centralisering, men man skulle krångla till principerna rätt ordentligt. Att då begära en utredning om ett förslag som samma utredning just uttalat att den efter prövning tagit avstånd från finner jag något märkligt.

Vad gäller den här diskussionen då? Ja, egentligen är det i rätt stor utsträckning fråga om en bedömning av kostnadsutvecklingen. Jag tror inte socialdemokraterna vill hävda att skillnaderna i faktisk organisation ger så stora besparingar som 1,5 miljarder på femårsperioden. Huvudpunkten är att man gör olika bedömningar av vad som behövs för att

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

kompensera för prisstegringarna. Och man kan ha olika uppfattningar om det. Jag tycker att det är lätt att konstatera att nettoprisindex under den senaste femårsperioden inte har givit tillräcklig kompensation.

Tre forskare vid FOA har nyligen konstaterat att om man för perioden fram till 1982 inte ger kompensation utöver allmän prisstegring, alltså om man inte anslår pengar för att ge försvarets anställda del i standardhöjningen, så skulle egentligen 10 000 jobb inom försvaret och försvarsindustrin behöva tas bort. Om det är rätt kan man säga att det blir mycket svårt att åstadkomma både det som regeringen vill och det som reservanterna vill. Får vi däremot snabbt en nolltillväxt i landet fixar det här sig ganska lätt, men då förmodar jag att budgettrycket blir desto större. Vi skall vara medvetna om att det kan bli mycket svårt att låta beslutet få det innehåll som vi i dag tror att det kan få. Det gäller både majoriteten och reservanterna.

Men anta nu att socialdemokraterna skulle ha rätt, dvs. att det går att ordna kompensation inom NPI-ramen. Vad händer då på regerings- sidan? Jo, man får en mängd pengar över, den s. k. pris- och lönekilen. Man kan diskutera vem av oss som har rätt, men jag tycker att man skall jämföra under lika förutsättningar. Om ni får rätt, så får regerings- sidan pengar över, om man håller sig inom den krigsorganisation som här föreslås, i omvänt fall kommer Eric Holmqvist att märka att man måste öka anslagen eller ta bort löner och annat för några hundra miljoner kronor. I och för sig behöver inte detta diskuteras särskilt mycket nu, för verkligheten kommer ganska snart att visa åt vilket håll det lutar. Försvaret kan inte gärna vara den enda del av den offentliga förvaltningen där de anställda inte anses behöva ha del i standardutvecklingen. Många ekonomer tror att inom det offentliga området är det svårt att få en kraftig produktivitetsutveckling som gör att varje anställd år för år gör väsentligt större insatser.

Herr talman! Den här frågan gäller alltså i mycket priskompensations- systemet. 1972 fick vi det nya planeringssystemet, och det sades då att det var mycket viktigt att försvarsdebatten skulle grunda sig på vad som kallas avvägningsprogram. Det skulle ha en mängd fördelar. Är det någon som har hört ordet avvägningsprogram tidigare här i dag? Vad debatten alltså till stor del har gällt är vilket priskompensationssystem som fungerar. Detta är en viktig fråga, men jag har svårt att tro att man med den kan engagera människor. Det sägs ju att man vill ha en mer levande försvarsdebatt.

Om vi skall dra lärdomar av detta finner vi att det som behövdes för att stimulera försvarsdebatten var inte bara det planeringssystem som infördes 1972. Inför den närmaste femårsperioden måste vi inte bara ha ett system för att leda försvaret samt definiera mål och inriktning, utan vi behöver också utveckla debatten. Då är det positivt att försvars- utskottet och försvarsministern har sagt att nästa försvarsutredning bör tillsättas så tidigt att man får en chans att presentera material på ett tidigare stadium. Man kan då ta upp frågor vars behandling i det tidigare

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

systemet blev pressad, när förslagen till programplaner kom från myndigheterna mycket sent. Den reella tiden för debatt var efter det att försvarsutredningens betänkande framläggs i januari-februari och fram till dess att beslutet fattas i maj.

Så några ord om flygplansproblematiken. Bengt Gustavsson säger att B3LA är en ersättning för Sk 60 och Eric Holmqvist säger att det är fråga om en ambitionshöjning. Varför håller myndigheterna på att ta fram detta material? Jo, det hade kommit planeringsdirektiv från försvarsdepartementet, som till en del hängde samman med 1972 års socialdemokratiska partikongress, vilken uttalade att ett attackflygplan med begränsade prestanda skulle utvecklas. Jag vet att partistyrelsen inte riktigt gillade det beslutet. Men det är alltså verkligen förutsatt att B3LA är en ersättning, inte bara för den lätta Sk 60 utan också i väsentliga delar för Viggensystemet.

De systemplaner som ÖB har antytt innebär att om man utvecklar B3LA blir det mycket få A 20, den modifierade Viggen, kanske ett par divisioner. Det innebär i praktiken att det av de nuvarande tre spaningsdivisionerna blir två. Det finns möjlighet att hänga på dessa plan en och annan robot för attack. Men i princip är det spaningen man behåller till två tredjedelar. De nuvarande fem lätta attackdivisionerna Sk 60 och de fem och en halv divisionerna attackviggen skall ersättas med B3LA.

Jag har läst en del kring detta men jag är inte beredd att i dag ta ställning eftersom jag inte tycker att det finns underlag för detta. Ni anser att man har ett sådant underlag, men i så fall har ni lyckats dölja det mycket bra, i både motioner och reservationer liksom i alla andra sammanhang. Ni skriver bara att det skall vara ett svensktillverkat skolflygplan, i praktiken väl en ny generation av Sk 60, vilket förefaller vara bland det orimligaste man kan besluta. Det var omodernt när Finland valde en engelsk typ redan för ett år sedan.

Att Sverige under sådana förhållanden skulle anskaffa detta flygplan om tio år förefaller mig vara en rätt bisarr tanke. Den må vara motiverad inför en Linköpingspublik, men den är mycket svår att motivera i sak. Har man sett ett plan av denna typ skjuta raketer och då blotta sig för luftvärn rätt länge, förstår man att en sådan anskaffning skulle betyda att man satte livsfarliga grejer i händerna på våra framtida flygare, då stridsmiljön är ännu hårdare.

En aspekt bland många i detta sammanhang är: Vilken syn har man på olika delar av försvaret? Vill man prioritera A 20-plan har man naturligtvis den uppfattningen att det stora hotet är det som en gång konstituerade utvecklingen av attackversionen av Viggen, som togs fram för att ersätta många av de tunga enheterna inom flottan med inriktning på sjömål.

Har man däremot filosofin att kunna ingripa mot luftlandsättningar och vid ett anfall över landgräns, särskilt med tanke på Nordkalotten, skall man inte satsa på ett stort plan med radar. För den uppgiften är i stället B3LA mer eller mindre skraddarsydd.

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

Det litet ologiska hos oppositionen är följande förhållande. Ni har denna gång sagt mycket litet om operativ inriktning. Talet om att man skall prioritera A 20 och säga nej till B3LA stämmer inte med er filosofi från 1972, och därför försvann denna ur bilden. Men vad skulle det innebära att ha ett system av typen B3LA? Man har då ett plan, som kan ingripa mot markmål. Det är ett litet plan, specialgjort för att lätt kunna döljas och som kan landa på gräsfält och starta från vägbaser. Det är alltså mycket svårt att slå ut. Huvudfördelen med detta plan i förhållande till nästan alla andra är att det är så lätt att dölja på marken och alltså svårt att slå ut.

Vad innebär det i praktiken? Om någon anfaller oss vill denne rimligen först slå ut vårt attackflyg, alltså tillämpa s. k. förbekämpning. För oss är det viktigt att denna får viss tid. Detta därför att vi till skillnad från supermakterna och blocken har ett försvar som bygger på att vi måste mobilisera. Om vi vill försvara övre Norrland, tar transporterna dit upp viss tid. Vi har alltså ett vitalt intresse av att få en lång bekämpningstid, så att vi hinner mobilisera vårt eget försvar innan en invasion kommer. Det aktuella systemet skulle ge oss betydligt större chans att hinna mobilisera.

Det kan naturligtvis göras gällande att den syn man har på denna fråga är beroende av om man är bosatt i Norrbotten, i Skåne eller någonstans däremellan. A 20 bör prioriteras i Sydsverige, B3LA i resten av landet.

Den som hävdar att det finns ett tillräckligt beslutsunderlag redan nu borde också kunna diskutera dessa operativa frågor och anvisa en lösning med någon grad av säkerhet. Många som är rätt hårt engagerade i försvarsfrågor har svårt att ta ställning därför att det gäller besvärliga bedömningar. Respittiden fram till hösten är också rätt kort när det gäller att fatta ett så avgörande beslut som det som nu förestår.

Utöver detta har vi att ta ställning till frågan vad som händer, om vi avvecklar svensk flygindustri. Vilka internationella tolkningar kommer att göras av det förhållandet att vi inte längre vill behålla något som tillmätts mycket stor vikt vid bedömningen av trovärdigheten av vår vilja att upprätthålla en neutral politik? Det är kanske dock en lättare bedömning, eftersom det gäller utrikespolitik, och på det området är ingen expert.

Herr talman! Vilket beslut som kommer att fattas i dag är rätt klart, men jag menar att det är viktigt att vi inför nästa försvarsbeslut på ett annat sätt tacklar väsentliga avvägningsfrågor inom totalförsvaret. Vi har på många avsnitt dragit ut försvarets innehåll som gummiband. Utbildningen har blivit lidande; det har blivit många vakanser och mycket stora blottor inom materielförsörjningen. Myndigheterna har sagt att vi kan acceptera allt detta, eftersom de tror att vi kanske får mera pengar framöver. Men vi som inte tror att det är rimligt att mycket pengar skall komma ramlande ner från himlen måste ta på oss uppgiften att mycket noggrant granska en rad svåra avvägningsproblem.

Min förhoppning är bara att försvarsutredningen skall tillsättas snabbt, så att vi får en tidig belysning av en lång rad frågor, också inkluderande värnpliktsprincipen. Måste den militära inriktningen vara helig, eller kan vi också i detta sammanhang ha en totalförvarssyn? Och kan vi kanske t. o. m. få plats för en och annan kvinna, vilket i så fall skulle vara en revolution i svenskt försvar?

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Det är alltid intressant att lyssna på herr Lindblads strategiskt-operativa utläggningar. Det är bara synd att han i allt detta kunande inte vågar ta ställning och tala om sin uppfattning. Så lätt får man naturligtvis inte göra det för sig att man bara diskuterar en sak och sedan inte är beredd att ta de konsekvenser som det innebär.

Herr Lindblad påstod att den socialdemokratiska försvarspolitiken nu har blivit genomförd av den moderate försvarsministern. Det var ett väldigt intressant uttalande. Men även om man i mångt och mycket kan skriva under det som står om militära försvarets innehåll i propositionen och i majoritetsyttrandet, är det trots allt till en merkostnad av närmare 2 miljarder kronor som ni vill genomföra vårt förslag. Detta visar väl att det finns en hel del olikheter, även om jag inte vid detta tillfälle kan ta upp varje punkt.

Herr talman! I det ekonomiska läge som vårt land genom den borgerliga regeringens försorg nu har försatts i måste alla offentliga utgiftsökningar underkastas en noggrann prövning och prioritering. I fråga om militära utgiftsökningar har det dock tydligen inte varit någon brist på pengar, om man får döma av propositionen och majoritetsbetänkandet från försvarsutskottet.

Den föreslagna utgiftsökningen för det militära försvaret är i reella termer den största anslagshöjning den borgerliga regeringen lägger fram i årets statsbudget, och den ger ett klart belägg för hur prioriteringen av landets gemensamma resurser blir med en borgerlig regering. Ett ytterligare tecken på vilken betydelse man lägger i dessa frågor är att vi i dag i kammaren t. o. m. haft ett besök av landets statsminister.

Jag anser att regeringen över huvud taget inte berört frågan om de samhällsekonomiska och statsfinansiella konsekvenserna. Det blir desto mer anmärkningsvärt som den borgerliga regeringen numera klart medger att dess politik medför avsevärda statsfinansiella problem. Utan att göra några jämförelser med statsutgifterna på andra samhällsområden vill jag notera det betydande underskottet i landets finanser och därmed behovet av att gå ut och låna många miljarder kronor – t. o. m. så mycket som försvaret kostar under ett år. Detta kallar jag en ansvarslös politik, där man försöker se försvaret såsom en isolerad förreteelse.

Trots den omfattande proposition som ligger till grund för detta be-

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

tänkande och trots den utredning som är gjord av 1974 års försvarsutredning måste man betrakta detta förslag såsom en halvmesyra. Orsaken till denna min åsikt är att den borgerliga regeringens förslag inte ger någon slutlig vägledning för hur kostnaderna kommer att utveckla sig under den kommande femårsperioden. Detta bottnar säkert i en inbördes oenighet inom regeringen, och därför skjuter ni det slutgiltiga ställningstagandet framför er i en väsentlig fråga, nämligen utvecklingen av det lätta attackflygplanet B3LA.

Den borgerliga regeringens beslut att ånyo utreda hela flygplansfrågan ser vi socialdemokrater som helt onödigt. Vi menar att det finns tillräckligt beslutsunderlag. Och om detta utredningsarbete skall fortgå, bör det vara en fortsättning i en parlamentarisk utredning.

I partimotionen 1504 har vi yrkat på detta. Samma krav har också förts fram förut under dagen och i tidigare debatter mellan före och nuvarande försvarsministern, men försvarsminister Krönmark har avisat kravet med motiveringen att det inte är något unikt att regeringen själv håller i beredningsarbetet och inte låter oppositionen få insyn. Han hänvisade också till bl. a. flygmaterielutredningen. Ja, den s. k. flygmaterielberedningen har i uppgift att förbereda konkreta upphandlingsärenden för regeringen. Den är således inte någon utredning i egentlig mening.

Historiskt kan man väl konstatera att de centrala besluten om utveckling etc. av flygplansprojekt hittills alltid har förberetts under medverkan av parlamentariska kommittéer. 1962 års försvarskommitté tog ställning till 37-programmet, 1965 och 1970 års försvarsutredningar tog ställning till attack- resp. jaktversionerna av Viggen, och i den försvarsutredning som nu har avlämnat sitt betänkande, alltså 1974 års utredning, gällde det att ta ställning till nästa attackflygplan och nästa skolflygplan för 1980-talet.

Jag konstaterar således att den borgerliga regeringens handläggning av B3LA-frågan innebär en klar avvikelse från tidigare praxis om medverkan av parlamentariska kommittéer. Det gäller med än större styrka när beredningens arbete även skall omfatta A 20-projektet. Det är alltså högst anmärkningsvärt att den nya regeringen inte tillåter oppositionen någon insyn i denna för försvaret så viktiga fråga.

Men som jag inledningsvis sade, avspeglar väl detta den inbördes oenighet som råder mellan regeringspartierna i denna fråga, och den kanske mår bäst av mörkläggning i regeringskansliet. Om jag uppfattade moderaten herr Petersson i Gäddvik rätt, så var han positiv till B3LA, medan herrar Glimnér och Lindblad från centern resp. folkpartiet inte var beredda att ta någon ställning alls.

Herr talman! Låt mig återgå till flygplansanskaffningen. Vi vet att under nästa decennium skall såväl AJ 37 Viggen som skolflygplanet Sk 60 ersättas med nya flygplan. Detta var för oss i försvarsutredningen en viktig fråga som vi hade att ta ställning till, och jag vill påstå att vi lade ner ett betydande intresse på att studera olika anskaffningsformer m. m. i fråga om vilka flygplan som skall ingå i våra framtida fjärrstridsförband.

Utredningen var så gott som enig om att det medeltunga attackflygplanet AJ 37 skulle vidareutvecklas och att vi skulle skaffa oss ett nytt medeltungt attackflygplan med benämningen A 20.

När den socialdemokratiska regeringen i mars 1976 utfärdade anvisningar för programplanarbetet angavs bl. a. att planeringen skulle innefatta förberedelse för anskaffning av skolflygplan efter Sk 60. Dessa skulle också kunna organiseras i lätta attackdivisioner. När ÖB redovisade sin programplan för försvarsutredningen, förordade han att B3LA skulle tillverkas och anskaffas, men det bör då märkas att det skulle ske i en kostnadsram som låg vida högre än vad den gamla regeringen hade angivit i direktiven och som också ligger ovanför den ram som nu den borgerliga regeringen och den borgerliga utskottsmajoriteten hänvisar till, nämligen nivå B.

I försvarsutredningen blev de borgerliga ledamöterna, som vi uppfattade det, inte eniga om B3LA, utan de lämnade den frågan öppen. Som vi hört har man ännu i dag inte tagit ställning, utan man skjuter på detta beslut. Vi socialdemokrater sade ett klart nej: Man bör inte fortsätta bearbetningen av B3LA-projektet.

Nu har den borgerliga regeringen genom sitt förslag att på nytt utreda flygplansfrågan skapat en betydande osäkerhet om omfattningen av det militära försvarets kostnader liksom om dess inriktning. Jag vill påstå att regeringen egentligen har ryckt undan grunden för att vi i dag skall kunna fatta ett sammanhållet försvarsbeslut.

Man kan se frågan om anskaffningen av flygplan ur många synvinklar, och detta gjorde försvarsutredningen. Det gäller de säkerhetspolitiska, de industripolitiska och de sysselsättningsmässiga konsekvenserna. Det gäller vidare konsekvenserna för andra delar av totalförsvaret och avvägningar inom det militära försvaret. Slutligen gäller det de fredsorganisatoriska frågorna inom flygvapnet.

Jag visar nu på TV-skärmen två bilder som åskådliggör konsekvenserna. Vi ser vad som kommer att ske om B3LA-projektet skall bekostas inom den nu av den borgerliga regeringen föreslagna försvarsramen. Då försvinner praktiskt taget varje utvecklingsprojekt som man har inom armén och marinen.

Ser vi på anskaffningssidan finner vi att man måste plocka bort varje tillverkning för armén och marinen för att skrapa ihop så mycket pengar som behövs för att utveckla och tillverka B3LA inom försvarsramen.

Jag frågade mig om det är så här ni tänkt er det. Eller kommer regeringen att gå till utlandet och säga att vi måste låna ytterligare 2 miljarder kronor för att vi vill bygga B3LA – vi kan inte ta det inom ramen för försvaret, utan vi vill ha det utanför? Eller hur många försvarsanställda skall försvinna som en konsekvens av ett eventuellt ja till B3LA-projektet?

Jag anser att det här är berättigade frågor, där vi borde ha fått klara besked i dag av de borgerliga ledamöterna. Det gäller dock att ta ställning till hur försvaret skall använda sina resurser under de närmaste fem

åren, och det får, som jag försökt visa, betydande konsekvenser för armén och marinen, om B3LA skall bekostas inom försvarsramen.

Ställer man frågan om det från säkerhetspolitiska synpunkter är bra eller dåligt att vi själva kan utveckla och tillverka våra flygplan, så blir svaret helt naturligt att det är bäst om vi kan göra detta i landet. Alla för oss aktuella förfaringssätt vid anskaffning av flygplan innebär emellertid att vi är i ett stort beroende av utlandet. När det gäller Viggen köper vi i dag 40 % av den färdiga produkten från utländska företag – genom direktköp av delar, komponenter eller delsystem. Vi tillverkar på utländska licenser; ett klassiskt exempel är flygplansmotorerna. Vi socialdemokrater är övertygade om att i framtiden måste i större utsträckning än nu samma förfaringssätt tillämpas när det gäller själva flygplanet och delsystemen. Därför bedömer vi saken så, att en tillverkning på licens av i utlandet konstruerade flygplan endast är en fråga om gradskillnad säkerhetspolitiskt sett.

Jag anser att ni borgare har överbetonat de säkerhetspolitiska argumenten för att vi själva skall ha en framtida förmåga att utveckla B3LA. Det material som ÖB tagit fram visar att det är fråga om betydande kostnader när man skall utveckla och anskaffa ett sådant här plan. Och när det gäller B3LA får vi räkna med att i såväl anskaffnings- som utvecklingskostnader rör det sig i dagens penningvärde säkerligen om 5 miljarder kronor – en kostnad per plan exkl. beväpning av 50 milj. kr. Vi vet att prisutvecklingen på högkvalificerade vapensystem är dubbelt så snabb som den allmänna prisutvecklingen.

Vi skall vara på det klara med att ett realiserande av B3LA-projektet förutsätter mycket vida planeringsramar för den närmaste tioårsperioden. Bara ur den synpunkten kommer systemet att vara utsatt för ett ständigt hot om nedläggning. Vad detta ger för trygghet åt människorna inom flygindustrin kan inte jag förstå.

Den sammanfattande slutsats som vi kommit till är att fjärrstridsförbanden vad gäller flygplan även i framtiden bör omfatta ett medeltungt attackflygplan A 20 samt ett skolflygplan som kan ges en lämplig beväpning. Härigenom kan attackflygförbanden också i framtiden få en lätt komponent för understöd av markstrid. Vi menar, att om man minimerar kostnaderna för utveckling av A 20, bör det vara möjligt för överbefälhavaren att i kommande programplan framlägga ett förslag om inhemsk anskaffning av ett skolflygplan till försvaret som kan ges en viss attackförmåga.

Ett beslut med den innebörden kan naturligtvis leda till att färre arbetstagare sysselsätts inom flygplansindustrin, och för vissa företag och kommuner kan påfrestningarna bli icke obetydliga. Men med hänsyn till att det här rör sig om förändringar på mycket lång sikt bör det inom ramen för de enskilda företagens egen planering gå att klara förändringar av det här slaget. Enligt vår åsikt finns det alltså i dag ett tillräckligt underlag för att nu ta ställning i B3LA-frågan.

Herr talman! Låt mig till sist få säga några ord om prisregleringssys-

temet och försvaret. Det är ett system som vi nu har tillämpat ett antal år. Det utgör en kompensation för den pris- och löneutveckling som sker i landet. Vi kallar det för nettoprisindex, NPI. I försvarsutredningens första betänkande föreslog vi, och därom var vi eniga, att man även framdeles skall använda sig av NPI-systemet. Vissa justeringar har gjorts för att bättre anpassa indexet till olika rutiner och ge möjligheter att överföra rambundna medel från ett budgetår till ett annat, och vidare så att planerings- och budgetrutinerna i övrigt ändras så, att man får en ökning av stabiliteten i planeringen. Herr Petersson i Gäddvik, moderat, förespråkade dock ett system som skulle ge en kompensation långt utöver den som motsvarar den allmänna prisutvecklingen.

Nu har ju herr Petersson i försvarsutredningen fått hjälp av den moderate försvarsministern då det gäller att avstå från NPI och komma med förslag som innebär att man lyfter ut vissa delar av det militära försvarets omkostnader. I dag gäller det den värnpliktssociala delen. Den skall inte längre belasta NPI. Detta är väl, såvitt jag förstår, det första steget för att slå sönder NPI. Man frågar sig vad som blir nästa sak som inte längre skall beräknas enligt NPI utan på andra grunder.

Vi anser att detta är förkastligt, för vi är övertygade om att NPI-systemet är ett bra system. Det ger en god möjlighet till långsiktig planering för försvaret, det ställer krav på det militära försvaret när det gäller produktivitetshöjningar och rationaliseringar, och det ger vidare riksdagen och regeringen en god bild av kostnadsutvecklingen för vårt försvar. Vi kan inte förstå varför just de värnpliktigas berättigade krav på en förbättring av förmånerna skall utpekas som orsaken till planeringsproblem och andra problem inom försvaret, när vi har en budget på 12 miljarder kronor. Vi anser att de värnpliktiga tillsammans med de anställda inom försvaret utgör den mest betydande tillgången i vårt folkförsvar. Att se på förbättringar av deras levnadsstandard på annat sätt än på t. ex. höjning av kostnaderna för vapen bör inte komma i fråga. Förslaget är inget annat än en avspeglning av uppfattningen att det militära försvaret skall slippa stå för sina sociala kostnader.

Inom ramen för givna anslag bör det, enligt vår åsikt, vara riksdagens och regeringens sak att även bestämma om förmånerna för de värnpliktiga. Därför föreslår vi även på denna punkt att regeringens förslag avslås.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna vid det här betänkandet.

Herr LINDBLAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Olle Göransson sade att kostnaderna ökar. Men om er beräkning är riktig, och det alltså räcker med NPI, skulle kritiken mot regeringen vara inte att den vill för mycket utan att den anslår för mycket pengar för att nå ett visst mål. Det blir i så fall billigare än enligt regeringens förslag när det gäller försvaret, därför att det inte behövs mer priskompensation än NPI. Blir det så – OK då blir det pengar över!

Skillnaden mellan regering och opposition är alltså 300 milj. kr. per

Torsdagen den
26 maj 1977

*Säkerhetspolitiken
och totalförsvaret*

år. Räknar man med att i genomsnitt kunna avskeda folk efter ungefär två och ett halvt år – en kortare tid är det väl svårt att räkna med – måste 6 000 jobb bort under den här perioden, utöver de 2 500 regeringen föreslår. De 6 000 människorna är förvisso inte de jag pekade på i de centrala staberna.

Vem av oss som sedan får rätt när det gäller NPI-utvecklingen, det får verkligheten visa. Men verkligheten i kostnadsutvecklingen påverkas inte av det beslut vi fattar i dag, utan vad det handlar om är en utveckling av ekonomin i stort.

Vad sedan gäller flygplanfrågan tror jag att ett beslut om att lägga ned svensk utvecklande industri inom det här området skulle innebära det mest förödande beslut vi har fattat under efterkrigstiden när det gäller trovärdigheten för vårt försvar, eftersom det i varje fall hittills inte internationellt har gått att köpa flygplanssystem som är anpassade efter våra behov, våra baser etc. Olle Göransson talar om licenstillverkning, men det finns inte någon sådan som passar oss. Om vi inte hade utvecklat jaktflygplanen, skulle vi ha varit tvungna att köpa dem utifrån, och det hade blivit mycket dyrare. Licenstillverkning är dessutom den i särklass dyraste metoden.

Vid en avvägning mellan B3LA och många A 20 så är det bara att notera att A 20 är just den typ som ni för fem år sedan talade mycket emot. Den beskrevs som en kvalificerad grej som går väldigt fort och har en massa elektronik etc. B3LA är alltså en betydligt enklare maskin. Det är sant att utvecklingskostnaderna för de närmaste åren blir väsentliga när det gäller B3LA – för A 20 är ju utvecklingsarbetet genom Viggen redan gjort – men om vi talar om den totala kostnaden så kostar ju varje A 20 i sig mycket mer i tillverkning, och den är framför allt mycket dyrare i drift. Den drar mycket mer bränsle, och vi talar här om 1990-talet och en bit in på år 2000, då vi har att vänta höga bränslekostnader. Mot den bakgrunden vore det såvitt jag förstår märkligt om inte vid en avvägning mellan å ena sidan en satsning på många A 20 och å andra sidan få A 20 tillsammans med B3LA det senare alternativet vore den klart fördelaktigare lösningen både utbildningsmässigt, verkstadsmässigt, bränslekostnadsmässigt osv.

Det är möjligt att det kan finnas fler operativa skäl att ta hänsyn till i den här bedömningen, och det är möjligt att Olle Göransson tycker att han har ett underlag för sin bedömning, men detta har i så fall inte presenterats.

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill kommentera herr Lindblads inlägg med några ord. Det måste väl vara något fel om hela försvarets vara eller icke vara skall bygga på vilket prissättningssystem man har. Vi har aldrig sett frågan från den utgångspunkten. Vi har sett det som en bra kombination att å ena sidan se till att försvaret får kompensation för höjningar i löner, priser och annat och å andra sidan tillgodose riksdagens krav på kontroll

av prisutvecklingen inom det militära försvaret.

Vårt förslag innebär att det krävs av de militära befattningshavarna att de tänker sig för både en och två gånger vid sina ekonomiska överväganden och att de ser till att de håller sig inom de ramar som gäller, så att det inte bara blir fråga om kompensationer för allt nytt man vill plocka in.

Vårt förslag innebär ett tvåfaldigt system. Det skall ge riksdagen en god insyn, och det skall ge de militära myndigheterna ett bra planeringsunderlag.

Vi har sagt att om den ram vi har förordat inte skulle gå att hålla under denna femårsperiod med tanke på MBL och andra trygghetsavtal, så är det helt naturligt att vi i slutet av denna period tar upp frågan igen i riksdagen. Det har vi också skrivit i försvarsutredningen. Vi har dessutom höjt den tidigare femårsperiodens kostnadsram genom att vi i den nya ramen har tagit med kostnader för sådana reformer som riksdagen har ställt sig bakom. Den ram som vi nu förordar har vi alltså utökat med kostnaderna för sådana reformer. Även nästa gång kommer vi att vara beredda att justera denna kostnadsram, om man inte kan uppnå personalbesparingsmålen inom ramen för de trygghetslagar som gäller.

Så till frågan om B3LA och A 20. Jag skall inte gå in på någon längre debatt om detta. Låt mig bara säga att dessa plan har två olika funktioner att fylla. A 20 skall ju främst kunna operera på längre avstånd, medan B3LA skall utgöra ett understöd för markförband osv. När det gäller ett nytt lätt attackflygplan anser vi att man bör kunna bygga på något skolflygplan, anpassa detta till våra förhållanden och ge det en sådan beväpning att det även i framtiden kan understödja marktrupperna.

Herr LINDBLAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Göransson sist anförde innebär alltså att det i framtiden för att klara behovet av flygunderstöd åt markförband rimligen krävs en beväpning med attackrobot. Det är ju på 1990-talet och en bit in på 2000-talet alldeles orimligt att klara situationen genom att beväpna ett skolplan med robotar eller bomber. Det är alltså här fråga om en robot, och det gäller förmodligen en mer kvalificerad robot eftersom det skolflygplan som herr Göransson talade om har sämre prestanda. Denna ekvation med sämre prestanda på vapenbäraren hade kanske gått ihop om man var beredd att kosta på robotarna, så att planet kan undvika farlig miljö. Men då skulle det behöva anvisas en mängd pengar för att utveckla en sådan attackrobot. Det står inte ett enda ord om detta i den socialdemokratiska reservationen utan det talas där bara om möjligheterna att förse ett inom landet anskaffat skolflygplan med "den lämpliga beväpningen". Med lämplig beväpning kan rimligen inte menas någonting som inte är robot, just för att kompensera en okvalificerad vapenbärare.

Jag vill sedan säga: Använd inte argumentet om utlandsbetalningar

som motargument mot att ha en svensk flygindustri! Om vi skulle låna upp miljarder för att få råd att importera flygplan, skulle vi hamna precis i det läge vi skulle ha kommit i om vi inte på sistone kunnat utveckla vårt jaktflyg vid svensk industri.

När det gäller nettoprisindex är det alldeles uppenbart att bakom denna filosofi ligger att man får ersättning för prishöjningar, däremot inte för standardhöjning. Det innebär att om försvarets anställda också skall ha del i en standardutveckling måste varje anställd i försvaret kunna producera så mycket mer att man kan minska antalet personer så att färre kan dela på en i princip oförändrad lönekaka. En sådan produktivitetsutveckling inom offentlig förvaltning är mycket svår att uppnå. Enklare borde vara att minska försvaret och minska ambitionerna – då kan det gå ihop. Jag tror rent allmänt – och det gäller även regeringen – att man inför 1980-talet måste vidta en lång rad ambitionssänkningar. Det går inte att tro att vi kan uppehålla 1950-talets organisation med anslag som reellt är värda 70–80 % av det tidigare värdet. Vi kommer säkert att bli uppvaktade av många kommunalmän och landshövdingar, som vill behålla förband landet runt. Men minskningar är helt nödvändiga.

Herr GÖRANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! När man lyssnar på herr Lindblad, skulle man kunna tro att vi socialdemokrater är ute efter att lägga ner svensk flygindustri. Så är icke fallet. Vi har bara sagt att det inte längre går att upprätthålla svensk flygindustri på den höga nivå vi har i dag, utan att svensk flygindustri måste anpassa sig efter de reella krav och de reella resurser som finns i landet till förfogande på detta område. Jag tror att det är mycket viktigt att säga rakt ut att det här är fråga om en ambitions-sänkning men ingalunda ett krav eller en önskan att svensk flygindustri skall försvinna.

På förslag av herr talmannen beslöts att kammarens fortsatta överläggningar skulle uppskjutas till kl. 19.30.

§ 10 Anmälades och bordlades

Propositioner

1976/77:154 om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Rumänien.

1976/77:157 om inriktning och organisation av försvarets hundskolas verksamhet

§ 11 Anmälades och bordlades

Lagutskottets betänkanden

1976/77:27 med anledning av motioner om ökat besittningsskydd för arrendatorer m. m.

1976/77:28 med anledning av motioner om viss rätt för förälder som inte är vårdnadshavare

Jordbruksutskottets betänkande

1976/77:34 med anledning av propositionen 1976/77:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 såvitt avser

anslag inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Näringsutskottets betänkande

1976/77:40 med anledning av propositionen 1976/77:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1976/77:31 med anledning av propositionen 1976/77:132 om ändring i utlänningslagen (1954:193) jämte motioner

1976/77:32 med anledning av propositionen 1976/77:137 om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet jämte motioner

§ 12 Anmälades och bordlades

Motion

1976/77:1672 av herr Nilsson i Östersund m. fl.

med anledning av propositionen 1976/77:149 om arbetsmiljölager m. m.

§ 13 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 26 maj

1976/77:482 av herr Lidbom (s) till herr handelsministern om aktualisering av arbetsmiljöfrågor i pågående GATT-förhandlingar:

Kraven på arbetsmiljöerna har under senare år successivt skärpts genom lagar och avtal. Företagen har gjort betydande investeringar för att skydda arbetstagarnas hälsa. Bl. a. den ökade användningen av kemiska ämnen i produktionen gör emellertid att åtskilliga problem fortfarande är olösta.

Ett särskilt problem är att vissa företag för att undgå de jämförelsevis stränga svenska kraven flyttar produktion utomlands, varpå de färdiga produkterna importeras till Sverige. Detta är ett i dubbel måtto betänkligt förfarande. Dels rubbas konkurrensförhållandena på den svenska marknaden, dels innebär det en export av farliga arbetsmiljöer till länder där regering och fackföreningsrörelse mindre effektivt än i Sverige värnar om arbetstagarnas liv och hälsa.

Utvecklingen gör att arbetsmiljöfrågorna måste uppmärksammas även inom handelspolitiken, bl. a. i samband med förhandlingar inom GATT. Min fråga är:

Tar den svenska regeringen sig an detta problem i de pågående GATT-förhandlingarna?

1976/77:483 av fru Winther (fp) till herr jordbruksministern om åtgärder för att skydda renar mot rovdjur:

Samerna i Tuorpuns sameby söder om Jokkmokk har under många år drabbats av rovdjur som rivit deras renar. Den gångna vintern har varit speciellt besvärlig. Av renhjordens ca 4 000 djur har man i vinter

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Meddelande om
frågor*

förlorat ungefär en åttondel. Det är företrädesvis järv och lo som attackerar, men också de björnar som finns inom området ger sig på renarna.

Det är helt klart att en långsiktig och rationell uppläggning av renskötseln är svår att genomföra, när så många djur helt oförutsett förloras under ett år. Inför den stundande renkalvningsperioden är det viktigt att förhållandet uppmärksammas från ansvarigt håll.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till herr jordbruksministern:

Är jordbruksministern villig medverka till att åtgärder vidtas som ändrar nuvarande oacceptabla förhållanden?

1976/77:484 av fröken *Nilsson* (s) till herr arbetsmarknadsministern om statsbidragen till beredskapsarbeten för ideella stiftelser:

I fråga om statliga beredskapsarbeten erhåller kommuner f. n. 50 % i statsbidrag till byggnads- och andra projekt. I tillämpningen har dock jämställdhet härvidlag uppnåtts. Nu tycks en återgång ha skett till en mer strikt tillämpning av anvisningarna.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga herr arbetsmarknadsministern:

Är statsrådet beredd att medverka till en återgång till tidigare praxis när det gäller statsbidrag till beredskapsarbeten för ideella stiftelser?

1976/77:485 av herr *Svensson* i Kungälv (s) till herr budgetministern om remissbehandlingen av utredningsförslag angående avdragsrätt vid inkomsttaxeringen för gåvor till ideella och humanitära ändamål:

Regeringen har gett ambassadör Olle Dahlén i uppdrag att utreda frågan om avdragsrätt vid inkomsttaxeringen för gåvor till ideella och humanitära ändamål (B 1976:01). Utredningen skall enligt uppgift vara färdig i början av sommaren, och ett förslag väntas föreläggas riksmötet under hösten.

Eftersom denna fråga är utomordentligt genomgripande för organisationslivet, för de kristna samfunden och deras finansieringsrätt samt för enskilda medlemmars sätt att uppleva sitt ekonomiska engagemang, är det av stor vikt att utredningens betänkande sänds ut på remiss till berörda organisationer för yttrande.

Min fråga till herr budgetministern är därför:

Avser regeringen att remittera utredningen?

Om svaret är ja är jag tacksam för uppgift om den ungefärliga omfattningen av en sådan remissomgång.

1976/77:486 av herr *Nordberg* (s) till herr handelsministern om tidpunkten för förslag till riksdagen om förbud mot spelautomater:

I budgetpropositionen konstaterades att 1972 års lotteriutrednings betänkande Enarmade banditer remissbehandlats och att frågan var föremål för beredning i handelsdepartementet. I propositionsförteckningen aviserades att propositionen i frågan skulle läggas i maj månad. Eftersom propositionen ännu ej är avlämnad vill jag ställa följande frågor till herr handelsministern:

Vilken är orsaken till att propositionen om spel på enarmade banditer ej har avlämnats i sådan tid att riksdagen kunnat fatta beslut i frågan under vårsessionen?

När avser handelsministern att avlämna propositionen?

1976/77:487 av fröken *Littmarck* (m) till herr justitieministern om åtgärder vid påträffande av narkotika för innehavarens eget bruk:

Hur ser herr justitieministern på utvecklingen mot att allt större mängder narkotika bedöms som innehav för eget bruk och därför i regel inte föranleder åtal eller vidtagande av allvarligare åtgärd än förverkande av narkotikan?

1976/77:488 av herr *Wästberg* i Stockholm (fp) till herr socialministern om den planerade daghemsutbyggnaden:

Socialstyrelsens nu publicerade sammanställning av kommunernas planerade utbyggnad av daghems- och fritidshemsplatser bekräftar att inte ens riksdagens – otillräckliga – beslut om 100 000 nya daghemsplatser kommer att kunna uppnås.

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta med anledning av krissituationen för daghemsutbyggnaden?

1976/77:489 av herr *Gahrton* (fp) till herr socialministern om fosterbarns sociala och juridiska trygghet:

Fosterbarns situation är i många avseenden otrygg och osäker. I ett uppmärksammat fall i Hällefors vill de biologiska föräldrarna ta hem ett barn som varit fosterhemsplacerat i fem år. Sociala centralnämnden har sagt nej, kammarrätten tillstyrkt, socialassistenter, socialvårdskon-sulenter, psykiater har yttrat sig i olika riktningar. Ärendet ligger nu hos regeringsrätten. Fosterföräldrarna betraktas inte som part i ärendet.

Mot bakgrund av de beskrivna otrygga och osäkra förhållandena för fosterbarn vill jag fråga herr socialministern:

Vilka åtgärder ämnar socialministern vidta för att socialt och juridiskt trygga fosterbarns rätt till en god uppväxtmiljö?

1976/77:490 av fru *Hansson* (s) till herr budgetministern om löneökningar åt sjukvårdspersonal:

Vilken roll avser regeringen spela för att möjliggöra de löneökningar för sjukvårdspersonalen som statsrådet Troedsson funnit påkallade?

1976/77:491 av herr *Sundgren* (s) till herr utbildningsministern om en översyn av studieorganisationen för vårdutbildning vid högskola:

Erfarenheterna från arbetet inom VÅRD-76 visade att det fanns ett stort behov av en samlad översyn av studieorganisationen för vårdutbildningarna i högskolan. Arbetet inom VÅRD-76 avslutades sommaren

Nr 140

Torsdagen den
26 maj 1977

*Meddelande om
frågor*

1976. I högskolepropositionen, som avlämnades i början av februari i år, skriver föredragande statsrådet på s. 197-198: "Mot denna bakgrund anser jag det angeläget att nu göra en samlad översyn av studieorganisationen för vårdutbildningarna i högskolan. I detta syfte avser jag att inom kort föreslå regeringen att bemyndiga mig att tillkalla en kommitté." Detta utredningsarbete har nära anknytning till andra utredningar, varför det är angeläget att utredningsarbetet kommer i gång snarast möjligt. Dessutom är det en stor oro ute i landstingen över hur personalproblemen skall lösas i framtiden.

Det har nu gått snart fyra månader sedan utbildningsministern aviserade att denna utredning skulle tillsättas inom kort. När tänker statsrådet tillsätta denna utredning?

1976/77:492 av herr *Sörenson* (s) till herr industriministern om sammansättningen av delegationen för behandling av sysselsättningsproblemen i västregionen:

I skrivelse från industridepartementet av 1977-05-12 meddelas att den s. k. Göteborgsdelegationen för behandling av sysselsättningsproblemen i västregionen sammansatts. Bland de viktiga frågor som delegationen skall behandla anges konkret Lindholmenprojektet. Lindholmenprojektet innefattar en gemensam anläggning för arbetsmiljöforskning, utbildning och produktion. På utbildningssidan har föreslagits att vissa delar av gymnasieskolans yrkesavdelningar skall ingå. Mot denna bakgrund är det märkligt att det i delegationen inte ingår någon sakkunnig från utbildnings- eller forskningssidan.

Avser industriministern att också tillföra delegationen sakkunniga på utbildnings- och forskningsområdet?

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert